

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrilometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské výchovy

**Partnerské vztahy v sexuální výchově u romských žáků
na vybrané základní škole**

Diplomová práce

Autor: Bc. Jiří Daněk
Vedoucí práce: Mgr. Marcela Fojtíková Roubalová, PhD.

Olomouc 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a všechny použité informační zdroje jsem uvedl v seznamu literatury. Zároveň souhlasím s využitím mé práce ke studijním i znaleckým účelům.

V Olomouci dne 10. 4. 2017

.....

podpis studenta

Poděkování

Děkuji Mgr. Marcele Fojtíkové Roubalové, PhD. za odborné vedení diplomové práce, poskytování cenných rad, vstřícnost a lidský přístup, se kterým se mi věnovala. Děkuji rovněž všem pracovníkům základní školy, na které byl proveden průzkum, za velkou ochotu a pomoc při realizaci dotazníkového šetření a také všem zúčastněným respondentům za ochotu při vyplnění dotazníků. Dále děkuji své rodině a svým přátelům za pomoc, pochopení a podporu, nejen při zpracování diplomové práce, ale po celou dobu mého studia.

OBSAH

ÚVOD A CÍL PRÁCE	6
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	7
1 MEZILIDSKÉ VZTAHY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ	7
1.1 MEZILIDSKÉ VZTAHY.....	8
1.1.1 Mezilidské vztahy v období dospívání.....	9
1.1.1.1 Vztahy mezi rodiči a dětmi	10
1.1.1.2 Vztahy mezi žáky a učiteli.....	10
1.1.1.3 Vztahy ve vrstevnické skupině	11
1.1.1.4 Vztahy ve školní třídě	11
1.1.1.5 Dyadické vztahy – přátelství	12
2 PARTNERSKÉ VZTAHY	14
2.1 MEZILIDSKÉ VZTAHY A JEJICH VLIV NA PARTNERSKÉ VZTAHY	15
2.2 VÝVOJ PARTNERSKÉHO VZTAHU V OBDOBÍ DOSPÍVÁNÍ	16
2.3 SEXUALITA V PARTNERSKÉM VZTAHU.....	18
3 ROMOVÉ (ROMSKÁ ETNICKÁ MENŠINA).....	21
3.1 HISTORIE ROMŮ	23
3.1.1 Romové v Česku a na Slovensku do roku 1945	23
3.1.2 Romská problematika po roce 1989	25
4 ROMSKÁ RODINA	28
4.1 TRADIČNÍ ROMSKÁ RODINA	28
4.1.1 Partnerský a rodinný život v minulosti.....	29
4.1.2 Romské svatby a manželské soužití	31
4.1.2.1 Výchova dětí.....	32
4.1.2.2 Pohřby.....	33
4.2 ROMSKÁ RODINA V DNEŠNÍ DOBĚ.....	34
4.2.1 Partnerství a manželství.....	34
4.2.2 Těhotenství romských žen.....	36
4.2.3 Společné soužití.....	36
4.2.3.1 Sociální role	37

4.2.4	Výchova dětí.....	38
4.2.4.1	<i>Sexuální mravy</i>	39
4.3	HODNOTY ROMŮ.....	40
4.3.1	Životní styl.....	41
4.3.2	Víra.....	43
5	ROMSKÝ ŽÁK V EDUKAČNÍM PROCESU.....	44
5.1	SPECIFICKÉ EDUKATIVNÍ PŘEDPOKLADY.....	44
5.1.1	Dospívání romských žáků.....	46
5.2	PEDAGOGICKÝ PRACOVNÍK V EDUKACI ROMSKÝCH ŽÁKŮ.....	47
5.2.1	Osobnost pedagoga v sexuální výchově.....	48
II.	PRAKTICKÁ ČÁST.....	50
6	VLASTNÍ VÝZKUM.....	CHYBA! ZÁLOŽKA NENÍ DEFINOVÁNA.
6.1	CÍL VÝZKUMU.....	50
6.2	DRUH VÝZKUMU.....	51
6.3	METODA ZÍSKÁVÁNÍ DAT.....	52
6.4	METODA ZPRACOVÁNÍ A ANALÝZA DAT.....	53
6.5	CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU A SBĚRU DAT.....	55
6.6	ANALÝZA A INTERPRETACE DAT.....	61
6.7	OVĚŘOVÁNÍ HYPOTÉZ.....	106
7	DISKUZE.....	110
	ZÁVĚR.....	114
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	116
	SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ.....	121
	INFORMACE ZÍSKANÉ OSOBNÍM KONTAKTEM.....	122
	SEZNAM PŘÍLOH.....	123

ÚVOD A CÍL PRÁCE

Na základních školách v hlavním vzdělávacím proudu se v současné době vlivem inkluze setkáme již běžně s romskými žáky. Někteří pedagogové se však s romskými žáky mohou ve své pedagogické praxi setkat poprvé. Existuje řada odborných publikací a výzkumů, které řeší problematiku vzdělávání žáků ze sociokulturního prostředí. Otázka ovšem je, vědí současní pedagogové, jak se na mezilidské a partnerské vztahy pohlíží v romské rodině? V odborné literatuře se často dočteme, že Romové se v mnohém přiblížili majoritní společnosti a podle některých odborníků z majoritní kultury převzali především konzumní způsob života. Je tedy problematika dnešní postmoderní společnosti u romských dospívajících stejná, jak tvrdí výzkumy prováděné spíše u majoritní společnosti? Nalezneme řadu sociologických výzkumů, které se zabývají romskou rodinou a jejími vztahy. Ovšem výzkum, který by se zabýval problematikou partnerských a sexuálních vztahů u romských dospívajících z pedagogického hlediska, nalezneme jen těžko.

Diplomovou prací bych chtěl navázat na svou bakalářskou práci, která se zabývá problematikou sexuální výchovy na základních školách. Diplomová práce, která je rozdělená na teoretickou a praktickou část, se však soustředí na mezilidské a partnerské vztahy v sexuální výchově romských žáků na druhém stupni základní školy. Cílem diplomové práce je hlubší poznání sexuální výchovy u romských žáků, především oblasti mezilidských vztahů, zejména partnerských a rodinných, včetně jejich sexuality.

V první kapitole teoretické části nejdříve krátce připomínám vymezení sexuální výchovy, její obecný cíl a jaké místo v sexuální výchově zastupují mezilidské vztahy. Dále se zde věnuji mezilidským vztahům v období dospívání. Druhá kapitola je věnovaná partnerským vztahům v období dospívání. Třetí kapitola je věnována romské etnické menšině a její základní problematice. Čtvrtá kapitola je zaměřená na romskou rodinu, hodnotovou orientaci a životní styl Romů. Poslední kapitolu teoretické části věnuji vzdělávání romských žáků, jejich specifickému dospívání a zabývám se zde i pedagogickým pracovníkem v edukaci romských žáků. Kapitoly v praktické části obsahují popis a výsledky realizovaného výzkumu, jehož hlavním cílem je prozkoumat z pedagogického hlediska partnerské a sexuální vztahy romských žáků na druhém stupni základní školy a jakým způsobem tyto vztahy ovlivňují romští rodiče.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MEZILIDSKÉ VZTAHY V SEXUÁLNÍ VÝCHOVĚ

Sexuální výchovou na základních školách jsem se zabýval v bakalářské práci, nyní bych chtěl krátce připomenout vymezení sexuální výchovy, její obecný cíl a jaké místo v sexuální výchově zastupují mezilidské vztahy.

Sexuální výchova je dle odborné literatury koncipována jako součást rozvoje pozitivního lidského citění a mezilidských vztahů v rámci záměrné cílevědomé činnosti učitele i žáka. Sexuální výchova podle Täubnera a Janiše (1998, s. 6) kultivuje především sexuální chování a vytváří vědomosti a postoje k sexualitě a sexuálnímu chování. Sexuální chování zahrnuje chování, které přímo souvisí s reprodukčním chováním a sexualitou (onanie, pohlavní styk, početí, porod, antikoncepce, sexuální deviace, sexuální zneužívání atd.) a chování, které se projevuje ve velké části mezilidských vztahů (přátelství, kamarádství, láska, úcta apod.). Sexuální chování je „součástí mezilidské komunikace, tvorby mravních hodnot a norem, zprostředkovaně se podílí i na lidské tvořivé činnosti a zásadně se účastní na životě v partnerství, manželství a rodičovství.“

Obecný cíl sexuální výchovy je „kvalitní život v partnerství, manželství i rodičovství s akcentem na harmonii biologickou, psychologickou, sociální a etickou a má své konkrétní cíle, které vycházejí především z věkových a individuálních zvláštností dětí“ (Rašková, 2008, s. 9). Edukační proces musí vycházet ze širších intencí, v nichž jsou vyváženy složky: etická, vztahová, sociální, emocionální i biologická. Z tohoto důvodu dle Raškové (2008, s. 9) není možné spojovat sexuální výchovu pouze s biologickou stránkou sexuality, která je jednostranně zaměřená (nejčastěji na anatomii a fyziologii člověka, péče o své tělo, problematiku HIV/AIDS aj.), naopak je sexuální výchovu třeba „chápat v intencích pedagogicko-psychologických, protože objektem výchovy je celá osobnost žáka pro jeho sociální a sociálně sexuální fungování v partnerství, manželství, rodičovství i mezilidských vztazích obecně“. Z provedeného průzkumu v bakalářské práci však vyplývá, že problematice mezilidských a partnerských vztahů, lásky, manželství a rodičovství a dalším morálním a etickým tématům v oblasti sexuálního chování se přece jen věnují v menší míře.

V současné primární škole je sexuální výchova součástí komplexní výchovy, jenž má interdisciplinární charakter a její cíle jsou naplňovány prostřednictvím všech vyučovacích předmětů. Obsahově je vymezena v platných školských dokumentech, tj. Rámcovým vzdělávacím programem pro základní vzdělávání, prostřednictvím vzdělávací oblasti Člověk

a jeho svět, v tematickém okruhu Člověk a jeho zdraví. Podle zjištěných dat v bakalářské práci se sexuální výchova vyučuje převážně v předmětu Výchova ke zdraví a v předmětu Přírodopis a v předmětu Výchova k občanství. Tyto vzdělávací oblasti jsou také tematicky propojeny s průřezovými tématy Osobnostní a sociální výchova, Etická výchova, Mediální výchova, a dalšími průřezovými tématy a vzdělávacími oblastmi.

Obsah sexuální výchovy musí vycházet z dosavadních životních zkušeností žáka a být jeho součástí. Mezi základní témata sexuální výchovy v oblasti mezilidských vztahů lze zařadit:

- Vztahy mezi lidmi, přátelství, kamarádství
- Rodina, partnerské soužití, projevy citu a lásky, manželství, rodičovství, etické a právní normy
- Rozdílnost pohlaví, rozdíly mezi mužem a ženou,
- Vztahy k druhému pohlaví, zamilovanost, láska, úcta, ohleduplnost
- Puberta, změny v pubertě
- Sexuální chování mezi lidmi, mazlení, objímání, líbání
- Plánované rodičovství, početí, těhotenství, porod, novorozenec, kojení
- Ochrana před sexuálním a jiným zneužíváním dětí (Rašková, 2008, s. 36 – 37)

Témata sexuální výchovy jsou podrobněji vypsána v knize Sexuální výchova – multidisciplinární přístup (Štěrbová, 2012) a jsou přiložena v příloze č. 9 diplomové práce.

1.1 Mezilidské vztahy

V této části první kapitoly se budu dále zabývat mezilidskými vztahy, zejména v období dospívání. Člověk během svého života navazuje mnoho různých interpersonálních vztahů. Často je člověk označován jako sociální bytost, protože potřeba navazovat mezilidské vztahy a sociální kontakty, patří mezi základní lidskou potřebu. Na otázku, co jsou vztahy Willertonová (2012, s. 9) odpovídá definicí Argyta a Hendersonové, kteří vztahy vymezují jako „pravidelné sociální setkání v průběhu času“.

Dle Slaměníka (2011, s. 99) je základním předpokladem a charakteristikou interpersonálních vztahů především to, „že dva lidé se alespoň občas ocitají v interakci a tyto interakce zanechávají jistou stopu v podobě např. příjemného či nepříjemného dojmu, ochoty či neochoty k novému setkání, porozumění či nepochopení druhému apod.“. Vztahem pak myslí již ustanovenou vazbu mezi lidmi, jenž má své specifické vlastnosti a historii. Interakce může proběhnout jak v trvajícím vztahu, tak i mezi náhodně se setkávajícími lidmi a je tedy časově ohraničenou událostí. K udržení jakéhokoli vztahu je interakce nezbytná.

1.1.1 Mezilidské vztahy v období dospívání

V sexuální výchově i obecně ve výchovně-vzdělávacím procesu, ať již u žáků z majoritní nebo minoritní společnosti, potřebujeme dospívajícím žákům co nejvíce porozumět. Každý máme jistou zkušenost a vzpomínku na vztahy v období našeho dospívání. Musíme si však uvědomit, že jde vždy o zkušenost unikátní, nepřenositelnou a navíc v důsledku zapomínání i značně neúplnou. Okolnosti současných dospívajících mohou být od naší adolescentní zkušenosti v mnohém odlišné. Z tohoto důvodu je třeba naše poznání neustále zpřesňovat, a proto se nyní budu tímto tématem zabývat.

Problematika vztahů v oblasti dospívání je však velice široká, zároveň zahrnuje mnoho dalších aspektů a jednotlivé vztahy se vzájemně ovlivňují. Samotné téma by obsáhlo několik samostatných publikací. Z tohoto důvodu se v diplomové práci soustředím pouze na ranou oblast dospívání, protože výzkum v diplomové práci stejně jako v bakalářské zaměřuji na žáky druhého stupně základní školy. Čtenář, který by se chtěl mezilidskými vztahy zabývat podrobněji, může nahlédnout do odborných publikací, které jsem uvedl v seznamu literatury.

V období dospívání, dochází ke komplexní proměně osobnosti v oblastech somatické, psychické a sociální. V posledních desetiletích se pozvolna mění sociální reprezentace období adolescence. Adolescence již nemá charakter přípravného období. Ve větší míře jde o společensky atraktivní životní etapu s nízkým společenským omezením. Podle Macka a Lacinové (2006) výzkumy dokládají, že se posílila důležitost zábavy a relaxace i hodnota nezávazných vztahů, také prokazují ztrátu ostrých hranic v přechodu mezi adolescencí a dospělostí. Zůstat fyzicky i psychicky mladý je nyní žádoucím společenským standardem.

Interpersonální vztahy dospívajících se více diferencují a rozšiřují. Na kvantitativní růst mají dle Macka, Poláškové (2006) vliv tyto faktory: zájmové aktivity, více času věnovaného zábavě a stráveného s přáteli, rozvoj cestování, vyšší mobilita studentů, využívání nových informačních technologií, které umožňují navazování vztahů v reálném i ve virtuálním sociálním prostředí atd. Současný pohled na vztahy adolescentů zdůrazňuje vzájemnou provázanost všech vztahů, do kterých dospívající vstupuje. Psychosociální vývoj dospívajícího ovlivňují vlivy rodičů, vrstevníků a dalších významných osob. Adolescent je tak v současné době pojímán „jako aktivní jedinec, který má možnost volby a může kvalitu svých vztahů výrazně ovlivňovat. Paralelně vstupuje do celé řady vztahů a je především na něm, jakou jim připisuje hodnotu, roli a význam.“ (Macek, Lacinová, 2006 s. 18)

1.1.1.1 Vztahy mezi rodiči a dětmi

I když se pubescenti začínají odpoutávat od rodiny a osamostatňovat se, je pro ně rodina stále důležitým sociálním zázemím. Pomalu však dochází k proměně vzájemných vztahů mezi jejími členy. Dospívající s rodiči tráví čím dál méně času, ubývá vzájemné komunikace a sdílení zážitků. Kvalita interakce bývá poznamenána napětím, které vyplývá z rozdílných potřeb a postojů. Zejména v rodině se podle Vágnerové (2012) projevuje adolescentní proces emancipace, který je spojený se změnou postoje dospívajících k dospělým. Vztahy s rodičovskou autoritou nejsou upraveny institucionálně danými pravidly, navíc jsou intimnější a emočně výraznější, a proto bývají citlivější na vývojově podmíněné změny. Dospívající se chtějí zbavit omezující kontroly a rozhodovat o sobě samy. V určitém období se tak mohou dospívající chovat negativisticky a odmítavě, ale v průběhu času jejich radikalismus ubývá.

Jak uvádí Macek, Štefánková (2006) současné výzkumy, které dávají mezigenerační vztahy do souvislosti s citovou vazbou, potvrzují, že vztahy rodičů a dospívajících nejsou svou povahou samy o sobě konfliktní a neplatí názor, že jedním z vývojových úkolů v období dospívání je tento bazální konflikt překonat. Na vztahy s rodiči je však důležité nahlížet ve větší míře v souvislosti se vztahy k dalším osobám – dospělým autoritám i vrstevníkům, protože mají v životě dospívajících důležité sociální postavení a vztahy s nimi mají velkou hodnotu. Dospívající tak od rodičů potřebují větší volnost, ale zároveň i oporu. „Specifickou roli rodičů můžeme spatřovat v autentickém jednání se svými dětmi a v jejich zájmu o reciproční a vzájemně respektující a akceptující vztah.“ (Macek, Štefánková, 2006, s. 36)

1.1.1.2 Vztahy mezi žáky a učiteli

Vztah dospívajících k učitelům se stejně jako u rodičů mění. Podle Vágnerové (2012, s. 414) „změna vztahu k učiteli je podmíněna zralejším způsobem uvažování dospívajících a jejich nechtů k bezvýhradné podřízenosti“. K požadavkům učitele i školním normám jsou dospívající mnohem kritičtější. Dospívající žáci přísněji hodnotí chování i profesní kompetence učitelů a bývají k nim netolerantní. Hodnocení učitelů dospívajícími žáky má většinou emocionální charakter. Jde spíše o potřebu demonstrovat kritičnost než o zhoršení vztahu k učiteli.

Dospívající žáci oceňují učitele, který nezdůrazňuje svou formálně danou autoritu a nadřazenost, má pro žáky pochopení a dokáže ochotně vyslechnout jejich názor. Žáci očekávají a akceptují, že je učitel chce něčemu naučit a nutí je k práci. Pokud je učitel bere do určité míry jako rovnocenné bytosti, jsou rádi, protože takový učitel posiluje jejich jistotu,

poskytuje jim pozitivní zpětnou vazbu, která ovlivňuje jejich motivaci ke školní práci. Zatímco učitele, který zdůrazňuje svou moc a nadřazenost, dospívající žáci odmítají. Takové jednání je totiž dráždí a vyvolává negativní obranné reakce.

Učitelé by neměli podceňovat jejich vzájemné vztahy s žáky. Tento vztah totiž pomáhá vytvářet pozitivní a bezpečné klima školy i třídy. Podle Grecmanové (2004) má školní klima vliv na sociální chování žáků, na jejich motivaci k výkonu, na průběh učení i učební výsledky. Pozitivní a bezpečné klima podporuje dobré mezilidské vztahy ve třídě a rovněž působí i na příznivé psychické rozpoložení pedagogických pracovníků a vedení školy i na jejich pracovní spokojenost.

1.1.1.3 Vztahy ve vrstevnické skupině

V období dospívání mají pro pubescenty čím dál větší význam vrstevnické skupiny, ve kterých mají pubescenti podobné problémy a jsou ve vztahu k sobě v rovnocenném postavení. Sdílejí spolu mnohé názory, hodnoty i preferovaný způsob života. Vztahy s vrstevníky mohou dle Vágnerové (2012) uspokojovat různé psychické potřeby, jako např. potřebu stimulace, smysluplného učení, jistoty a bezpečí, potřebu být akceptován a určit si vlastní pravidla.

Vágnerová (2012, s. 429) tvrdí, že „období dospívání je i v oblasti vrstevnických vztahů charakteristické značnou proměnlivostí, hledáním a experimentováním, které může vést k většímu napětí“. Pubescenti proto mívají více konfliktů, jak se členy vlastní skupiny, tak i se členy jiných skupin. Dívky konflikty uvnitř skupiny prožívají hůře, protože jsou mnohem více vázány na mezilidské vztahy, případně mají větší vazby na jednu skupinu.

Ve vrstevnické skupině vede socializace postupně k větší individualizaci a k dalšímu osamotňování, tedy k odpoutání z vazby na vrstevníky, z podřízenosti jejich požadavků. Je to dáno tím, že po určité době silná vazba na skupinu splní svou vývojovou úlohu. Odpoutání a osamostatnění se projevuje „poklesem konformity a větší kritičností ke skupinovým názorům a normám, aktivitám, vzájemným vztahům apod.“. (Vágnerová, 2012, s. 430)

1.1.1.4 Vztahy ve školní třídě

Školní třída je specifickou a osobně významnou skupinou, protože v ní dospívající žáci tráví mnoho času. Stejně jako v jiné vrstevnické skupině se každý pubescent snaží být akceptován, ale zároveň se ve školní třídě chce prosadit a dosáhnout v její hierarchii uspokojivé postavení. Pozice ve třídě je významnou součástí osobní identity. Školní třída je obvykle rozčleněna do podskupin vymezených prospěchově, genderově, zájmově apod.

Na druhém stupni základní školy ke konci školní docházky dochází k vývojově podmíněným změnám, které souvisí s rozvojem raných partnerských vztahů a anticipovanou sociální diferenciací v oblasti profesní přípravy. Dívčí a chlapecké skupiny se v této době přestávají oddělovat. Vágnerová (2012, s. 429) tvrdí, že „vzájemné kontakty jsou častější a rostoucí zájem o druhé pohlaví může měnit vztahy ve skupině. Na významu nabývá dívčí i chlapecká atraktivita a z toho vyplývající role hvězdy, s níž by všichni chtěli chodit.“ Jedinec však nemusí svou pozici zvládnout a začne se chovat nadřazeně, tedy svou pozici zneužívat. Obvykle se takto chovají dívky.

Změny se také mohou projevovat rozpadem dřívějších kamarádství. K této situaci však v některých třídách nemusí vůbec dojít. S tím může souviset i příznivé třídní klima, na jehož utváření se žáci podílejí. Příznivé sociální klima třídy se projevuje vřelými vztahy mezi žáky, které můžeme charakterizovat jako „hledání vřelých vztahů a partnerské shody, fyzického a vjemového kontaktu, přátelství, mezilidské shody, nekonfliktní a harmonické atmosféry.“ (Friedlová a kol., 2012, s. 13) Důležitý je však i vztah mezi žáky a učiteli, jenž je z velké části determinován chováním učitele k žákovi.

1.1.1.5 Dyadické vztahy – přátelství

Přátelství dle Matějčka (2001, s. 45) je „vztah zřetelně prosociální, překonávající osobní sobectví, blízký lásce. Je to vzájemný pozitivní vztah, jak mezi muži (silnější a zpravidla i ve větším společenském okruhu), tak mezi ženami (zpravidla slabší a soustředěný na užší okruh přátel), nevylučuje se však ani přátelský vztah mezi muži a ženami (modelově v tzv. platonické lásce), dokonce vstupuje do erotického mužsko-ženského vztahu a dodává mu některé zvláště významné charakteristiky.“ Přátelský vztah je vzhledem k věku odlišný a postupně se rozvíjející.

V období dospívání je potřeba přátelství velmi silná. Dospívající chtějí získat někoho mezi svými vrstevníky, komu by mohli důvěřovat a sdílet s ním své vnitřní pocity. Touha po tomto důvěrném vztahu se objevuje již na počátku puberty v 11–12 letech. Přátelský vztah pro dospívající představuje důležitou emoční vazbu. Slouží jako emoční opora a porozumění i v kontextu sebepoznání, zároveň posiluje jejich sebevědomí a sebejistotu. Přátelské vztahy taky rozvíjejí a posilují sociální dovednosti. Již přátelství v období dospívání zahrnuje ochotu pomoci a jednat altruisticky. Přátelé si předávají své zkušenosti a vzájemně se ovlivňují. Jejich shodné postoje mohou být i důsledkem jejich přátelského vztahu.

Právě shoda v mnohých oblastech je podmínkou rozvoje přátelství. Vzájemné porozumění je tak snazší a přátelský vztah přináší více uspokojení. „Vzájemné ztotožnění a

důvěrnost vzniká na bázi sdílených zkušeností (zájmů, školy, rané partnerské vztahy apod.)“.
(Vágnerová, 2012, s. 432) Dospívající, kteří si vzájemně rozumějí, mají něco společného, sdílí si své pocity, věří si a naslouchají, jsou si užiteční také při hledání a vymezování vlastní identity.

Počet dobrých přátel podle Geckové (2000) závisí na pohlaví i na věku. Chlapci mívají větší počet přátel, avšak tyto vztahy bývají povrchnější. Chlapci totiž dávají přednost kvantitě nad kvalitou a hloubkou vztahu. Zatímco dívky mají menší počet blízkých přátel, ale jejich vztahy jsou výlučnější. Oproti chlapcům dávají dívky větší přednost hlubším vztahům. Gecková (2000) omezenější počet blízkých přátel u dospívajících dívek interpretuje také jako projev jejich větší sociální zralosti.

2 PARTNERSKÉ VZTAHY

Do oblasti mezilidských vztahů patří také partnerské vztahy. V předchozí kapitole jsem se těmto vztahům nevěnoval, protože dle mého názoru jsou v období dospívání jednou z nejvýznamnějších zkušeností dospívajících z pohledu dalšího vývoje v oblasti partnerských a manželských vztahů v dospělosti. Oblast partnerských vztahů adolescentů byla dlouhodobě výzkumně opomíjena. Podle Collinse (2003) je totiž rozvoj výzkumného šetření partnerských vztahů adolescentů ztěžován tím, že jejich charakter je obvykle přechodný a proměnlivý. Přesto je výzkum v této oblasti důležitý, protože tyto vztahy tvoří dominantní část reálného i fantazijního sociálního života dospívajících.

Terminologie v oblasti partnerských vztahů v období dospívání je dle Lacinové, Michalčákové (2006) nejednoznačná. Termínem *partnerský vztah* totiž označuje vztah oboustranně a dlouhodoběji zaangażovaných jedinců, což neodpovídá vztahům adolescentů, které se vyznačují krátkodobým trváním a relativně rychlou fluktuací a zejména širokou variabilitou v chování jednotlivců. Pro tento typ vztahu v dospívání bychom mohli použít anglický termín *dating*, který v překladu znamená chození či scházení se s někým. Tento anglický termín však spíše znamená jednorázovou aktivitu setkávání jedinců opačného nebo stejného pohlaví. Zatím co termín *chodit s někým* v češtině chápeme jako opakované setkávání na milostných schůzkách nebo při společných aktivitách. Pro milostné vztahy se dále v anglické terminologii používá termín *romantic relationship* nebo *love relationship*, který se však týká výhradně vztahů dospělých jedinců. Termín *romantický vztah* je podle Lacinové, Michalčákové (2006, s. 56) v našem jazykovém a kulturním prostředí „konotován s počátečním stádiem milostného vztahu dvou jedinců - s projevy zamilovanosti, které vykazují romantické prvky, proto může být jeho použití zužující“. Přesto termín *romantické* nebo *raně partnerské vztahy* tyto autorky používají. V diplomové práci budu dále používat taktéž termín *romantické vztahy* nebo *partnerské vztahy*, ale primárně s ohledem na období raného dospívání.

Dále je důležité zmínit, že v kontextu jednotlivých kultur mohou být romantické či partnerské vztahy rozdílné. Jak totiž tvrdí Lacinová, Michalčáková (2006, s. 56), „každý jednotlivý vztah je ukotven v rámci širšího sociálního a kulturního prostředí, který má na jeho podobu určitý formativní vliv“. Důležitými okolnostmi mohou být např. tradice, společenské normy v oblasti partnerství, manželství, genderových rolí, mediálního znázorňování milostných vztahů apod. K raným partnerským vztahům tak existují v rámci odlišných kultur různé postoje. Podle Kima, Hatfielda (2004) se v západních společnostech v období dospívání

zdůrazňuje hodnota partnerských vztahů, zatímco v tradičních společnostech bývají dospívající odrazováni od předmanželských partnerských vztahů či u některých etnik je stále zvyklostí schvalovat partnerský vztah dítěte jeho rodiči. Tyto kulturní rozdíly mohou mít dle Lacinové, Michalčakové (2006) dopad na představu o partnerském vztahu, na jeho vývoj i prožívání.

2.1 Mezilidské vztahy a jejich vliv na partnerské vztahy

Na partnerské vztahy mají vliv i další mezilidské vztahy. Podle Willerton (2012) romantické vztahy ovlivňuje vztah mezi dítětem a rodiči v souvislosti s citovou vazbou. Pokud má dítě dobrý vztah s rodiči, který je spojený s prožitkem citlivé a konzistentní péče, dospívající si pravděpodobně vytvoří zdravé postoje v oblasti partnerských vztahů a k novým vztahům se bude obracet s očekáváním dosažení blízkosti a intimity. Avšak pokud dospívající zažíval v dětství odmítání nebo nekonzistentní péči či výchovu, může následně všechny blízké vztahy vnímat jako nejisté.

Důležitým vlivem je v zásadě celkový přístup rodičů k dítěti, tzn. způsob výchovy, hodnotový systém, preferovaný světonázor, rodinné tradice, emoční klima rodiny apod. i kvalita samotného manželství či partnerství rodičů. Pokud rodič nabízí dospívajícímu pozitivní model vzorců komunikace, řešení problémů, poskytování partnerské opory apod. a zároveň se mu od rodičů dostává odpovědné péče a citlivé reakce na vývojové potřeby za současného stanovení jasných pravidel, což je jedním z faktorů pro optimální rozvoj adolescentova sebehodnocení a vědomí vlastní hodnoty, může tyto kvality a vzorce následně uplatnit v oblasti romantických vztahů. Navíc může kvalita partnerského chování rodičů a jejich rodičovské působení ovlivnit názory týkající se blízkých vztahů, včetně adolescentova rozhodnutí, s kým bude chodit. (Lacinová, Michalčaková, 2006)

Na formování partnerských vztahů během adolescence se podílí i kamarádské a vrstevnické vztahy. Podle Lacinové, Michalčakové (2006) vrstevnické vztahy ovlivňují romantické vztahy prostřednictvím několika mechanismů. Například vrstevnická skupina vytváří prostředí pro vývoj partnerských vztahů, poskytuje dospívajícím prostor pro získání zkušeností s jedinci druhého pohlaví, může působit jako zprostředkovatel informací mezi potenciálními romantickými partnery. Vrstevníci mohou taky přímo ovlivňovat výběr partnera a podobu romantického vztahů např. tím, jaké zkušenosti z partnerských vztahů jim předávají jejich kamarádi.

2.2 Vývoj partnerského vztahu v období dospívání

V období dospívání nejde už jen o skupinu vrstevníků a přátelské vztahy, ale i experimentování s partnerskými vztahy. Podle Vágnerové (2012) jde zpočátku zejména o projevy zvědavosti. S tělesným dospíváním je sice spojen rozvoj erotických pocitů, ale v prvních fázích dospívání se jedná hlavně o autoerotiku či fantazijní prožitky. Dospívající však začínají přitahovat jedinci opačného pohlaví. Milostný vztah dospívajících podle Vágnerové (2012) prochází typickými fázemi. Jako první fázi označuje platonickou zamilovanost a druhá fáze je již navázání vztahu a chození s někým. Nyní se podíváme, jak se tedy partnerský vztah vyvíjí v období dospívání.

Skutečnému párovému kontaktu předchází virtuální párování, které se projevuje např. žerty, nápisy na zdi typu X + Y apod. „První lásky a chození se mohou rozvíjet na bázi velmi rozmanitých podnětů. Přitažlivost, obvykle vázaná na atraktivitu zevnějšku či chování, stimuluje tendenci navázat bližší kontakt, dosáhnout schůzky, a tím považovat chození za potvrzené. O hlubší vztah ještě nejde, spíš o potvrzení efektivity použitých strategií a vlastní hodnoty, resp. přijatelnosti pro tento druh vztahu.“ (Vágnerová, 2012, s. 434)

Zájem o vrstevníka opačného pohlaví může mít charakter zamilovanosti, který se podle Vágnerové (2012, s. 434) „projevuje emočními výkyvy, střídání pocitů povznesení a trapnosti, rozpaky, pocitem vysoké hodnoty milované osoby a potřebu její blízkosti“. Dospívající partnerský vztah charakterizují různě. Podle výzkumu Lacinové, Michalčákové (2006) jsou však pro většinu dospívajících partnerské vztahy ve srovnání s jinými důležitými oblastmi jako např. kamarádi, škola, nejčastějším zdrojem silných pozitivních či negativních emočních prožitků. Pro většinu dospívajících je partnerský vztah označen jako chození s někým, láska, mít někoho rád. Také se objevují názory, že partnerský vztah je jako velké přátelství nebo víc než přátelství.

Být s někým v partnerském vztahu pro adolescenty také znamená společně trávený čas, např. návštěva různých akcí, chození do kina, na zmrzlinu apod. První schůzky obvykle naplňuje povídání o všem možném, držení za ruku a platonické erotické aktivity jako např. zkoušení doteků, líbání, někdy i petting, většinou ale jen přes oblečení. Míra důvěrnosti vztahu je potvrzena lokalitou schůzky, která se může odehrávat na veřejnosti, např. v parku nebo v bytě rodičů, když nejsou doma. První pokusy o partnerských vztah mohou mít základní znaky intimity: otevřená komunikace, vzájemné porozumění a ocenění, poskytování a přijímání emoční opory, sdílení pocitů. Pubescenti mají ve skupině stanovaná kritéria i v této oblasti. Pokud chtějí být pozitivně hodnoceni a akceptováni musí je respektovat. Tato

kritéria mají charakter rituálů, např. první rande, první polibek, necking, petting atd. Dokonce je stanoven časový průběh, např. kdy je vhodné očekávat držení za ruku, první polibek, vzájemný dotek apod. Důvěrnější projevy bývají očekávány nejdříve až na druhé schůzce.

Důvody k navázání romantických vztahů mohou v adolescenci ovlivňovat vnitřní i vnější podněty. Motivace ke kontaktu s vrstevníkem opačného pohlaví může být ovlivněna nejen okouzlením a pocity zamilovanosti, ale může být ovlivněna taky tlakem vrstevnických norem a projevem konformity ke skupinovým standardům. Proto se někteří dospívající snaží někoho najít, i když ve skutečnosti zatím o chození příliš nestojí. Dospívající často uvádějí, že chození s někým pro ně znamená i vylepšení současného statusu, zvýšení prestiže před vrstevníky. Podle Lacinové, Michalčákové (2006, s. 63) je v období adolescence „pro dospívající důležitá už jen samotná skutečnost, že má partnera či partnerku. Tento fakt bývá mnohdy významnější než podoba partnerského vztahu sama o sobě“. Atraktivní a populární partner vede ke zvýšení prestiže a respektu mezi vrstevníky, ale zároveň chození s partnerem, který je pro vrstevníky nevhodný může vést k posměchu a sociální izolaci. Pro starší adolescenty už není potřeba partnera opačného pohlaví dána jen sekundárními projevy sociálního tlaku, ale stává se skutečnou potřebou, která má podle Vágnerové (2012) tyto aspekty: psychické, sociální, sexuální. Lásky dospívajících bývají doprovázeny silnými emočními prožitky, které se mohou rychle střídat. Mohou být pozitivní (radost, povznesenost, euforie) nebo negativní (úzkost, pochyby, žárlivost, zlost).

Fáze chození s někým může být různě vymezená. Někdy jde o vyjádření potřeby zkusit něco nového, jindy může mít charakter romantické lásky. Romantická láska je typická idealizací partnera. „Jeho vzhled i projevy jsou obdivovány, jeho názor je přeceňován, má subjektivně větší význam, než jaký by měl za standardních okolností. Sebehodnocení bývá pod vlivem prožitku akceptace milovanou osobou zkreslené.“ (Vágnerová, 2012, s. 437) Vztah s milovaným a vysoce ceněným člověkem posiluje sebeúctu. Pokud je však takovým jedincem odmítnut, snižuje to jeho sebehodnocení. Dospívající se v té době nedovede soustředit na nic jiného a většinu času se zabývá jen svým vztahem. Dle Vágnerové (2012, s. 435) mají rozhovory s přáteli na toto téma až charakter ruminace a úvahy se stále opakují. Jejich vztah se jeví jako jediná pravá láska, které se žádná jiná nemůže vyrovnat. Iluze výlučnosti však vydrží jen určitou dobu a pak se romantický vztah většinou rozpadá, protože neunesení tlak reality a vlastního stereotypu. Málomnozí adolescenti se s tím dovede vyrovnat. Podle Tashira a Frazierova (2003) je rozchod prožíván jako trauma, ale po uplynutí určité doby je dospívající schopen uznat, že mu vztah i jeho rozpad přinesl i užitečné zkušenosti.

Základní charakteristikou romantických vztahů v období dospívání je tedy jejich rozmanitost. Lacinová, Michalčáková (2006, s. 61) na základě svých výzkumů tvrdí, že dospívající mají různorodé zkušenosti. „Někteří začínají chodit s partnerem druhého pohlaví velmi brzy, jiní čekají až do pozdní adolescence či mladé dospělosti. Odlišné je i prožívání vztahů. Někteří prožívají vztah velmi intenzivně a s velkou zodpovědností a vážností, jiní zase tvrdí, že zatím hledají, experimentují a nechtějí se na partnera příliš vázat, zatímco jiní v období dospívání preferují např. školu či sport.“

V období rané adolescence jsou partnerské vztahy vnímány spíše jako příležitost pro relaxaci a zábavu, k získání sexuální zkušenosti či dosažení sociálního statutu. V pozdějším věku se mění funkce partnerského vztahu, kdy vzrůstá význam partnerství jako zdroj podpory. Přesto podle provedeného výzkumu Lackové, Michalčákové se již u některých mladších adolescentů objevuje představa partnerského vztahu jako jistá forma vzájemné pomoci, péče a podpory mezi partnery.

2.3 Sexualita v partnerském vztahu

Dle výzkumu si dospívající pod partnerským vztahem představí i fyzickou přitažlivost, kdy se jim jedinec opačného pohlaví líbí, touží po něm nebo je fyzická přitažlivost vymezena behaviorálně, tedy objetím, líbáním, voděním se za ruku apod. Partnerské vztahy v tomto pohledu vytváří prostor pro zkoumání prvních sexuálních pocitů či prožívání prvních pocitů sexuálního uspokojení. Tato kategorie partnerského vztahu je dle Lacinové, Michalčákové zásadní při rozlišení mezi partnerským vztahem a přátelstvím s jedincem opačného pohlaví.

U pubescentů se sexuální zájmy dle Vágnerové (2012) projevují spíše zvědavostí, jež je výrazem potřeby orientace. O sexu dovedou mluvit se svými kamarády, ale se svým partnerem téma sexu většinou neprobírají, protože se stydí. „Sexuální téma sice vyvolává příjemné vzrušení, ale pubescenti zatím tuto potřebu uspokojují jen v teoretické rovině nebo autoerotickými praktikami, tj. masturbací. Masturbace je první sexuální zkušenost mladších adolescentů a nelze ji považovat za projev odchylky, naopak je přirozená a normální. Starší adolescenti pak již dozrávají k naplnění partnerského vztahu, který zahrnuje i sexualitu. Přesto se heterosexuální erotika rozvíjí již od rané adolescence. „Atraktivita druhého pohlaví, zvědavost a náznaky biologicky podmíněného vzrušení vedou většinou k pokusům o heterosexuální kontakt.“ (Vágnerová, 2012, s. 439)

Průběh heterosexuálního kontaktu má své typické fáze, od držení za ruku přes líbání, mazlení typu neckingu, pettingu, orálního sexu až po samotný pohlavní styk. Pubescenti mají

s většinou z nich již své zkušenosti. Podle Vágnerové (2012, s. 439) je v životě adolescenta první sexuální zkušenost dovršena pohlavním stykem velmi důležitým mezníkem. „Subjektivně představuje jeden z prožitků symbolizujících jednoznačný přechod do dospělosti, který je chápán jako další důkaz vyrovnání dospělým.“ Je tedy významným mezníkem nejen biologicky, ale i psychosociálně. První sexuální styk má i sociální význam, protože posiluje prestiž jedince v adolescentní skupině. Nezkušený jedinec se může stát terčem vtipů, někdy i výsměchu. Tyto reakce vrstevníků mohou zvýšit motivaci k získání stejné zkušenosti, aby se vyrovnal požadované normě.

K prvnímu pohlavnímu styku dochází průměrně mezi 17–18 rokem, avšak jak se v současné době mění sexuální chování adolescentů, postupně se tento průměr zmenšuje a klesá i tendence k promiskuitě. I když je zákonná hranice pro pohlavní styk 15 let, Rozehnalová (2001) tvrdí, že by učitelé, rodiče a lékaři neměli tuto hranici akceptovat nebo ji dokonce dětem doporučovat. Uvádí k tomu řadu důvodů.

Prvním důvodem je psychosociální nezralost, která se projevuje neschopností přijmout zodpovědnost za své sexuální chování. V případě těhotenství chlapci většinou řeší útekem a dívky potratem. Potrat však s sebou přináší rizika v podobě následné neplodnosti, spontánních potratů a předčasných porodů. Těhotenství dospívajících dívek s sebou nese další mnohá rizika, a to jak pro matku, tak i pro dítě. V těhotenství je organismus oslaben potřebami vyvíjecího se plodu. Neplánované a nechtěné těhotenství v období dospívání s sebou přináší stresové stavy, což má negativní dopad na dítě, na jeho sebepojetí, hodnotu sebe sama, vnímání lásky apod.

Rozehnalová (2001) tvrdí, že psychologické průzkumy dokazují, že „takové děti trpí v dětství častější nemocností, mívají výrazné problémy ve škole, přičemž jejich neúspěchy nemají co do činění s intelektem. U děvčat se výraznější problémy dostávají v dospívání a dospělosti a projevují se neschopností vytvoření stabilního partnerského vztahu.“

Dalšími následky psychosociální nezralosti je častější střídání sexuálních partnerů, které vede až k sexuální promiskuitě. Ta s sebou zároveň nese riziko výskytu pohlavně přenosných nemocí a také nižší schopnost navázat hlubší partnerské vztahy. Řada výzkumů také potvrzuje, že „předčasné zapojení do sexuální aktivity a další rizikové chování dospívajících jsou ve vzájemné souvislosti. Zapojení do jakékoli rizikové oblasti chování významně zvyšuje riziko dalších.“ (Rozehnalová, 2001, s. 32) Dle výzkumů se u sexuálně aktivních dospívajících častěji objevuje užívání alkoholu, marihuany a dalších drog, útky z domova, zadržení policií a vyloučení ze školy.

Každý člověk touží po štěstí, potřebuje lásku, milovat a být milován. Mladí lidé se však stávají cyničtí. Žijí rychle a hrají na výkon. Láska se stává slabostí a vyměňuje se za sex. Sex sice k lásce patří, ale není zábava. Sex je krásný doplněk trvalého hlubokého, oboustranného a věrného vztahu. Podle Rozehnalové (2001) existují dva hlavní přístupy, které nabízí nejrealnější strategie pro ochranu dospívajících před nemocemi, nechtěným těhotenstvím, i před citovým zklamáním a zraněním. První z nich je bezpečný sex, který zdůrazňuje v prevenci HIV/AIDS správné a důsledné používání kondomů a druhým je abstinence, která je v sexuální výchově založená na výchově k předmanželské zdrženlivosti. V sexuální výchově by měly být zastoupeny oba dva přístupy. Sexuální zdrženlivost by měla být v sexuální výchově prezentována jako pozitivní životní styl, který upevňuje sebeúctu, vnitřní sílu a dobrý charakter. Dále se nesmí zapomínat ani na prevenci dalšího rizikového chování.

Sexuální výchova by se tedy měla soustředit na výchovu osobnosti a charakteru mladých lidí. Dospívající žáky bychom měli učit vnímavosti a citlivosti k druhým lidem, předávat jim pozitivní hodnoty a vést je k tomu, že partnerský vztah vede k manželství, rodičovství a společnému vychovávání dětí. Sexuální zdrženlivost pak můžeme z tohoto pohledu považovat za přirozenou ochranu lásky, sexuality, psychického a fyzického zdraví mladých lidí pro jejich šťastný život v manželství a rodičovství. V mé bakalářské práci v páté kapitole, která byla věnovaná etice partnerských vztahů, zejména pak v podkapitole s názvem Etika v sexuální výchově je předloženo, co bychom měli v sexuální výchově dospívajícím předávat a jak důležité místo v sexuální výchově představuje křesťanská sexuální morálka. Uvedené poznatky lze vnímat i jako doporučení pro prevenci brzkého pohlavního styku dospívajících.

3 ROMOVÉ (ROMSKÁ ETNICKÁ MENŠINA)

Jelikož se v diplomové práci zaměřuji na sexuální výchovu u romských žáků, budu se v následujících kapitolách věnovat romské problematice, kde se zaměřím i na mezilidské vztahy, zejména rodinné a partnerské. Z důvodu problematičnosti užívání pojmů Rom/Cikán se nyní budu krátce tímto terminologickým vymezením zabývat. V češtině název Cikán/cikán a ve slovenštině Cigán/cigán je obecným označením, které začalo být užíváno pro tyto skupiny „na základě jedné z nejstarších historických, archivně doložených zpráv – z řeckého kláštera na hoře Athos“. (Davidová, Uherek, 2014, s. 11) V této zprávě je zmínka o lidech zvaných *Atinganoi* (*Acinganoi*), kteří již v 9. století žili v Řecku, kde se o nich píše jako o hudebnících, kotlářích, kejklířích a provazolezcích. Z tohoto pojmenování pravděpodobně vznikl název daný Romům ostatním obyvatelstvem, tedy Cikán, Cigán, Ciganiti ve slovanských zemích, Zigeuner v Německu a Rakousku a podobně i v dalších zemích. Další skupina pojmenování, jako např. Gypsies v Anglii, Skotsku a Walesu nebo Gýfti v Řecku apod., pravděpodobně vznikl na základě legendy o egyptském původu cikánů, jež měli do Evropy přijít přes tzv. Malý Egypt a byli mnohde nazýváni lidem faraonským či Egyptany.

„Pojmenování Rom/Romové je vlastním označením převážné části Cikánů v rámci celého světa, tudíž se jedná o etnonymum. V romštině spojení romaňi čhib je nejen jejich sebeoznačením (Rom je Cikán), ale rom pro ně znamená také muž, manžel či životní druh (romňi je jak Romka – Cikánka, tak i žena, manželka či družka).“ (Davidová, Uherek, 2014, s. 11) Na prvním ustavujícím kongresu mezinárodní organizace *International Romani Union* (IRU) v Orpingtonu u Londýna v dubnu roku 1971 byl název Rom/Romové veřejně prohlášen za správný a zároveň bylo apelováno na jeho užívání. Nelze říct, že by Romové byli jednotné, homogenní etnikum, ale spíše se jedná o společenství vnitřně diferenciované podle rodových linií a jednotlivých skupin. Přesto se velká část evropských Cikánů/Romů za Romy považuje, i když mnoho romských skupin se doposud sama sebe nazývá Cikáni a ne Romové. Pak je správné psát název Cikáni s velkým C, protože se jedná o pojmenování etnické/národnostní skupiny.

V oblasti terminologie se však někteří autoři rozcházejí. Např. autoři Budilová, Jakoubek (2009) tvrdí, že o Romech se obecně hovoří jako o skupině, i když ne úplně jednotné, a přisuzují se jim etnické, resp. národnostní přívlasky, čímž se o nich hovoří jako o etnické/národnostní skupině Romů, což je dle těchto autorů principiální omyl. Také tvrdí, že označení Rom jako překlad Cikán je nesprávný a zavádějící, protože tyto termíny náleží k jinému kontextu a významově se liší. Zároveň zastávají opačné stanovisko než Davidová

tím, že se autoři přiklánějí k označení této skupiny termínem cikán s malým c, čímž vyjadřují názor, že se nejedná o skupinu vymezenou národnostním, etnickým, státním či jiným podobným parametrem, ale jedná se o analytickou kategorii postihující kulturně-sociálně-ekonomické rysy bez etnických konotací. Jelikož se název Rom/Romové užívá ve většině odborné literatury i ve všech vládních i evropských dokumentech, přikláním se k užívání názvu Rom/Romové.

Často se také setkáme s užitím termínu Romové pro příslušníky romské národnostní menšiny jako celku všech žijících Romů na našem území, což však není zcela adekvátní. Jednalo by se totiž jen o ty, kteří se při sčítání lidu přihlásili k romské národnosti. Podle zákona č. 273/2001 Sb., o právech národnostních menšin totiž platí, že „národnostní menšina je společenství občanů České republiky žijících na území současné České republiky, kteří se odlišují od ostatních občanů zpravidla společným etnickým původem, jazykem, kulturou a tradicemi, tvoří početní menšinu obyvatelstva a zároveň projevují vůli být považováni za národnostní menšinu za účelem společného úsilí o zachování a rozvoj vlastní svébytnosti, jazyka a kultury a zároveň za účelem vyjádření a ochrany zájmů jejich společenství, které se historicky utvořilo“ a rovněž se příslušník národnostní menšiny hlásí k jiné než české národnosti, tedy k národnosti romské, což u většiny Romů splněno není. Šlo by tedy jen o zlomek oproti odhadovanému počtu Romů v České republice. Název romská menšina, je pak správný pouze ve vztahu většina/menšina.

I přesto však Romové tvoří nejpočetnější etnickou menšinu na našem území, kde žijí již více než 600 let a jejich počet se odhaduje přibližně na 275 tisíc Romů. I v celé Evropě představují největší minoritu, jejich počet se pohybuje okolo 10 milionů. Jak jsem již zmínil, nejsou však homogenní skupinou, spíše představují subetnicky velmi rozdílné uskupení, ke kterému se hlásí a identifikují. „Romských skupin je několik a každá z nich má vlastní historii, tradice a jazyk.“ (Kolektiv autorů, 2000, s. 11)

V literatuře zabývající se Romy nalezneme zmínky o těchto skupinách žijících v České republice:

Čeští a moravští Romové – málo početná skupina Romů žijící v Čechách a převážně na jižní Moravě. Jedná se zejména o rodiny a rody, které přežili období holocaustu.

Němečtí Romové – Sintové – specifická, málo početná skupina. Sintové někdy bývají příbuzní s tzv. světskými, jež jsou cirkusáci, komedianti, brusiči. Sintové ctí své romství a sintske tradiční zvyky. Za 2. světové války mnoho Romů z těchto tří skupin zahynulo v pracovních a koncentračních táborech.

Slovenští a maďarští Romové – početně největší skupina Romů u nás, žijící jak na Slovensku, tak v prostředí Čech a Moravy, kam přišli migrací ze Slovenska po 2. světové válce a představují zhruba 85 % všech žijících Romů na českém území.

Olašští Romové – jsou specifickou skupinou Romů, u nás hlavně ze skupin Lovarů, které byly do roku 1959 kočovné. Dodnes udržují svůj jazyk, kulturu, zvyky, hodnotový vzorec i soudní právo (kris). Převládá u nich vědomí vlastní odlišnosti od ostatních Romů, zejména od slovenských a maďarských a nestýkají se s nimi. Olašští Romové představují 10 % Romů žijících v České republice. (Davidová, Uherek, 2014 a Davidová, 2010)

Ještě než přejdu k historii Romů, je třeba zmínit, že rozdíly mezi slovenskými a olašskými Romy jsou velké, zejména ve sféře rodiny a příbuzenství. Jak tvrdí Budilová, Jakoubek (2009) i z mých osobních zkušeností jsou však velké rozdíly i mezi jednotlivými příbuzenskými skupinami. Nečas (2002, s. 4) přímo uvádí systém neoddělitelně prostoupených odlišností, kterými i u Romů jsou: a) sociálněpolitická determinace, tj. rozvrstvení skupiny ve společenské struktuře a její postavení ve větším celku, b) entnokulturní determinace, která se projevuje ve svébytných dimenzích jazyka, tradic, komunitního života a soudržnosti, c) historickou determinací, tj. postupným rozvojem skupiny v čase a prostoru. Tento fakt je třeba mít v teoretické i praktické části na paměti, protože předložená práce nemusí být obecně platná pro všechny Romy žijící v České republice.

3.1 Historie Romů

Pro pochopení romského etnika a k zodpovězení otázek týkajících se partnerských, rodinných vztahů včetně sexuálních je třeba podívat se nejdříve do historie. Na základě studií cikánských dialektů se jako pravlast Romů označuje Indie. Odchod z Indie byl motivovaný získáním obživy a lepších životních podmínek a probíhal řadu století v migračních vlnách, které trvaly v rozmezí od 3. do 10. století. Dnes žijí Romové téměř na celém světě.

3.1.1 Romové v Česku a na Slovensku do roku 1945

Přítomnost Romů v Českých zemích se předpokládá od konce 14. století, především v 15. století. Původně příznivé přijetí Romů se postupně začalo měnit, protože chování kočovných Romů se nepodobalo představě o křesťanských kajících a také byli podezírání ze špehování ve prospěch Turků. Na základě královských nařízení byli Romové vypovídáni

ze země, mučení, zabíjení, popřípadě využívání k nuceným pracím. Perzekuce Romů však byla různě ovlivněna dobou a místem.

Ve 2. polovině 18. století vlivem Marie Terezie a Josefa II. u Romů převládal usedlý způsob života. Živili se zejména kovářstvím, hudbou a příležitostnou rolnickou prací, popř. vyráběli různé zboží, jako např. štětky, bačkory. Někteří však odolali asimilačnímu tlaku a žili kočovným způsobem, zejména Olašští Romové. Ti se na Slovensku živili převážně obchodem s koňmi, brusičstvím, čištěním peří, sběrem druhotných surovin, provozováním zábavných podniků apod. Olaši často kradli a za zloděje pak byli považováni všichni Romové, proto je usedlí Romové neměli rádi, protože oni kradli většinou jen z hladu na polích. Přičemž jak píše Lacková (2002) Olaši se jiných Romů štítily více než gadžové. Industriální společnost však postupně omezovala možnosti tradiční obživy a tlačila je stále více k pochybným zdrojům obživy – hádání z ruky a z karet, žebrotě, krádežím. Postupně se tak z nich stali nežádoucí a obtížní tuláci.

Smutnou kapitolou v dějinách Romů je období 2. světové války. Za období Holocaustu podle Nečase (2002) zahynulo přibližně 5 tisíc Romů z českých zemí. Z koncentračních táborů se po osvobození vrátilo do českých zemí jen 583 Romů. Na Slovensku nebyli Romové transportováni do koncentračního tábora, ale museli se podřídit řadě omezení. V roce 1941 byly sice na Slovensku zřízeny pracovní tábory a po obsazení Slovenska německou okupační armádou v roce 1944 došlo k mnoha masovým popravám. Přesto převážná většina slovenských Romů přežila.

Ani po skončení války nebyly pro Romy na Slovensku dobré životní podmínky. V romských osadách byla vysoká materiální bída, hlad a nemoci. Tehdejší život slovenských Romů před 2. světovou válkou, během ní i po jejím skončení velice dobře popisuje Elena Lacková (2002) ve své knize „Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou“. Špatné životní poměry vedli mnohé slovenské Romy k migraci do českých zemí, kde nacházeli práci a možnost lepšího bydlení. V poválečném období se ustálila strategie přístupu k romské menšině, která spočívala v „kombinaci národnostního útlaku (plynouce z neuznání romské národnosti) s paternalistickým rozmalováním Romů“. (Říčan, 1998, s. 28) Neměli právo na svébytnost kultury a životního stylu, ale měli zaručené slušné bydlení a stálé zaměstnání. Necitelný přístup se uplatňoval i v případě vzdělávání romských žáků. Byla vydána různá opatření, která nutila rodiče, aby zajistili pravidelnou školní docházku. Rodiče však nepochopili, že vzdělání pro jejich děti je důležité a školní docházku považovali za zbytečnou.

V roce 1959 byl vládou vydán zákon, který zakázal olašským Romům kočovat. Vláda v tomto období předvedla represivní charakter své asimilační politiky. Vznikla různá opatření,

kteří velmi rozhněvala nejen olašské Romy, ale i celou romskou komunitu. Přesto se některým Romům podařilo získat odbornou kvalifikaci, vyřešit bytové problémy, vymanili se ze zaostalého způsobu života a našli své místo ve společnosti.

Romská elita vnímala Pražské jaro v roce 1968 jako šanci k odstranění národnostního útlaku, k rozvoji romské kultury a sdružování jako obranu proti rasismu. I když nebyly emancipační snahy příliš úspěšné, stát alespoň opustil asimilační koncepci a začalo se mluvit o integraci, o soužití při respektování etnických specifik Romů. V podmínkách totality však nebylo možné přijímat Romy jako partnery při řešení romské otázky a tak se v podstatě pokračovalo v asimilační politice. V roce 1986 se však začalo mluvit o romské kultuře. Vznikly nové romské soubory, začaly se psát odborné články a natáčet televizní dokumenty. Přesto pokračoval proces sociální dezintegrace. Vše se změnilo až po listopadu 1989.

3.1.2 Romská problematika po roce 1989

Po roce 1989 nastal pro romskou populaci čas přeměn. Krátce po listopadové revoluci vznikla první politická strana *Romská občanská iniciativa*. Poprvé byli z řad Romů v roce 1990 zvoleni poslanci a někteří začali pracovat na významných místech úřadu vlády České i Slovenské republiky, Ministerstva kultury, školství apod. V roce 1991 při sčítání lidu dostali možnost přihlásit se k romské národnosti. Dalším krokem k řešení romské problematiky se stalo v roce 1998 zahájení činnosti Meziřesortní komise pro záležitosti romské komunity, kde samozřejmě mají Romové své zástupce. Změny se objevily i na poli romské kultury. Začaly vycházet romské časopisy, jako např. *Romano kurko* (Romský týden), *Amore gendalos* (Naše zrcadlo). V rozhlasu a televizi jsou pravidelné relace určené Romům. Začínají se psát romské básně i próza. V Brně vzniklo Muzeum romské kultury. Pořádají se kulturní a společenská setkání. Oblast školství zaznamenala taktéž významné změny. V Kolíně působí od roku 1998 nestátní Romská střední škola sociální. Na vysokých školách se studuje romský jazyk a kultura. Někteří Romové pomáhají učitelům v mateřských školách, v přípravných ročnících a na základních školách jako pedagogičtí asistenti. (Mann, 2001)

Svoboda, která po roce 1989 byla založena na sociální, kulturní, politické a duchovní tradici Západu není tak bezproblémová, jak popisuje Mann (2001). Listopad 1989 sice Romům přinesl svobodu užívat svého jazyka, pěstovat svou národní kulturu, možnost zakládat vlastní kulturní a politické hnutí, rozvíjet mezinárodní kontakty atd., avšak jak trochu skepticky tvrdí Říčan (1998, s. 31) „Romové zatím nedokážou nových možností dostatečně využít. Jejich situace se ve svém celku nezlepšila, došlo naopak k markantnímu zhoršení.“

Romové i v dnešní době stále „patří k vrstvám s nejhorsími životními podmínkami, neboť se vyznačují podprůměrnou sociální a vzdělaností úrovní, vysokou nezaměstnaností, špatnou bytovou situací, nepříznivým zdravotním stavem, neúměrnou kriminalitou a stále se zhoršujícím napětím mezi vlastní komunitou a ostatní českou společností“. (Nečas, 2002, s. 110)

Úroveň vzdělání Romů v České republice stagnuje a rodiče přitom vzdělání a školu mnohdy stále chápou jako nutné zlo a zaujímají nedůvěřivý až nepřátelský vztah k pedagogické veřejnosti a školským úřadům. Ze základních a speciálních škol odchází do učebních oborů jen malé procento mladých Romů. Naopak velká část romských žáků po dokončení povinné školní docházky odchází na úřad práce. Problematice vzdělávání romských žáků se bude dále věnovat v 5. kapitole.

Sociální politika státu je demotivující, neboť sociálně ohroženým občanům zajišťuje nejzákladnější životní potřeby v podobě sociálních dávek jako např. příspěvek na bydlení, přídavek na dítě, dávky v hmotné nouzi apod., které se pro mnohé Romy staly jedním z legitimních zdrojů obživy. Vše spočívá v chybném nastavení sociálního systému, protože nejen pro romské rodiny, ale někdy i pro rodiny z majoritní společnosti se stalo výhodnější žít ze sociálních dávek, než aby nastoupili na špatně placená místa, kopáčů, dělníků ve stavebnictví, uklízeček či jako pomocná síla v kuchyni.

Nízké vzdělání, nízká kvalifikovanost, nezáměr o práci, špatná pracovní morálka, malá pracovní vytrvalost a nepřiměřené mzdové požadavky se staly hlavními důvody velké nezaměstnanosti Romů. Objevuje se i diskriminace na trhu práce. Nečas (2002, s. 113) tvrdí, že „extrémní nezaměstnanost Romů vede k jejich sociálnímu propadu, a tím k další pauperizaci a demoralizaci. Současně posiluje jejich sklony k parazitnímu životu a k sociální patologickým jevům, tj. ke kriminalitě a k sociálnímu či antisociálnímu jednání, které je spojeno především s prostitucí a s drogovou scénou.“ Jejich zdravotní stav taktéž není příliš příznivý. Ovlivňuje ho špatná životospráva, nevhodná strava, neschopnost či neochota se starat o vlastní zdraví, krátká doba kojení a další faktory.

Většina příslušníků romské populace žije ve městech, kde se často setkáme s nevyhovujícím bydlením. Až na malou část žijí v sociálně vyloučených lokalitách, tzv. ghettech. Jak uvádí Šimíková (2003, s. 68) pro romskou komunitu je „charakteristická tzv. rezidenční segregace, tedy prostorová koncentrace příslušníků romské komunity v určitých lokalitách“. Dochází zde i k sociální segregaci, protože v těchto lokalitách žijící Romové patří k nejnižší vrstvě obyvatel. Obyvatelé těchto lokalit bydlí většinou ve starých, sešlých obecních domech. Romové patří mezi vícedětné rodiny, proto se často můžeme setkat, že

v jednom dvojpokojovém bytě bydlí dvě až tři generace. Tahle situace má své další negativní jevy, jako např. nedostatek osobního a intimního prostoru, nedostatek prostoru pro učení a hrání dětí, špatné hygienické podmínky atd. Romové tedy patří k sociálně vyloučené menšině. Sociální vyloučení u Romů se dle Šimíkové (2003, s. 60) nejčastěji projevuje v těchto oblastech života: „omezený přístup na trh práce, chudoba a nízký příjem, nízká míra sociální podpory, řídké nebo neexistující sociální sítě, bydlení a život v kontextu lokality, vyloučení ze služeb“.

Po roce 1989 následkem marginalizace a sociálního vyloučení narůstá xenofobie a latentní rasismus majoritní společnosti. Lidé z majoritní společnosti odmítají bydlet v jejich bezprostřední blízkosti, v ulicích i čtvrtích. Prohlubuje se vzájemný odstup i k rasově motivovaným verbálním a fyzickým napadením, a to jak příslušníků romské menšiny, tak i majoritní. Problémy spojené s romskou populací je celá řada a výše popsané jsou ty nejvýznamnější. Romskou problematikou se zabývá politická stran Romská občanská iniciativa, také občanské sdružení Demokratická aliance Romů v ČR a mnoho dalších organizací jako např. občanské sdružení ROMODROM, nadace Tolerance, nadace Díla pro národ, Nová škola o.p.s., Projekt Schola a další. (*Romové v České republice: Organizace zabývající se romskou menšinou*, 2010. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365>).

Bude však trvat ještě řadu let než se začarovaný kruh problémů dokáže přetrhnout. Vzhledem ke zkušenostem s Romy však mohou říct, že Česká republika je konečně na správné cestě. Vznikají projekty podporující konkurenceschopnost Romů na poli trhu práce, v rámci kterých ve spolupráci s různými firmami zaměstnávají dlouhodobě nezaměstnané, tedy i Romy. Díky rekvalifikačním kurzům, které pracovní úřady poskytují zájemcům zdarma, si mohou zvýšit svoji kvalifikaci. Velmi významný je také projekt *Asistent prevence kriminality*, díky kterému již v několika městech České republiky vznikla pracovní pozice Asistent prevence kriminality. Na tuto pracovní pozici jsou zaměstnáváni většinou Romové a jeden z jejich úkolů je mírnit napětí mezi minoritou a majoritou, rovnat drobné roztržky a motivovat k zaměstnání další Romy ze sociálně vyloučených lokalit. (*Prevence kriminality v České republice*, 2016. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/>). Také romský pedagogický asistent na základních školách již není výjimkou. V České republice nalezneme i projekty podporující romské žáky ve vzdělávání, motivují a poskytují podporu žákům i rodičům ke studiu na dalším stupni vzdělávání.

4 ROMSKÁ RODINA

Romská rodina má velký význam pro socializaci, akulturaci, citový a společenský život jejich příslušníků. Davidová a Uherek (2014, s. 39) dokonce tvrdí, že tento význam je zpravidla větší než význam rodiny pro příslušníky majoritní společnosti. Zakotvení v mimorodinných společenských sítích je totiž u Romů zpravidla malé a celá řada funkcí zůstává v kompetenci širší rodiny. Zatímco u majoritní společnosti tyto funkce částečně či zcela přebírají jiné instituce. Avšak dle Možného (2006) se v současné romské rodině prolínají a překrývají prvky tradiční s prvky moderními i postmoderními. Na romskou rodinu tedy působí čím dál více současné trendy a vzorce chování, které její roli oslabují. Přesto je rodina jako základní instituce pro romské společenství výchozí.

Pro romské skupiny dle odborné literatury bývá charakteristická patriarchální velkorodina. Podle Davidové, Uherka (2014, s. 39) patriarchální velkorodina tvoří širší příbuzensky provázanou skupinu relativně samostatných velkorodin. Termín patriarchální v odborné literatuře většinou odkazuje k rozhodující autoritě nejstaršího muže v rodině. Takto popisuje romské rodiny, které přicházeli po roce 1945 do českých zemí např. Nečas (2002, s. 93). „Převažujícím společenským svazkem zůstávala patriarchální velkorodina nebo rodová skupina, tvořená několika základními rodinami. V jejím čele stával nejstarší muž, který jako vůdčí a uznávaná autorita měl značné pravomoci.“ Řada autorů však zdůrazňuje i dominantní postavení starších romských žen. „Rodinné vztahy, struktura a hierarchie rodiny i role jejich jednotlivých členů byly vždy těsně spjaty s charakterem skupinových vztahů a vnitřních zákonů.“ (Davidová, Uherek, 2014, s. 39) V dnešní době jsou stále patrné zejména u olašských Romů. V další podkapitole, ve které se budu věnovat romské rodině v minulosti, se dozvíme, jaký měla význam patriarchální a matriarchální velkorodina pro romské skupiny.

4.1 Tradiční romská rodina

U slovenských Romů ještě před druhou světovou válkou byla silná vazba na celou příbuzenskou a rodovou skupinu. V čele stál již zmiňovaný mužský představitel, který byl nazývaný vajda, muja'lo nebo čihalo, tzn. mluvčí. Obvykle to byl nejstarší muž ve skupině a jeho funkce byla dědičná nebo byl volen radou mužů za své vlastnosti, schopnosti či dosavadní zásluhy, což bylo častější. Mezi Romy vajda plnil funkci soudce, rádce a kněze. „Oddával každý nový pár, křtil nově narozené děti a při pochování zemřelého vykonával jménem rodiny nad jeho hrobem obřad.“ (Davidová, Uherek, 2014, s. 41) Zároveň byl mluvčí komunity při jednání s úřady. U olašských Romů dokonce rozhodoval o tom, kdy kterým

směrem a za jakým cílem půjdou, jak dlouho se kde zdrží. Kontroloval dodržování vnitřních nepsaných tradičních zákonů, podle kterých tyto skupiny žily a mnohdy je z části dodnes dodržují.

Velký význam u olašských Romů měla a dodnes má soudní instituce zvaná *kris*. Tyto olašské soudy jsou jejich vnitřní záležitostí, nikdo nezasvěcený se o nich nedovídá, čímž jsou dokladem uzavřenosti této skupiny. Davidová a Uherek (2014, s. 41-42) tento soud popisují takto: „Soudní tribunál se skládá z vajdů z jednotlivých měst a bývá svolán na určité místo v okamžiku, kdy jsou v některé z rodových komunit porušeny vnitřní zákony, resp. hodnotové vzorce. Při lehčím přestupku se sejde menší místní soud, ale jde-li o vážný čin, je svolán velký kris za předsednictví hlavního vajdy.“ Hlavní představitel olašských Romů pro české a moravské území sídlí v Ostravě a jeho zástupce v Brně, pro slovenské území sídlí vajda v Bratislavě a zástupce v Nitře. Tento kris rozhoduje o vině a stanovuje tresty. Důvody odsouzení jsou různá, např. násilné konflikty při výběru partnerů nebo krize v manželském soužití. Tresty jsou pak buď menší a je možné se vyplatit, za závažné provinění bývá obviněný dán do jakési kletby a na čas je vyloučen ze své skupiny olašských Romů, nikdo s ním nesmí mluvit a on nesmí s nikým komunikovat. Dočasným vyloučením z komunity se postihuje např. homosexualita. Když opustí muž svoji ženu a vina není na její straně, musí se její rodině vyplatit. Pokud žena odejde od muže, musí její rodiče vrátit mužově rodině větší část peněz, za které si od ní nevěstu koupil. Dodnes totiž platí, že si nevěsty kupují na základě dohody mezi otci. Mezi nejhorší provinění patří, když Rom zradí druhého olašského Roma nebo svoji rodinu.

V komunitách usedlých slovenských Romů měla vedle vajdy významné postavení i jejich čarodějka, kterou nazývali stará matka nebo phuri daj, braterkyňa. Byla velmi inteligentní, měla plno vědomostí a zkušeností. Hlavně mezi ženami měla přirozenou autoritu, čímž prakticky měla vliv i na společenský a rodinný život v romských komunitách. Dbala na dodržování starých mravů, uměla léčit i čarovat. Zнала totiž byliny a přírodní léčebné postupy a znala také určité magické formule. Byla také jistým způsobem sociální opora, protože se k ní v různých životních situacích chodili radit. (Davidová, Uherek, 2014)

4.1.1 Partnerský a rodinný život v minulosti

K založení nové rodiny nedocházelo ve všech romských skupinách stejně. Pro všechny romské skupiny, však byla převládající forma endogamie. V odborné literatuře se však můžeme setkat i s názorem, že Romové jsou striktně exogamní, jak např. vychází z tvrzení

Hübschmannové (1999, s. 38), která říká, že manželství i partnerské vztahy mezi bratranci a sestřenicemi byly odsuzovány. Budilová, Jakoubek (2007) na základě zjištěných dat tvrdí, že tvrzení Hübschmannové neodpovídá skutečností, protože podle jejich výzkumů bylo romské společenství již nejméně sedm generací endogamní. Autoři dále vyjadřují možné důvody k interpretaci Romů jako exogamních. Možná romisté zkoumali společenství, která byla striktně exogamní, možná se romisté nechali bez hlubšího zkoumání zmýlit tím, co jim informátoři sami řekl, možná se romisté snažili Romy obhajovat. (Budilová, Jakoubek, 2007, s. 23–24) Jelikož jsem se i v mé pracovní praxi s Romy již několikrát setkal s příbuzenskými partnerskými vztahy (i když mezi vzdálenými příbuznými) zůstanu u názorů, že byli romské skupiny převážně endogamní.

S dospíváním dětí se zvyšovala snaha rodičů, aby si jejich děti našli budoucí partnery, protože v romské společnosti se vždy od rodiny očekávalo především plození a výchova dětí. V pubertě přibývala i citová láska, žárlivost i nenávist. Převážně romské dívky se často uchýlovaly k magii. Horváthová (2007, s. 119) popisuje nejrůznější magické praktiky. Uvedu zde jen některé. Když měla dívka zájem o chlapce, který k ní byl lhostejný, odřezala mu trochu z límce nebo šňůrky z nohavic a trnem připevnila do komína. Tak jako plamen rozžhavl kousek šňůrky i srdce mládence mělo hořet za dívkou. Chlapec se měl zamilovat i tehdy, když snědl cukr či ořech, který nosila dívka devět dní pod paží. Občas v magických prostředcích hledali pomoc i muži. Dívku mohl chlapec získat tehdy, když se jí dotknul kapsičkou, ve které měl zašitou usušenou rosničku, zabitou na svátek svatého Jiří. Někdy stačilo, když měl v šatech zašitý čtyřlístek, popřípadě vlas dívky, kterou chtěl získat. Láska se zároveň dala magií také zničit, např. tím, že se mezi zamilované hodila hlína, kterou dotyčný vzal v noci hřbetem ruky z hrobu.

Horváthová (2007, s. 118) tvrdí, že až na některé výjimky nebyli mladí Romové v oblasti pohlavního života nějak omezeni. Už v období puberty docházelo k pohlavnímu životu. Vztah považovali za nemorální pouze tehdy, pokud partner nebyl Cigán. Přesto se v odborné literatuře objevují tradiční sexuální normy, které se v romské rodině udržovaly. Např. podle Hübschmannové (1999) se rodiče před dětmi neobnažovali a děti je nikdy neviděli ani ve spodním prádle. Také velice dbali na to, aby děti nebyly svědky pohlavního styku, ten se odehrával v ústraní, většinou v lese.

4.1.2 Romské svatby a manželské soužití

Manželství se uzavírala mnohem dříve, než tomu bylo v poměrech majoritní společnosti. Osmnáctiletá dívka byla považována už za starou. Průměrně patnácti až šestnáctiletá dívka měla již svého manžela, často jen o rok či dva staršího. Výjimkou nebyli třinácti až čtrnáctileté matky. Partneři byli často blízkými příbuznými. Romové málokdy uzavírali úřední sňatek. Sice k tomu ve 2. polovině 18. století byli donucováni pod trestem vězení a bičování, ale později se tento tlak uvolnil v souvislosti s poklesem zájmu o jejich splynutí s ostatním obyvatelstvem. Úřední sňatky uzavírali pouze hudebníci a některé asimilované skupiny.

Podle Horváthové (2007, s. 220) v některých skupinách bylo zvykem dohodnout sňatek mladých lidí už v jejich dětství. Jestliže tuto dohodu porušila dívka tím, že si našla jiného muže, byl její otec povinný nahradit rodičům poškozeného muže všechny výlohy, které měli se získáním dívky, zejména peníze, které převzali při dohodě a také výdaje za pohoštění a dary. Jak dohodu porušil chlapec, obvykle jeho rodiče také žádali zpět peníze, které dali rodičům původní snoubenky, protože s novým synovým sňatkem vznikaly nové výdaje. Když rodiče nezprostředkovali manželství, bylo na chlapci, aby si družku našel sám.

Věcí rodinné cti bylo dostat za dívku co nejvíce a rodina dívky se zase snažila ukázat, co si může dovolit. Získané peníze se použili na pokrytí svatby, převážně svatební hostiny. Stávalo se, že i o nemajetnou dívku měl zájem romský chlapec z bohaté rodiny. V takovém případě za dívku zaplatil a sám vystrojil i svatební hostinu. Okolnost ovšem měla nepříznivé důsledky na postavení mladé ženy v nové rodině. V některých skupinách zase bylo pravidlem, že otec za dceru dostal peníze a svatební hostinu vystrojil ženich či jeho rodina.

Svatba se většinou konala v létě na louce u vody, v dostatečné vzdálenosti od nejbližší obce, aby se svatebčané mohli nerušeně bavit. Svatební obřad, jak ho popisuje Horváthová (2007, s. 120), vypadal takto: „Snoubenci stáli na červené sukni nebo šátku, podali si ruce a vajda, který přistoupil k nim, jim nejprve přikázal, aby se spolu dobře snášeli, potom jim nalil do dlaní víno. Když ho vypili, vzal připravený krajíček chleba, posolil a rozdělil mladému páru. Nakonec je polil vodou.“

Příliš nízký věk manželů měl negativní důsledky, které mnohdy vedli až k rozpadu manželství. Neznalost praktického života mladého páru je poutala k mužovým rodičům. Muž pomáhal pouze otci, zatímco o výživu celé rodiny se starala matka muže, což mělo vliv na postavení nevěsty v rodině, se kterou zacházeli zle. Proto nezřídka po několika měsících odešla zpět ke svým rodičům nebo k jinému muži. Rodina původního manžela se snažila

přemlouváním a službami přimět ženu k návratu. Když se žena nevrátila, musela její rodina nebo nový muž vrátit výkupné, případně nahradit i výdaje spojené se svatební hostinou. Nevěrnou ženu potrestal muž tím, že ji surově zbil. Dodnes můžeme od Romů slyšet, že „každá žena zná mužovu ruku“. Muž bije ženu často ze žárlivosti, což patří k lásce, takže když nebije, je to známkou, že nemiluje. (Říčan, 1998, s. 48) Přičemž nevěra muže byla považována za přirozený jev.

Usedlí Romové v důsledku změn ve způsobu života většinou opustili od tradičních svatebních obřadů. V některých osadách vykonával tradičně svatební obřad vajda, v jiných ho vykonával některý příbuzný mladého páru, který už však neměl takové společenské postavení jako vajda. Většinou však již docházelo k tomu, že k manželskému spojení docházelo bez jakýchkoliv obřadů. Popřípadě přišel chlapec s rodiči k rodině dívky, navzájem se pohostili a chlapec si pak mohl dívku odvést domů. Pokud spolu mladé páry chtěli žít bez souhlasu rodičů, odešli k příbuzným do jiné osady. Později přibýlo úředních svazků, které se uzavíraly po několikarocním spojení z důvodu stanovené hranice pro uzavření manželství. Také vzrostl počet smíšených manželství mezi různými skupinami Romů i ostatních obyvatel.

4.1.2.1 Výchova dětí

V manželství byly nejdůležitější děti, které pro ně byly štěstím a bohatstvím. Jedno romské přísloví zní: „Pokud nejsou děti, není štěstí“. (Mann, 2001, s. 30) Romské rodiny z toho důvodu byly vždy velmi početné a nebyly výjimkou ani rodiny s deseti dětmi. Romským ženám vždy záleželo na tom, aby jejich děti byly zdravé a veselé, proto se musely řídit množstvím zákazů, které měly zabezpečit šťastný porod a zdraví dítěte. Horváthová (2007, s. 122) sděluje, že romská matka nesmí např. „vidět mrtvého, aby dítě nebylo žluté, ani mnišku, protože bude bledé, nemá jít na pohřeb, protože dítě bude smutné“ apod. Těhotné matky tedy neměly vidět nic smutného a nepěkného, naopak měly být veselé a dívat se jen na pěkné věci, měly sníst všechno, na co dostaly chuť.

Když čekala žena dítě, chtěli všichni vědět, zda to bude chlapec či dívka. Jako první dítě byl vítanější syn. Pohlaví dítěte usuzovali podle tvaru břicha těhotné ženy. Pokud bylo břicho špičaté, měl se narodit chlapec, pokud okrouhlé, tak čekala dívku. Ještě donedávna rodili romské ženy doma, kde jim pomáhala již zmiňovaná stará matka - phuri daj nebo porodní bába. Ještě i dnes jsou rozšířené pověry v souvislosti s budoucností dítěte. Např. dítě narozené v období úplňku bude šťastné. Čím je méně vidět měsíc, tím méně bude mít v životě štěstí. Dítě narozené se zoubkem všechno ví, ale matka to nesměla nikomu prozradit, jinak by zemřelo. Romové také věřili, že narozenému dítěti hrozí nebezpečí v podobě zlé čarodějnice,

kteřá by dítě mohla vzít a namísto něho podstrčit své škaredé dítě. Z tohoto důvodu dávaly romské matky „do postýlky pod peřinku různé, zejména špičaté předměty (nůžky, hřeben), které měly čarodějnici sebrat moc a dítě ochránit“. (Mann, 2001, s. 34) Někdy se do postýlky dával česnek. Když bylo dítě pokřtěno, zlé síly už mu nemohly uškodit. Některé z pověr převzali Romové od majoritního obyvatelstva.

Křest chápali v původním významu. Právě voda měla ochranou funkci a měla chránit dítě před působením démonů. Proto byl křest pro Romy vždy důležitý i bez toho, aby ho spojovali s příslušenstvím k církvi. Výjimkou asimilovaných skupin, které se zúčastňovali náboženských obřadů a úkonů. I po křtu stále pro dítě platily jisté zákazy a opatření zajišťující jeho zdraví. Např. se dítě do jednoho roku nesmělo dívat do zrcadla, protože by zůstalo němé. Nestříhali mu ani nehty, aby nemělo velké zuby. Z domu, kde bylo malé dítě, nevyndávali nic z ohně, protože by dítěti odnesli spánek apod. Když rodiče chtěli, aby z chlapce byl muzikant, dávali mu do ruky smyčec.

4.1.2.2 Pohřby

Významnou a smutnou událostí v romské rodině bylo a stále je úmrtí člena rodiny i vzdáleného příbuzného. V domě zemřelého zakrývali zrcadlo nebo ho sundali. Od okamžiku smrti až po jeho pohřeb zůstávali u mrtvého, který byl po celou dobu ve svém domě. Čas do pohřbu si krátili hraním karet nebo vyprávěním pověstí a příběhu ze života zemřelého. Nikdo se nesměl opít, zpěv a tanec jsou také zakázány. Romové věřili, že jeho duše je stále přítomná. „Do rakve dali zemřelému nejkrásnější šaty i jeho oblíbené předměty: mužům fajfku, cigarety, ale i housle nebo kytaru, ženám náušnice, prsteny a modlitební knížku.“ (Mann, 2001, s. 34) Při loučení se zemřelým, na něj položili ruku a prosili ho o odpuštění, pokud mu někdy v životě ublížili. Když pak v den pohřbu nesli rakev z domu, třikrát s ní zaklepalí o práh, čímž měla duše navždy odejít. Romové věří v posmrtný život a také věřili, že se mrtvý (*mule*, jak jej nazývají Romové, současně ale znamená i strašidlo) může vrátit a svou návštěvu dát najevo ve snu, ohlásit se bouchnutím dveří nebo zanechat jiné viditelné znamení. Romové se mrtvých vždy báli a snažili se udělat vše proto, aby se už nevraceli a nerušili jejich klid. Pokud se mrtvý vrátil, zapálili v domě slámu, která je měla chránit před negativními zásahy zemřelých. Dodnes řada z nich i v městském prostředí věří v duchy zemřelých (*mule*). Dále by rodina měla dodržovat smutek celý rok. Uvádí se, že vdova a dcery zemřelého si dříve ostříhaly vlasy. U některých rodin se tento smutek dodnes dodržuje, ženy chodí v černém a všichni pozůstali nechodí na zábavy, svatby apod. (Šuleř, 1999)

4.2 Romská rodina v dnešní době

V současné době prochází romská rodina výraznými změnami. Uvedu zde nejdůležitější přeměny, které mají na rodinný a partnerský život Romů pozitivní i negativní vliv. Podle Davidové (2010, s. 56) v současné době z důvodu násilné asimilace v 50.–70. letech 20. století a sestěhování vzájemně odlišných romských skupin, postupně zanikla soudržnost celých komunit i funkce rodové autority vajdy. Nyní jsou solidární pouze jednotlivé rozšířené rodiny. Poslední dobou se však ze strany Romů i úřadů objevuje snaha funkci vajdy obnovit, protože potřebují prostředníka a mluvčího, se kterým by se dobře jednalo, a mohl by předávat informace Romům. I když se v řadě romských osad takovýto mluvčí vyskytuje, jeho role je omezena pravomocemi a limitovaná autoritou. Takže ho jednotlivé rodiny mohou, ale také nemusí respektovat, zároveň tito novodobí vajdové nenesou žádnou odpovědnost za své komunity.

„V České republice jsou projevy zbytků rodového zřízení dodnes viditelně patrné u skupin olašských Romů. U ostatních Romů jsou tyto vztahy vnitřní organizace oslabeny.“ (Davidová, 2010, s. 56) Přestože se vlivem postupného rozptýlení části Romů mezi majoritní obyvatelstvo nedá již mluvit o pevné vnitřní organizaci, nepřetrhali se vzájemné vztahy s jednotlivými příbuznými ani tendenci žít ve větších skupinách. Avšak role rozšířené rodiny se oslabila, což má pozitivní i negativní dopady.

„Charakter rodiny se svou strukturou více přibližuje majoritní populaci a Romové ve větší míře delegují některé funkce rodiny na instituce majoritní společnosti.“ (Davidová, 2010, s. 63) Vedle škol a školských zařízení, nízkoprahových klubů, zájmových kroužků, zdravotních zařízení apod. jsou zde i instituce majoritní společnosti, které mohou mít negativní důsledky jako např. instituce půjčující peníze na vysoký úrok, herny, drogové magie a další. Přičemž právě oslabené působení rozšířených rodin znamená ztrátu původně velké rodinné solidarity a velkorodinné sociální kontroly.

4.2.1 Partnerství a manželství

U olašských Romů jsou stále vnitřní společenské vztahy pevnější a závažnější než vztahy rodinné a manželské. V modifikované době jsou i dnes často endogamními, uzavřenými skupinami, ale volně spojenými s dalšími skupinami. Určitou sňatkovou politiku vede každá rodina. Větší možnost svobodné volby mají mladí muži, popř. mohou do představ rodičů zasahovat. Naopak u žen už se často od raného věku uvažuje, s kým by měla dívka uzavřít partnerský vztah. U olašských Romů dodnes přetrvávalo kupování nevěsty, dokonce se

vyžaduje panenství nevěsty. Otec ženicha má právo vyžádat ověření o panenství nevěsty od gynekologa. S tím zároveň souvisí vyšší cena. V jakém rozmezí se ceny pohybují, nebývá v odborné literatuře často uváděno. Bakalář (2004) však uvádí, že pana měla cenu 25–30 tisíc, nepanna od 8 do 15 tisíc (vztaženo na dobu 80. let 20. století). Od romského asistenta pedagoga mám informaci, že se olašské nevěsty kupují minimálně za 50 tisíc. (Mitraš, ústní kontakt, 25. 8. 2016)

Podle Davidové (2010, s. 56) „je sice pravdou, že děti mohou rozhodnutí rodičů vzdorovat nebo je nerespektovat, ale diskuse o potenciálních sňatcích a rodičovské preference jsou mezi olašskými Romy stále důležitou společenskou otázkou.“ Rodiče se často snaží vytvořit žádoucí partnerskou dvojici co nejdříve, aby nedošlo k nepředpokládanému partnerství s někým jiným. Důsledkem této sňatkové politiky je pak velmi nízký partnerský věk i brzké početí prvního dítěte. U dívek z olašských rodin ve věku, kdy by mohly začít partnerské soužití, se také objevuje ze strany rodičů snaha eliminovat její kontakty s potenciálními nežádoucími partnery. Z tohoto důvodu také pramení zdráhavost posílat dívky v potenciálním sňatkovém věku (tj. od 14 let) do škol.

Odlíšná situace je v komunitách slovenských Romů, kde v současné době nejsou sňatková pravidla striktně dodržována. Jde spíše o různé specifické partnerské preference. Mladí lidé si vybírají partnera sami, což většinou rodiče akceptují. Pokud se však nejedná o partnera ze sociálně slabší rodiny. Často bývá výběr limitován též místem, kde rodina bydlí. Romský asistent pedagoga mi nedávno vyprávěl situaci mladého páru, který potkal v městském parku. Mladý pár byl očividně velmi zamilovaný, což dávali patřičně najevo, avšak když je viděla matka dívky, rozkřikla se na chlapce, že „taková špína z ubytovny jako je on se nebude tahat s její dcerou“. (Mitraš, ústní kontakt, 25. 8. 2016) Na příběhu můžeme velice dobře vidět, že se romští rodiče i v dnešní době snaží prosazovat své představy o partnerech a partnerkách svých dětí. Davidová (2010, s. 57) uvádí, že „preferenční pravidla Romů mají mnoho paralel s výběrem sňatkových partnerů u majoritního obyvatelstva“. Další důležitou skutečností, jak uvádí Bakalář (2004) i Gulová (2008) je zvyšující se podíl smíšených sňatků. Na rozdíl od minulosti, zejména v rodinách mladších a mladých Romů nevystupuje při výběru partnera striktní etnická endogamie. V dnešní době se tedy často setkáme s partnerskými páry, v nichž jeden z partnerů je Rom a druhý partner je z majoritní společnosti.

Když spolu začnou žít mladé dvojice, často ještě nemají potřebný věk, aby mohly být úředně či církevně oddáni. Takovéto svatby jsou v podstatě zasnuby a v romské rodině i komunitě jsou významem i formou rovnocenné se svatbou. Pravá svatba je pak slavena až

když dosáhnou plnoletosti anebo až po několika letech. Nejdůležitější však je, že dané společenství schválilo spojení dvou mladých lidí a přijalo je jako základní jednotku budoucí rodiny mezi sebe. Romové totiž většinou nerozlišují mezi oficiálním (tedy úředně či církevně uzavřeným) manželstvím a tzv. nesezdaným soužitím. Tedy alespoň tomuto rozdílu nepřipisují žádný význam. Pro Romy má manželství definiční prvky spíše v dlouhodobém soužití muže a ženy, ze kterého vzešlo několik dětí, jež společně vychovávají.

4.2.2 Těhotenství romských žen

Romské rodiny jsou ovlivňovány sociálními trendy, které sdílejí s majoritou. Přestože je počet dětí v jednotlivých rodinách stále vyšší, než je průměr u majoritních rodin, tak dle výzkumu Davidové (2010) dochází k jeho snížení. Zároveň se zvyšuje věk početí prvního dítěte. Podle výzkumu Davidové (2010) mělo nejvíce respondentek první dítě ve věku 18–19 let. Přesto se objevují i 16–17leté matky. Davidová však dále tvrdí, že u romské populace je podstatně vyšší plodnost než u majoritního obyvatelstva. Jako hlavní příčinu uvádí, „že romské ženy vždy využívaly k rození dětí celé své reprodukční období, které je stále v průměru vyšší než u ostatních českých a slovenských žen“. (Davidová s. 47) I přesto, že současná mladá generace používá stále více antikoncepci, je kontrola otěhotnění pomocí antikoncepčních metod stále méně rozšířená. Používání bývá ovlivněno jak ekonomicky, kdy je pro některé Romky finančně nedostupná, tak i tradičním chápáním v dané rodině, podle kterého byla žena ceněna podle plodnosti. Ještě dnes mnohdy působí tradiční chápání, podle kterého je pro ženu hanbou kdyby neprokázala plodnost, protože takovou ženu Rom nemůže milovat z důvodu, že bezdětná rodina je smutná a ostatním k posměchu. Neplodnou ženu dokonce může její manžel opustit.

4.2.3 Společné soužití

Praxi nízkého sňatkového věku i nízkého věku prvních těhotenství umožňuje rozšířená rodina, která je i přes její oslabení u Romů stále funkční jednotkou. Rodiče i blízcí příbuzní pomáhají dospívajícím dětem, které založily vlastní rodinu, nejen ekonomicky, ale i radou a pomocí při péči o narozené děti. V romských komunitách žijí obvykle mladé páry nějakou dobu u rodičů jednoho z mladého pár, podle toho, kde je více místa. „Syn nebo zeť odevzdává vydělané peníze matce či tchýni, která vaří a hospodaří pro všechny. Teprve po delší době soužití, často až po druhém dítěti se mladá rodina stabilizuje, opatří si vlastní bydlení a osamostatní se.“ (Davidová, Uherek, 2014, s. 40) Z důvodu současných bytových problémů

dochází k osamostatnění mladých rodin zpravidla později. Stále se tak u Romů vyskytuje vícegenerační soužití, kdy ve specificky uspořádaných domácnostech žijí nukleární rodiny rodičů, dětí a jejich dětí, popř. dalších příbuzných, které se k nim sestěhují za účelem výdělků, většího bytového komfortu, bezpečí před lichváři nebo před zákonem či na základě dalších okolností.

Dle výzkumu Davidové (2010, s. 61) se v České republice však objevuje trend zmenšování velikosti domácnosti. Přesto se stále objevuje tendence rodinných příslušníků „bydlet ve své blízkosti, sestěhovávat se, navštěvovat, trávit spolu volný čas tím spíše, že mezi Romy je vysoká nezaměstnanost, a tudíž i relativně dost prostoru na společné trávení času“. Avšak není to tak u všech Romů. Někteří Romové nemají kvalitní bydlení nebo bydlí v lokalitě se špatnou pověstí. Potom se snaží z takového prostředí odejít, ale ne vždy mají možnost na změnu.

4.2.3.1 Sociální role

Romská žena byla vždy vychovávána tak, aby se dokázala postarat o rodinu, měla se stát dobrou manželkou a matkou. Svému muži musí projevovat pokoru, úctu a pečovat o něj. Vede celou domácnost, a tudíž socioekonomický status rodiny záleží právě na ní. Proto také právě žena často vyřizuje administrativní záležitosti na sociálních úřadech. Všechny domácí práce jsou naprosto ženskou záležitostí, a pokud není ve svých povinnostech hbitá a svižná, je považována za lenivou a špinavou. Postavení ženy v romské komunitě se upevňovalo opakovaným mateřstvím. „Říkalo se, že když měla žena dvě nebo tři děti, není ještě žádná matka.“ (Šuleř, 1999, s. 53) Romský muž byl navenek i uvnitř hlavou rodiny, ochráncem a nositelem prestiže rodiny, rozhodoval a nesl odpovědnost za rodinu. Kaleja, Knejp (2009) tvrdí, že když je v domácnosti něco zanedbáno, je to vyčítáno jen ženě. Muži pouze v tom smyslu, že není na ženu dostatečně přísný a špatně ji vychoval.

Dle výzkumu Davidové (2010) se v posledních letech v romské společnosti stejně jako v majoritní změnilo některé sociální role. Nejvíce se změnila pozice romské ženy. „Primární role romské ženy sice stále spočívá v péči o domácnost a o malé děti, avšak postavení romské ženy vůči romskému muži má tendenci směřovat k rovnocennosti, což je nejzřetelnější u mladší generace.“ (Davidová, 2010, s. 69) Postavení romského muže stále spočívá v ekonomicko-zabezpečovací funkci rodiny. Vymezení mužské role působí jednoznačně, avšak v praxi není vždy patrné. Taktéž se změnilo požadavky kladené na romské děti. Na současnou mladou generaci není kladeno již tolik požadavků. I když byla romská rodina vždy charakteristická volností a láskou k dětem, tak nyní toto vymezení začíná přesahovat i bariéry

povinností a někdy i určité úcty ke starším členům rodiny ze strany dětí. U výchovy dětí nyní chvíli zůstaneme a podíváme se, v čem se výchova dětí v romské rodině změnila.

4.2.4 Výchova dětí

Romské děti v rodině získávaly a v některých rodinách stále získávají poznatky pro život, osvojují si pravidla skupinového chování, formují si specifické etické normy a svůj pocit sounáležitosti k romství. Podle Davidové, Uherka (2014) se v posledních letech vlivem otevřené společnosti tento systém rozpadá. Tradiční výchovná funkce romské rodiny se oslabila zejména vlivem předškolní výchovy a povinné školní docházky. Nejrůznější výzkumy dokládají, že v romských rodinách je již větší gramotnost, a to i v sociálně vyloučených lokalitách, přesto socializační funkce školy zasahuje romské rodiny relativně málo.

Bakalář (2004, s. 46) uvádí výzkum Vikové a Tomanové, podle kterého jsou v romské rodině intenzivnější rodinné vazby (např. mezi dětmi a prarodiči), vztahy rodičů k dětem jsou diferencovanější a je přiznána preference určitého dítěte, v romské rodině jsou děti více orientovány na své sourozence a je mezi nimi menší výskyt rivalitních vztahů, romské děti jsou méně orientovány na úspěch, mají volnější řízení (zejména chlapci), agresivní chování chlapců je tolerováno, na dívky jsou však kladeny větší požadavky související s povinnostmi a odpovědností při chodu domácnosti.

Změny v majoritní společnosti mají výrazný vliv i na výchovu dětí v romské rodině. Způsob výchovy v romské rodině je charakteristický svou volností a nedostatkem řádu. Bakalář (2004, s. 44–45) zdůrazňuje, že negativními důsledky této výchovy a změn ve společnosti je neschopnost podřídit se povinnostem, nízká odolnost proti stresu, neschopnost ve škole udržet pozornost, neschopnost odložit uspokojení na pozdější dobu. Ve výchově taktéž kolísá tvrdost a tolerování zlovyků, jako např. kouření či nepořádnost. Ve výchově olašských Romů se děti od malička vedou ke krádežím.

Formy integrace Romů do sociálního systému společnosti je dalším z důsledků změn v romských komunitách. Rozšířená rodina mohla pečovat o děti nezralých mladých romských rodičů, avšak důsledkem oslabení její funkce ji nahrazují babyboxy, kojenecké ústavy a dětské domovy. Rodina je sice u Romů stále na čelním místě v žebříku hodnot, přesto mnoho romských dětí končí v dětských domovech a poslední dobou v pěstounské péči. Uherka (2007) také zmiňuje, že v posledních deseti letech došlo k významnému nárůstu neúplných

romských rodin, ve kterých často absentuje otec. Neúplné rodiny mohou být jednou z příčin zvyšujícího se výskytu sociálně patologických jevů v romských rodinách.

4.2.4.1 Sexuální mravy

Také se rozpadly tradiční přísné sexuální normy. Rodiče obvykle nemají před dětmi žádné tajnosti a již neplatí, že děti nesmí své rodiče vidět nahé. Mohlo by se nám zdát, že sexuální život již není v romských rodinách tabuizované téma, což jak uvádí odborná literatura, je lepší než o tomto tématu mlčet. Musím se však zmínit o dlouhodobém výzkumu, který v jedné východoslovenské romské osadě provedl Sheffel (2005).

Dle jeho výzkumu se sex v romských osadách dostává na druhou nejvýznamnější pozici hned za peníze. Rozeznává taky různé druhy sexu, který např. hraje důležitou roli směřující k plození dětí za účel zvýšení rodinného příjmu či tzv. politický sex upevňující neformální svazky mezi rodinnými skupinami. V prostředí, kde žije mnoho lidí na jednom místě a zejména v přelidněných domcích mají přesné informace o sexuálním životě i velmi malé děti. I když v romských osadách existují rodiny, které si děti ohlírají a pokoušejí se vytvořit hodnotný partnerský vztah, tak jsou i rodiny, kde se to nepodaří. Scheffer taktéž dokládá, že mnoho prvorodiček rodí v mladém věku, za nejasných okolností a často v nejistotě, s kým dítě čeká a teprve později vytváří trvalejší partnerský vztah, ovšem mnohdy s jiným partnerem než je otec prvního dítěte. I když je tento příklad extrémní a ve východoslovenských romských osadách panují poněkud odlišné podmínky, než v České republice, můžeme se přesto i v naší zemi s velmi podobnou situací potkat, zejména v sociálně vyloučených lokalitách a také na ubytovnách, kde je velká míra nezaměstnanosti a chudoby.

V romských komunitách se však můžeme setkat i se sexem za peníze, tedy prostitucí, jež lze zaznamenat jak v zahraničí, tak i v České republice, zejména v urbanizovaném prostředí. Stejně jako majoritní společnost vnímají Romové prostituci za nepřilíš prestižní způsob obživy, přesto je mezi Romkami relativně frekventovaný. Dle Davidové (2010, s. 60) se prostituce vyskytuje spíše mezi slovenskými Romy než olašskými. Olašští Romové prostituci zamezují vlastním ženám, ovšem některé rodiny jsou ochotni prostituci zprostředkovat jiným osobám. Zatímco slovenští Romové někdy organizují či trpí prostitucí i ve vlastních rodinách. Nastává tedy otázka, zda opravdu v romských rodinách témata v oblasti sexuálního života přestala být tabu nebo se o sexu stále mlčí, ale všichni ho mají na očích, tedy zda v rodině probíhá sexuální výchova. Na tuto otázku se pokusím přijít pomocí provedeného výzkumu, který představím v praktické části.

4.3 Hodnoty Romů

S výchovou a vzděláváním úzce souvisí hodnoty a hodnotová orientace člověka. Hodnoty jsou v rodinném prostředí determinovány rodičovským vlivem. Ve škole zase ovlivňují hodnoty učitelé svými názory a postoji. Hodnoty nás směřují k určitému cíli a systém hodnot reguluje naše chování, zájmy, potřeby, ovlivňuje naše postoje a názory. Dle Göbelové (2006) se hodnota v člověku vytváří na základě zkušeností, vštěpovaných a osvojených pravidel, rodinnou i školní výchovou a autokultivací každého člověka.

Bakalář (2004, s. 76) představuje hodnotový systém romské populace. Na prvním místě udává svobodný život – pro Romy znamená iluzi bezstarostného života a vše co ji podporuje, je hodnoceno pozitivně. Na druhém místě řadí uznávání rodové hierarchie a rodové tradice – jelikož jsou dodržovány složité kastovní a rodové zvyky a pravidla, nedochází v období dospívání k extrémnímu vyhocení konfliktů. Na třetím místě je dědictví předků – jež představuje sebedůvěru plynoucí z vazby na minulost. Na čtvrtém místě nalezneme lásku k dětem – právě počet dětí určuje míru rodové prestiže. Na páté místo pak řadí peníze jako základní potřebu pro přežití – peníze chápou jako prostředek dosažení pocitu životního naplnění.

Šimíková (2003) představuje výsledky ankety, ve které se dotazovali Romů, co je pro ně v životě nejdůležitější. Z výsledků vyplynulo, že „Romové za svou prioritní hodnotu považují ve většině případů rodinu či komunitu, poté zdraví, rovnoprávnost a materiální a sociální jistoty. (Šimíková, 2003, s. 121) Pro lepší přehlednost uvádím tabulku s výsledky ankety Šimíkové, kde jsou zaznamenány odpovědi jak Romů, tak i příslušníků majority.

Tabulka č. 1 - hodnoty Romů dle ankety Šimíkové (2003)

Co je pro Romy v životě nejdůležitější	Procenta	Co je pro příslušníky majority v životě nejdůležitější	Procenta
rodina	43,8	materiální hodnoty	43,9
zdraví	14,8	rodina	16,6
rovnoprávnost, humanitní ideály	13,9	práce, kariéra	12,7
materiální hodnoty, sociální hodnoty	12,5	zdraví	8,7
práce	8,6	humanitní ideály	7,2
příjemný, pohodlný život	5,9	odmítání jiných, povyšování se	6,5
rasismus	0,5	příjemný, pohodlný život	4,4

„Kategorie rovnoprávnost a humanitní ideály zahrnuje výroky, které se týkají potřeby svobody, rovnoprávnosti, ale i náboženství a vzdělání. Kategorie materiální hodnoty zahrnovala především peníze, bydlení, sociální jistoty“ (Šimíková, 2003, s. 121)

Kaleja (2009) tvrdí, že základní hodnotou pro Romy je náležitost, tj. to, „že člověk někam patří, má své teritorium s vlastními regulemi, má svou vlastní rodinu, o kterou se může kdykoliv opřít“. Sekyt (2001, s. 121) doplňuje, že „nejvyšší hodnota pro Romy je samotný život. Vše, co vede k zachování, znemožnění a pokračování života, má vysokou hodnotu, vše, co život ohrožuje nebo omezuje, je vnímáno negativně.“ Tato podle Sekyta nejvyšší hodnota je podobná hodnotě, o které mluví i Bakalář. Dalšími pro Romy důležitými hodnotami jsou děti, úcta k rodičům a starším, plodnost ženy, mateřství, bohatství, hudba a zpěv, tanec.

Právě hodnota mateřství, tj. větší počet dětí, je výrazným fenoménem, protože u Romů stále přetrvává relativně brzké mateřství, které u romských žen nastupuje mezi 16–20 rokem a u některých dívek i dříve. Hodnota mateřství se v romské komunitě slučuje s hodnotou zdraví. Narození prvního dítěte v pozdějším věku je komunitou vnímáno jako něco nenormálního, nezdravého. V romské komunitě můžeme často slyšet názor, že žena, která má více než 20 let je už stará a dávno měla mít děti. Dle výzkumných šetření Němce (2010) s tímto fenoménem úzce souvisí hodnota vzdělávání, jež je obecně v mnohých romských rodinách posazena velice nízko. „V hodnotovém systému romské rodiny je nepředstavitelné, že by se žena měla vzdělávat, protože má být připravena především na roli matky.“ (Němec, 2010, s. 20)

Romové mají tedy odlišnou soustavu hodnot než členové majoritní společnosti. Jak uvádí Krajčovičová (2009), Romové mají odlišnou hodnotovou orientaci, která je zformovaná rozdílným životním stylem, způsobem života a různými kulturními, sociálními a ekonomickými faktory. V mnohých rodinách se uznávají morálně-společenské normy, které nejsou v souladu s všeobecně uznávaným systémem morálních hodnot majoritní společnosti. Dále podotýká, že nedostatky se týkají také existenčních obtíží, jako např. bytová problematika, hygienické podmínky a taky vzájemné interakce a soužití s většinovou společností.

4.3.1 Životní styl

Vztah s majoritní společností je často doprovázen sociálními problémy, které vznikají v důsledku odlišného přístupu k životu. Životní styl Romů úzce souvisí s hodnotovou orientací. Podle Vágnerové (2007, s. 61) „je pro romský životní styl typický sklon k nepravdělnosti, živelnosti a nesystematičnosti“. Tyto typické sklony se vážou na jejich

historický rámec. V romské rodině chybí pevná struktura a diferencovanost denního režimu, což se projevuje i ve vztahu k povinnostem. U Romů je dále specifický vztah k časové dimenzi. Romové jsou vázáni na přítomnost a mají sklon k impulzivní realizaci okamžitých nápadů. Budoucnost pro ně nemá příliš velký význam, a proto nedovedou plánovat. To je důvodem neschopnosti dobře hospodařit se svými prostředky. Romové mají také sklon k utrácení i k zadlužování na vysoký úrok, který není možné splatit. S tím souvisí hodnota peněz, která je v hodnotové hierarchii romské komunity důležitá, protože peníze „jsou chápány jako univerzální prostředek k dosažení ostatních hodnot“ (Vágnerová 2007, s. 60). V romské rodině se považuje za samozřejmost, že peníze, které vydělá některý z jejich členů, jsou společné a mohou je využívat všichni. To je důvodem, proč Romům chybí motivace k individuálnímu úsilí.

Vzhledem k jejich životnímu stylu jsou Romům často připisovány negativní vlastnosti, mezi které dle Šimíkové (2003) majorita nejčastěji řadí nepřizpůsobivost, agresivitu a kriminální chování, nevhodné hygienické návyky, negativní pracovní návyky a nepoctivost. Mezi dobré vlastnosti Romů pak často řadí soudržnost, umělecký talent, umění se radovat, péče o rodinu. Podle Šimíkové se však objevují i názory, že Romové žádné dobré vlastnosti nemají.

Životní styl je také jedním z faktorů, který má vliv na zdraví člověka. Křivohlavý (2009) kromě životního stylu řadí mezi faktory mající vliv na celkové zdraví člověka (tělesné, psychické, sociální) také prostředí, ve kterém jedinec žije, zdravotnické služby a genetické dispozice. Faktory ovlivňující zdraví Romů uvádí Říčan (1998, s. 39 - 41) a řadí mezi ně: nevyhovující bydlení nesplňující základní hygienické podmínky, krátká doba kojení, nedodržování zásad péče o kojence i o starší děti, špatná životospráva a špatné stravovací návyky (tučná a sladká a moučná jídla, nedostatečný přísun vitamínů, časné převádění malých dětí na stravu dospělých, nedostatek ovoce), konzumace alkoholu a kouření i v těhotenství u dětí a mladistvých, nedostatečná hygiena (častější vznik infekčních onemocnění), neochota pečovat o své zdraví (zanedbávání preventivních prohlídek, očkování, nedodržování předepsané léčby, zejména v pediatrii a péči o těhotnou ženu, u žen zanedbávání preventivních gynekologických prohlídek), brzký nástup sexuálního života, rizikový sex, předčasné těhotenství.

Podle výzkumů Davidové (2010) se sice zlepšila situace v péči o vlastní zdraví, alespoň v častějším docházení na preventivní prohlídky dětí, pravidelné očkování apod. Přesto však faktory, které uvedl Říčan (1998) stále velmi ovlivňují zdraví Romů. S životním stylem a se zdravím také souvisí délka života, která je ve srovnání s majoritou u Romů kratší.

Průměrná délka života Romů jak uvádí Rous (2003) je u žen 59,5 roků a u mužů 55,3 roků. Zatímco průměrná délka u majoritní společnosti je u žen 75, 4 roků a u mužů 67, 8 roků.

4.3.2 Víra

Většina Romů v České republice i na Slovensku se hlásí k římskokatolickému vyznání. Málokdy však navštěvují náboženské obřady, dodržují církevní svátky a období půstu. Jejich víru bychom mohli popsat jako spojení křesťanského učení, vlastních představ a pověr, jejichž kořeny lze hledat v indické pravlasti i projevu lidové víry, kterou převzali od majoritní společnosti a přizpůsobili vlastním potřebám. Mann (2001) však tvrdí, že aktivní věřící bývají Romové, kteří se přiblížili svým způsobem života majoritní společnosti. „Těmto lidem právě křesťanská víra pomohla překonat zaostalý způsob života a poskytla jim možnost nového, aktivního přístupu k životu.“ (Mann, 2001, s. 35) Mnohé rodiny, které se vyrovnaly majoritní společnosti, se však zároveň ani nevzdaly hodnot své tradiční duchovní kultury. Bohužel se také často dokládá, že si romské rodiny převzaly od majoritní společnosti především negativní aspekty a přitom často zapomínají na své romství – své zvyky a pravidla. Pak se podle jedné respondentky, kterou cituje Davidová (2010, s. 65), v romské rodině projevuje „nesoulad morálky a všechno co popírá romipen, je degešství.“ Dle Romsko-českého slovníku se *romipen* překládá jako romství a představuje romskou kulturu, tedy i soubor hodnot a vzorců chování, kterými se má každý Rom řídit. *Degešis/degešství* je romský slangový hanlivý výraz, který znamená špinavý, nečistý, nepořádný člověk a tedy nedodrží romská pravidla. (Hübschmannová a kol., 1998)

5 ROMSKÝ ŽÁK V EDUKAČNÍM PROCESU

Problematika výchovy a vzdělávání romských žáků je již několik let aktuálním pedagogickým tématem. Na začátku kapitoly si nejprve musíme definovat pojem romský žák. „V pedagogickém slova smyslu jsou obvykle romští žáci řazeni do kategorie sociálně a kulturně znevýhodněné skupiny, protože se od většinové skupiny českých dětí a mládeže odlišují určitými specifiky.“ (Němec, 2008, s. 83) Jak jsem se však zmiňoval ve třetí kapitole, za příslušníka romské národnosti (v tomto případě romského žáka) bychom mohli považovat pouze ty, kteří se prostřednictvím svých rodičů přihlásili k romské národnosti. Vzhledem k tomuto faktu se v oblasti školských dokumentů začalo používat spojení sociálně znevýhodnění žáci. „Do skupiny sociálně znevýhodněných řadíme žáky, kteří pocházejí z prostředí sociálně nebo kulturně a jazykově odlišného od prostředí, v němž vyrůstají žáci pocházející z většinové populace.“ (Rámcový vzdělávací program, 2007, s. 110) Jelikož definice v RVP je velmi široká a zahrnuje i žáky z migrujících rodin (tedy cizinců, zejména azylantů) budu dále v diplomové práci používat označení romský žák.

Vzdělávání romských žáků je ovlivněno sociálním a kulturním prostředím, ve kterém vyrůstají. Vágnerová (2007) uvádí, že odlišné sociokulturní prostředí s sebou nese odlišné normy, vzory chování, způsoby komunikace, které mohou způsobovat sociokulturní handicap. V předchozí kapitole jsem charakterizoval romskou rodinu i výchovu dětí. Podívejme se nyní, jak romská rodina ovlivňuje výchovně vzdělávací proces dětí.

5.1 Specifické edukativní předpoklady

Dle Švarcové (2005, s. 57) je výchova „komplexní příprava člověka na život, to znamená pro plnění sociálních rolí, do nichž člověk během svého života bude vstupovat“. Člověk po celý život zraje nejen biologicky a psychicky, ale i sociálně. Dle Kaleji (2011, s. 25) se v komunitě Romů setkáme s odlišným pojetím výchovy. „Výchovu v komunitě Romů lze vnímat jako cílené působení subjektu na objekt, s vědomím intencionálních a funkcionálních vlivů výchovy. Směr výchovy se diferencuje podle normativního rámce minoritní kultury.“ Ve srovnání s požadavky majoritní společnosti jsou výchovné vlivy romských rodičů kladeny liberálněji, přičemž jsou také nastaveny odlišně. Jejich výchovné vlivy se sice opírají o řadu faktorů jako u rodičů majoritní společnosti, avšak s přihlédnutím k romské etnicitě.

Romská rodina z pohledu majority neplní svou funkci v plném rozsahu. Rodiče vychovávají dítě do doby, než se jim narodí další. Pak svoji rodičovskou pozornost orientují

právě na nejmladší dítě a o ostatní se starají odlišně. Výchovné cíle mají v porovnání s majoritou odlišný charakter, který souvisí s hodnotami etnika, potřebami, zájmy a jejich struktury. Jak jsem již uváděl, hodnota vzdělávání je v romské komunitě posazena velmi nízko. S tím souvisí i přetrvávající faktor brzkého mateřství. Dle Němce (2010) se však v některých rodinách pojetí této hodnoty postupně mění.

Pro Romy je důležitou sociální normou soudržnost a solidarita. Mají stále tendenci se sdružovat obvykle na základě příbuzenských vztahů či příslušnosti k rodu. A tak oproti dítěti z rodiny majoritní společnosti, které žije většinou v nukleární rodině, romské dítě vyrůstá s několika příbuznými. V tomto kolektivismu proto není dítě vedeno k samostatnosti a nad ničím se nemusí zamýšlet. Příslušnost ke skupině dává Romům větší jistotu a bezpečí, zároveň však zbavuje jedince nutnosti řešit své problémy samostatně a nést za své rozhodnutí odpovědnost. Příslušnost k určitému rodu má pro ně větší význam než vzdělání či profese. Z těchto důvodů pak romským žákům chybí motivace i individuální úsilí, nerozvíjí se soutěživost, motivace vyniknout a vyšší osobní aspirace.

Některé psychické vlastnosti Romů mohou také představovat značné znevýhodnění při zvládnání nároků školy. Na jedné straně se jedná o vlastnosti, které jsou dány geneticky jako např. rozdíly v chování a prožívání Romů vyplývající z odlišnosti vrozených temperamentových dispozic a na druhé straně o projevy, které jsou produktem odlišné socializace. Dle Klímy (1998) se na vzniku psychických vlastností podílí oba faktory.

Jiné temperamentové vlastnosti se u Romů dle Vágnerové (2007, s. 62) projevují „větší živostí a nápadností jejich emoční reaktivity: snadnější vzrušivostí, impulzivitou a výbušností i větší intenzitou prožívaných emocí a jejich silným vlivem na hodnocení čehokoli a deformací rozumového uvažování“. Právě uvažování romských žáků je závislé zejména na aktuálním emočním prožitku. Jejich emoce tedy blokují dosažení nadhledu a deformují úvahy a hodnocení situace, čímž dochází k neadekvátním způsobům řešení problémů. V oblasti autoregulace převažují emoce nad vůlí, převládá důraz na aktuální prožitek příjemnosti, a to bez ohledu na důsledky. Právě slabě rozvinutá vůle a nízké sebeovládání se podílí na školním selhání a do značné míry také na brzkém zahájení sexuálního života. Vágnerová (2007, s. 62) dále uvádí, že Romové nemají tendenci k sebepoznávání a k sebehodnocení, nezabývají se svými prožitky. To je další z příčin nižší motivace ke vzdělávání, většina Romů je spokojena s tím, jací jsou.

Verbální, neverbální komunikace i výrazové prostředky u Romů bývají někdy pro příslušníky majority nezvyklé, např. intenzita hlasu, gestikulace, mimika je z pohledu majority nápadná a hodnocena jako nepřiměřená, zatímco pro Roma je běžným výrazovým

prostředkem. Vztah k tělesné blízkosti je u Romů také odlišný, např. doteky u nich nejsou signálem osobního, blízkého vztahu, ale mohou být projevem zvyku, či potvrzení jistoty a bezpečí. Hranice osobního teritoria, která je pro majoritní společnost typická, nepotřebují Romové dodržovat, tudíž může docházet k nedorozuměním ve vzájemném kontaktu např. právě mezi pedagogickým pracovníkem a romskými žáky.

5.1.1 Dospívání romských žáků

Důležitým determinantem edukace romských žáků je období dospívání. Říčan (1998) tvrdí, že romští žáci v mladším školním věku bývají vůči učitelům milí, přítulní, ochotní a rádi se učí. Ke zlomu dochází přibližně v pátém ročníku, kdy se žákům zhorší prospěch, začínají být vzpurní a ztrácí zájem o školu. Zčásti je důvodem nastupující puberta. Kaleja (2008, s. 59) tvrdí, že „v komunitě Romů se setkáme s tzv. romskou dospělostí, to znamená, že věková dospělost Romů je nižší“. Souvisí s tím skutečnost, že dítě v romské komunitě je dříve přibíráno k činnostem dospělých, což je v rozporu s žakovskou rolí ve škole. Samotní rodiče začínají na dítě svým způsobem pohlížet jako na dospělého jedince. Již ve věku 9–11 let přenechává matka péči a výchovu mladších dětí starší sestře, chlapci jsou v tomto věku zase bráni „jako malí pánové, kteří musí rodinu reprezentovat navenek“. (Sekyt, 2001, s. 114)

Samotné dospívání romských žáků je poněkud odlišné od žáků z majoritní společnosti, u kterých bývá pro dospívání charakteristická vzpoura proti autoritě dospělých, zejména rodičů, citové a volní odpoutání se od rodičů, samostatné rozhodování, vznik silné vazby na vrstevníky a počátek zájmu o druhé pohlaví. Sekyt (2001, s. 114) uvádí, že „u romských pubescentů z tradičních rodin vlivem odlišné rodinné výchovy nedochází ani ke vzpouře proti světu dospělých, ani k citovému a volnímu odpoutání od rodičů, nevzniká samostatné rozhodování, ani silné vazby na vrstevníky“. Romští žáci v období pubescence zůstávají vázání v rodinných svazcích a rodiče, sourozenci a další příbuzní zůstávají jejich hlavním retenčním rámcem. I když romští žáci získávají jistý pocit dospělosti mnohem dříve, přičemž jejich status se mění pozvolna a neúplně, nepočítá se s tím, že budou samostatní v rozhodování a jednání, ale vždy naleznou oporu v rodině.

V současné době, jak slábne síla tradic a rodinné svazky, dochází i k připodobňování dospívání romských žáků k dospívání adolescentů z majoritní společnosti. Již v období pubescence se můžeme u romských žáků potkávat s množstvím rizikových faktorů ovlivňujících zdraví a bezpečnost romské mládeže. Jedná se např. o kouření, se kterým začíná romská mládež zpravidla již v dětském věku. I konzumace alkoholu se u romských žáků

objevuje v nízkém věku. Romské rodiny pořádají mnoho rodinných oslav, které se bez alkoholu neobejdou a jak romští žáci přebírají role dospělých, „považuje se za samozřejmost i to, že bude s dospělými pít“. (Sekyt, 2001 s. 116) Tudíž u žáků 8.–9. třídy (někdy dokonce již v 7. třídě) není pití alkoholu výjimkou a nejen na rodinných oslavách, ale i na zábavách a diskotékách.

Lze ještě doplnit tvrzení Štěpařové (2008, s. 79) která tvrdí, že mnohem více než anatomicko-fyziologické sexuální dozrávání je kromě časnější puberty patrně uspišeno v souladu s romskou tradicí, tedy brzkého zahájení sexuálního života. Časné zahájení sexuálního života s sebou nese rizika v podobě nechtěného těhotenství v nízkém věku, později vlivem psychosociální nezralosti může být u romských žáků častější střídání sexuální partnerů, což s sebou nese riziko výskytu pohlavně přenosných nemocí.

5.2 Pedagogický pracovník v edukaci romských žáků

Snahou řady odborníků (Kaleja, Němec, Bartoňová, Gulová, Šotolová a další) je vytvoření strategie, která by měla pomoci při vzdělávání romských žáků. Jmenování autoři provedli již několik výzkumů, na jejichž základě vytvořili edukační strategické postupy. V těchto strategiích a podmínkách, které mimo jiné určuje i Rámcový vzdělávací program se nejčastěji uvádí, že pro úspěšné vzdělávání romských žáků je potřeba zabezpečit přípravné třídy, individuální nebo skupinovou péči, pomoc asistenta pedagoga, menší počet žáků ve třídě, odpovídající metody a formy práce, pravidelnou komunikaci a zpětnou vazbu, spolupráci s psychologem, speciálním pedagogem, sociálním pedagogem, sociálním pracovníkem a podporu pedagogických pracovníků, podporu sociálního klimatu ve třídním kolektivu. Všichni výše uvedení autoři však zastávají názor, že nejdůležitějším činitelem je především učitel či asistenta pedagoga „který své žáky i jejich rodinné prostředí dobře zná, dovede volit vhodné přístupy a vytvářet ve třídě i ve škole příznivé společenské klima“. (Kaleja, 2011, s. 69) Osobní angažovanost učitelů či asistentů pedagoga, kteří navštěvují jednotlivé prostředí je však malá. Dle Němce (2008) totiž naráží na problém své odlišnosti a neúplné znalosti daného prostředí. Zde se otvírá prostor pro sociálního pedagoga, který může být v jednání s rodiči úspěšnější a přinášet informace z daného rodinného prostředí do edukačního procesu. Ve školní praxi je však zatím pozice sociálního pedagoga omezená.

Znalost sociálního a rodinného prostředí žáka, ve kterém vyrůstá, je v sexuální výchově i v celém výchovně vzdělávacím procesu velmi důležitá. Dle tvrzení Ondrejkooviče a Bednárika (2010) totiž nedostatečné informace o sociálním prostředí žáka, socio-

ekonomických poměrech rodiny, ve které žák vyrůstá, může být důvodem neadekvátně stanovených výchovných cílů nebo volby metody činnosti. Z tohoto důvodu by měl učitel poznávat své žáky a využívat k tomu všechny dostupné poznávací nástroje. Nyní se budu krátce zabývat osobností pedagogického pracovníka při edukaci romských žáků v sexuální výchově. Osobnost učitele sexuální výchovy patří mezi principy sexuální výchovy, které jsou uvedeny v mé bakalářské práci.

5.2.1 Osobnost pedagoga v sexuální výchově

Učitelé nejen vzdělávají své žáky, ale také je vychovávají a předávají jim své znalosti a zkušenosti. „Prostřednictvím sexuální výchovy, která představuje dlouhodobé, záměrné, cílevědomé a systematické působení na dítě, které ovlivňuje formování jeho osobnosti, děti získávají informace, budují si postoje k morálce a k podpoře osobnostní autonomie, seznamují se s morálními principy, způsoby jednání a rozvíjí se jejich citová oblast v návaznosti na jejich budoucí sexuální touhy a potřeby. (Rašková, 2008, s. 39)

V sexuální výchově je důležité respektovat princip spolupráce školy a rodiny, což může být v případě romského etnika problematické. Z pedagogického hlediska může učitel na rodiče apelovat, aby nepodceňovali sexuální výchovu a nevyhýbali se jí. Avšak často se setkáme se situací, kdy romským žákům chybí pozitivní vzory rodičů v oblasti partnerských vztahů i sexuálního chování. Proto nelze zaručit, že bude žák v rodině získávat subjektivně i společensky žádoucí vědomosti, postoje a chování z nejširší oblasti sexuálního chování. Nezastupitelné místo zde tedy má realizace sexuální výchovy na základní škole, kde rozhodujícím faktorem je právě osobnost učitele.

V psychologickém pojetí je osobností každý člověk s jedinečnou strukturou svých psychických vlastností a dispozic. Z pedagogického hlediska je nezbytné, aby byl učitel uznávanou osobností, která je žáky kladně přijímána. Pokud je učitel osobností, lze se u romských žáků dopracovat k efektivním výsledkům. Akimjaková (2009) tvrdí, že pokud však učitel osobností není, tak ani ta nejlepší vyučovací metoda mu nepomůže dobře naučit a vychovat své žáky. Z tohoto důvodu dle Hartla, Hartlové (2015) musí být učitel z psychologického hlediska osobností zralou, stabilní a klíčovou, která se stává žákovi vzorem pro jeho chování a hierarchii hodnot.

U romských žáků je ale zároveň „obtížné dosáhnout, aby vzory chování, které tito žáci přebírají od svých rodičů, nahradili vzory chování učitele“. (Kaleja, 2013 s. 47) Podle Krupové (2010) je proto důležité vytvářet silně podněcující, motivující prostředí, aby romští

žáci ve škole zažili úspěch a radost z poznání. Hodně totiž závisí na vztahu mezi učitelem a žáky. Sexuální výchova navíc probíhá v rovině poučení, vzoru a vztahu, přičemž učitel si musí uvědomit, že tyto roviny nemohou být izolované a ani z nich nelze žádnou vynechat.

S tím souvisí, že při realizaci sexuální výchovy by učitel měl být schopen vytvořit přátelskou atmosféru a příznivé klima, ve kterém se žáci nebudou bát zeptat se na věci, jež je zajímají. Učitel by si měl na žáky udělat čas, ochotně s nimi diskutovat o jejich problémech, komunikovat otevřeně, srozumitelně, přímo a pravdivě, umět vhodně argumentovat a improvizovat, vytvořit jim vhodné učební podmínky i způsoby pro dosažení stanovených cílů, učit je dovednostem v přiměřené míře a adekvátně k jejich věku, měl by žáky motivovat a posilovat jejich důvěru.

Všechna výše uvedená východiska souvisí s požadavky na připravenost učitele k sexuální výchově, mezi které dále Rašková (2008, s. 44 – 45) řadí: „Učitel musí mít odbornou kvalifikaci, která vyžaduje profesní znalosti, dovednosti i osobnostní předpoklady. Učitel musí rozumět problematice sexuální výchovy a znát vyučovací strategie i metody zprostředkování učiva. Učitel musí ovládat znalosti o pedagogicko-psychologických zvláštěnostech žáků a nejen ve vztahu k sexuální výchově. Musí disponovat základními znalostmi o sexuální výchově, proto by měl znát koncepci sexuální výchovy, cíle a obsah sexuální výchovy, etické zásady, humanizační aspekty sexuální výchovy, specifické metody, formy i prostředky a uplatňovat je při realizaci sexuální výchovy. Učitel by se měl dále profesně rozvíjet a rozšiřovat své znalosti, které patří k odborné kvalifikaci učitelů.“ Täubner, Janiš (1998, s. 38) k těmto požadavkům ještě řadí mravní profil a odpovědnost na rozvoji žáků, schopnost sebereflexe ve smyslu zdokonalování výchovně vzdělávací práce.

Pedagogická práce s romskými žáky je velmi náročná a kromě sebereflexe vyžaduje také vysokou míru resilience učitelů. Osobnost pedagoga romských žáků by se měla dle Kaleji (2013, s. 48) vyznačovat interkulturní citlivostí, která představuje: Ochotu pracovat s romským etnikem, schopnost respektovat zvláštnosti romského žáka, dobré sociální dovednosti, znalost etnika (sociální diferenciaci, struktura, existenční problémy, kultura, tradice, vzhledem k sexuální výchově bych zde doplnil hodnoty a životní styl), znalost jazyka etnika (dle mého názoru není až tak zásadní, ale jistě velkou výhodou), přísnou spravedlivost vůči všem svým žákům, prosociální charakter řešení výchovně vzdělávacích problémů, citlivou aktivní/aktivizující komunikaci s rodiči.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

6 VLASTNÍ VÝZKUM

Na problematiku romských rodin, partnerských a sexuálních vztahů u Romů je v řadě výzkumů nahlíženo především ze sociologického hlediska. Přičemž oblasti dospívání není v těchto výzkumech věnováno příliš velké pozornosti. Výzkumy, které nahlíží z pedagogického hlediska na oblast sexuality, mezilidských a partnerských vztahů u Romů mnoho není a hledali bychom je opravdu těžko. Z tohoto důvodu bude v provedeném výzkumu nahlédnuto na problematiku mezilidských a partnerských vztahů u Romů, včetně jejich sexuality právě z pedagogického hlediska se zaměřením na období dospívání. Níže uvedené kapitoly obsahují konkrétní cíle výzkumu i stanovené hypotézy, druh výzkumu, popis použité výzkumné metody i charakteristiku výzkumného vzorku, včetně popisu sběru dat. Dále zde bude uvedena analýza a interpretace získaných dat a výsledky výzkumu.

6.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem výzkumu v diplomové práci je prozkoumat z pedagogického hlediska partnerské a sexuální vztahy romských žáků na druhém stupni základní školy a jakým způsobem tyto vztahy ovlivňují romští rodiče. Z obecného cíle výzkumu byly vytvořeny základní výzkumné otázky:

- Jak vypadá představa romských žáků o partnerském vztahu?
- Jaký postoj žáci zaujímají k partnerským a sexuálním vztahům?
- Jaké hodnoty v oblasti mezilidských vztahů mají romští žáci?
- Kterým hodnotám by měla být v sexuální výchově věnována větší pozornost?
- Jak přistupují romští rodiče k partnerským a sexuálním vztahům svých dětí?
- Jak sami rodiče ovlivňují postoj žáků k partnerským vztahům a sexualitě?
- Probíhá sexuální výchova v romské rodině?

Provedený výzkumu zahrnuje i další dílčí cíle. U žáků v rámci dotazníkového šetření má být zjištěno: jaký by měl být jejich partner, kde se seznamují s potencionálním partnerem, zda už měli pohlavní styk nebo zda jsou ohroženi předčasným zahájením sexuálního života, zda jejich první pohlavní styk bude s dlouhodobým či s náhodným partnerem, jaké důvody mohou vést žáky k sexuální zdrženlivosti, zda mají žáci zkušenosti s pornografií.

V rámci dotazníkového šetření u rodičů má být zjištěno: zda je pro rodiče důležité znát partnera jejich dětí, zda se baví doma o sexu a partnerství a zda je pro ně obtížné se o těchto věcech s dětmi bavit. Dále má být zjištěno, kdy rodiče začali se sexuálním životem, kdy měli první dítě, jaký je jejich momentální rodinný stav a také jaké hodnoty mají rodiče žáků.

Pro výzkum v diplomové práci byly stanoveny statistické hypotézy, které se následně testují, a poté se potvrzuje či vyvrací jejich pravdivost.

- Hypotéza č. 1: Existuje vztah mezi rodinným stavem rodičů a začátkem sexuálního života žáků.
- Hypotéza č. 2: Existuje vztah mezi tím, kdy začali se sexuálním životem rodiče a kdy žáci.
- Hypotéza č. 3: Existuje vztah mezi délkou partnerského vztahu a začátkem sexuálního života žáků.
- Hypotéza č. 4: Existuje vztah mezi názory rodičů na počet sexuálních partnerů a začátkem sexuálního života žáků.
- Hypotéza č. 5: Existuje vztah mezi hodnotovým žebříčkem rodičů a hodnotovým žebříčkem žáků.
- Hypotéza č. 6: Existuje vztah mezi tématy, o kterých se rodiče s žáky baví a způsobem řešení modelových situací.

6.2 Druh výzkumu

Kvantitativní a kvalitativní výzkumy jsou dvě základní orientace, které můžeme v pedagogickém výzkumu využít. Chráska (2007, s. 12) vymezuje kvantitativní výzkum jako „záměrnou a systematickou činnost, při které se empirickými metodami zkoumají (ověřují, verifikují, testují) hypotézy o vztazích mezi pedagogickými jevy“. Právě kvantitativní přístup k výzkumu byl zvolen pro tento výzkum v diplomové práci. Kvalitativní výzkum nebylo možné použít z důvodu většího počtu respondentů, z časové náročnosti tohoto druhu výzkumu a obtížného oslovování respondentů, zejména rodičů žáků. Nyní krátce vysvětlím základní vlastnosti kvantitativního výzkumu.

Kvantitativně orientované výzkumy vycházejí z pozitivistické filozofie, tzn., že filozofickým základem těchto výzkumů je „existence jedné objektivní reality, venkovního světa, který nezávisí na našich citech a přesvědčení“. (Gavora, 2000, s. 33) „Předpokládá se, že lidské chování můžeme do jisté míry měřit a předpovídat.“ (Hendl, 2008, s. 12) Kvantitativní výzkum pracuje s číselnými údaji, které lze matematicky zpracovat. Můžeme je

sčítat, vypočítat jejich průměr, vyjádřit v procentech či použít různé metody matematické statistiky (např. vyjádřit směrodatnou odchylku, statistickou významnost rozdílu mezi dvěma nebo více jevy apod.).

Hlavním cílem kvantitativního výzkumu je třídění údajů a vysvětlování příčin existence nebo změn jevů. Kvantitativní výzkum a jeho přesné údaje nám umožňují výsledky zobecnit a také vysvětlit předpovědi o jevech. Z tohoto důvodu je zapotřebí vybírat zkoumané osoby tak, aby co nejlépe reprezentovali danou populaci. Využívají se náhodné výběry, experimenty a strukturovaný sběr dat pomocí dotazníků, testů nebo pozorování. V kvantitativním výzkumu se výzkumník snaží držet odstup od zkoumaných jevů, čímž zabezpečuje nestrannost pohledu. Dále se u těchto výzkumů požaduje, aby měření bylo validní (tj. měří se, co se měřit má), spolehlivé neboli reliabilní (tj. při opakovaném měření za stejných podmínek dostáváme zhruba stejný výsledek) a praktické. (Gavora, 2000)

Ve většině případů v kvantitativním výzkumu prověřujeme existující pedagogickou teorii či poznatky, které jsou o pedagogickém jevu známy. Ve výzkumu tyto teorie vyvracíme nebo potvrzujeme. K tomuto účelu z teorie vyvozujeme hypotézy, které se potom testují (vyvracejí nebo potvrzují). Je důležité zmínit, že verifikace je považována za provizorní, protože jak píše Hendl (2008, s. 46) „v empirických vědách můžeme sice získat podpůrné argumenty pro platnost teorie pomocí shromážděných empirických dat, ale nikdy nelze její platnost dokázat“.

6.3 Metoda získávání dat

Pro realizaci výzkumu se jako metoda sběru dat využil dotazník, a to u všech respondentů, tedy u žáků i rodičů. Gavora (2000, s. 99) vymezuje dotazník jako „způsob písemného kladení otázek a získání písemných odpovědí“. Otázky se mohou vztahovat k vnějším jevům (např. názory respondentů na určitou problematiku) nebo k vnitřním jevům (např. postoje, motivy, citové stavy apod.). Dotazník má stejně jako jiné metody sběru dat své výhody i nevýhody. Jednoznačnou výhodou je, že za poměrně krátký časový úsek byla získána data od většího množství respondentů a také zachována jejich anonymita. Jako další výhodou u této metody lze považovat to, že získané údaje lze kvantifikovat, což odpovídá zvolenému výzkumnému designu. Během sběru dat se minimalizovaly nevýhody dotazníku, jako je nízká návratnost nebo nepochopení jednotlivých otázek. Jak byla provedena minimalizace těchto nevýhod, rozeberu v podkapitole 6.5.

Dotazník by měl mít promyšlenou strukturu a většinou se skládá ze tří částí. První část dotazníku, která se označuje jako vstupní, se skládá z hlavičky, kde se představuje autor dotazníku, vysvětluje se cíl a význam dotazníku a také pokyny k vyplňování dotazníku. Druhá část dotazníku obsahuje vlastní otázky, které z psychologických důvodů nemají vždy tematické pořadí. Obvykle se otázky řadí nejdříve od lehčích a přitažlivějších, uprostřed jsou řazeny těžší a méně zajímavé a ke konci bývají otázky důvěrnějšího charakteru. Na začátku této části dotazníku jsou zařazeny faktografické otázky, které zjišťovaly základní údaje o respondentech. U žáků pohlaví, věk, ročník a u rodičů věk, rodinný stav, počet dětí. Další otázky v dotazníku pro žáky si kladly za cíl zjistit, která témata ze sexuální výchovy žáci probírají s rodiči, jaký význam přisuzují hodnotám v oblasti mezilidských vztahů a co pro ně jednotlivé hodnoty znamenají. Podobně v dotazníku pro rodiče byly položeny otázky týkající se hodnot rodičů a témat sexuální výchovy probírané s dětmi. V prostřední části dotazníku pro žáky se otázky týkaly oblasti partnerských vztahů. V poslední části dotazníků pro žáky i rodiče se otázky zaměřovaly k získání informací, názorů a postojů vztahujících se k sexuálnímu životu žáků i rodičů. Ve třetí části dotazníku je poděkování respondentovi za spolupráci.

Otázky v dotazníku rozlišujeme dle stupně otevřenosti. Ve vytvořených dotaznících jsou použity tyto typy otázek: Uzavřené otázky, které nabízí hotové alternativní odpovědi. Otevřené otázky, které neposkytují alternativní odpovědi a respondenti mají volnost v odpovídání. Polouzavřené otázky, které nejprve nabízí pevné alternativní odpovědi a potom ještě poskytují i otevřenou možnost odpovědi nebo žádají vysvětlení v podobě otevřené otázky. Škálové otázky typu posuzovací škály, které umožňují zjišťovat míru vlastnosti jevu nebo jeho intenzitu. Posuzovatel vyjadřuje svoje hodnocení určením polohy na škále. Počet stupňů ovlivňuje jemnost posouzení. Ve vytvořených dotaznících mají posuzovací škály pět stupňů. V dotazníku pro žáky byly použity také krátké příběhy, na něž navazovaly jednotlivé typy otázek, které si klady za cíl zjistit od žáků názory a postoje týkající se sexuálního života. Dotazník pro žáky i pro rodiče uvádím v příloze č. 7 a č. 8.

6.4 Metoda zpracování a analýza dat

Pro zpracování a analýzu dat byla nejdříve použita tzv. popisná (deskriptivní) statistika, jejímž úkolem je „shromážděná data popsat tak, aby poskytovala co možná nejpresnější, přehlednou a názornou informaci o měřených hromadných jevech.“ (Chrásková, 2007, s. 19) Při dalším zpracování a analýze dat se použila tzv. indukční statistika, jejímž

úkolem je „pomáhat při rozhodování o tom, zda mezi sledovanými jevy (proměnnými) je či není vztah“. (Chráska, 2007, s. 19) Pomocí této metody se tedy ověřovaly statistické hypotézy, které dle Chrásky (2007, s. 69) bývají označovány jako hypotetická tvrzení o vztazích mezi jevy vyjádřená ve statistických termínech. Statistickou hypotézu ověřujeme vždy proti nějakému jinému tvrzení, tedy proti tzv. nulové hypotéze. Nulová hypotéza je domněnka, která prostřednictvím statistických termínů tvrdí, že mezi proměnnými, které zkoumáme, není vztah. Pokud se při induktivní statistické analýze ukáže, že nulovou hypotézu je možno odmítnout, přijímáme tzv. alternativní hypotézu. K ověřování stanovených hypotéz se použil u hypotéz č. 1 až č. 4 test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku a u hypotéz č. 5 až č. 6 se použil U-test Manna a Whitneyho.

Test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku

Dle Chrásky (2007, s. 76) tento test používáme v případech, kdy potřebujeme rozhodnout, zda mezi dvěma pedagogickými jevy existuje souvislost a byly zachyceny pomocí nominálního, popřípadě ordinálního měření, např. právě u zpracování výsledků dotazníkového šetření. Čísla v kontingenční tabulce vyjadřují četnosti respondentů, kteří odpověděli určitým způsobem na první otázku a současně určitým způsobem na druhou otázku. Při rozhodování o platnosti nulové hypotézy postupujeme tak, že pomocí očekávaných a pozorovaných četností vypočítáme hodnotu testového kritéria podle vzorce uvedeného na obrázku 1 a srovnáme ji s tzv. kritickou hodnotou pro určitý počet stupňů volnosti a pro stanovenou hladinu významnosti, kterou lze nalézt ve statistických tabulkách. Nulovou hypotézu přijímáme, když hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota. Pokud nulovou hypotézu přijímáme, znamená to, že výsledky je možné vysvětlovat působením náhody, že tedy mezi studovanými jevy nemusí být významný vztah. (Chráska, 2007)

Obrázek 1 – Vzorec pro výpočet testového kritéria

$$\chi^2 = \sum \frac{(P-O)^2}{O}$$

U-test Manna a Whitneyho při velkých četnostech

Jedná se o neparametrický test a byl použit z důvodu, že neparametrické testy nejsou vázány na splnění tak velkého počtu požadavků a na tak přísné předběžné podmínky jako testy parametrické, jenž byl právě výše popsáný test nezávislosti pro kontingenční tabulku. U neparametrických testů se nulová hypotéza netýká parametrů rozdělení, nýbrž nějaké jiné,

obecné vlastnosti rozdělení a je ji možno využít i v případech, kdy není znám typ rozdělení náhodné veličiny. Podle Chráska (2007, s. 70) mají neparametrické testy sice větší univerzálnost, ale zároveň menší statistickou účinnost, kterou se rozumí schopnost testu rozpoznat i malé odchylky od nulové hypotézy a odmítnout tedy nulovou hypotézu jako nesprávnou.

U-testem lze ověřit, zda „dva výběry mohou pocházet ze stejného základního souboru, tj. zda mají stejné rozdělení četností“. (Chráska, 2007, s. 92) Naměřeným hodnotám se přiřazují pořadí podle velikosti, a to dohromady v obou skupinách. Poté je nutné vypočítat testová kritéria U a U', které lze vypočítat ze vzorců uvedených na obrázku 2 a obrázku 3.

Obrázek 2 - Vzorec pro výpočet testového kritéria U

$$U = n_1 * n_2 + \frac{n_1 * (n_1 + 1)}{2} - R_1$$

Obrázek 3 - Vzorec pro výpočet testového kritéria U'

$$U' = n_1 * n_2 + \frac{n_2 * (n_2 + 1)}{2} - R_2$$

Při použití U-testu při velkých četnostech, tj. skupiny větší než 20, nulovou hypotézu testujeme pomocí normované náhodné veličiny. Postupujeme tak, že testové kritérium, které je menší z obou vypočítaných hodnot dosadíme do vzorce uvedeného na obrázku 4.

Obrázek 4 - Vzorec pro výpočet normované náhodné veličiny

$$|u| = \frac{U - \left(\frac{n_1 * n_2}{2}\right)}{\sqrt{\frac{n_1 * n_2 * (n_1 + n_2 + 1)}{12}}} - R_1$$

Vypočítanou hodnotu normalizované náhodné veličiny poté srovnáme s kritickou hodnotou pro zvolenou hladinu významnosti. Nulovou hypotézu přijímáme, když hodnota testového kritéria je menší než kritická hodnota.

6.5 Charakteristika výzkumného vzorku a sběru dat

Nyní považuji za nutné charakterizovat, s jakým výzkumným vzorkem se v rámci výzkumu pracovalo. Jednalo se o žáky druhého stupně základní školy v Olomouckém kraji, která je součástí hlavního vzdělávacího proudu, ale navštěvuje ji velký počet romských žáků. Výzkumným vzorkem jsou také rodiče těchto žáků. Důležité je taktéž charakterizovat

prostředí, ve kterém žáci a jejich rodiče žijí. Toto prostředí je mnohdy zásadní pro pochopení chování samotných žáků i jejich mezilidských a partnerských vztahů. Charakteristika vychází z informací získaných prostřednictvím etnografického výzkumu, který se na této základní škole realizoval v měsíci listopad 2015 – leden 2016.

Velká část romský žáků pochází z vyloučených lokalit, jejichž rodiče jsou z větší části dlouhodobě nezaměstnaní a jsou závislí na sociálních dávkách. Pokud někdo z rodičů žáků pracuje, je to zejména otec, který až na výjimky pracuje většinou jako pomocná síla na stavbách na černo, tzn. bez pracovní smlouvy. V rodinách se objevují i další negativní až patologické jevy jako např. zneužívání návykových látek, převážně alkoholu, tabáku a marihuany, ale lze se setkat i se silnými drogami či s prostitucí. V rodinách se objevují pouze omezené výchovné prostředky, jež jsou v podobě bití, křičení, nadávek a vyhrožování. Takovýto výchovný styl je mnohdy způsoben tím, že samotní rodiče takto byli vychovávaní a jiné výchovné prostředky ani neznají. Zároveň je starším dětem již v brzkém věku předána velká část rozhodování o svém životě a tak se často stává, že žák po ukončení základní školy nepokračuje v dalším vzdělávání. Objevují se i situace, kdy dívky otěhotní ještě v době navštěvování základní školy či v brzké době po ukončení povinné školní docházky.

Romští žáci navštěvující základní školu, ve které byl realizován tento výzkum, se navíc liší i mezi sebou. Někteří romští žáci pocházejí z rodin, které v městě žijí již několik generací. Takovéto rodiny se jakžtakž vžily do života majority, i když stále žijí v romské komunitě a zachovaly si svůj způsob života. Dále jsou zde rodiny, které se distancovaly od romské komunity a bydlí v bytech běžných panelových domů společně s majoritní společností. Oproti těmto rodinám jsou rodiny, které někteří Romové označují jako „špíny“. Většina těchto rodin bydlí na ubytovnách s velmi nízkou ekonomickou a bytovou situací. Navíc se jedná většinou o rodiny, které se do města přistěhovaly v posledních několika letech a tradiční romskou komunitou jsou vnímány negativně. Dále školu navštěvují i žáci z majoritní společnosti. Avšak tyto žáci zpravidla pocházejí taktéž z rodin ekonomicky znevýhodněných nebo měli na jiných základních školách výchovné či vzdělávací potíže a tak přestoupili na tuto základní školu. (Daněk, 2016) Popis prostředí rodin žáků je velice zjednodušen, jedná se totiž o mnohem složitější realitu, ale pro charakterizování výzkumného vzorku výzkumu je postačující.

Sběr dat byl proveden v průběhu měsíce ledna 2017 na již zmiňované základní škole v Olomouckém kraji. Vzhledem ke stanoveným cílům výzkumu i jeho náročnosti byla pro sběr dat vybrána pouze jedna základní škola. Některé otázky v dotazníku byly citlivého rázu,

např. otázky týkající se sexuálního života, což může být pro respondenty velmi osobní. Při sběru dat byla situace usnadněna osobním kontaktem s respondenty.

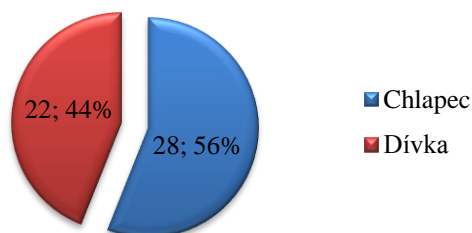
Před samotnou realizací sběru dat byla provedena pilotáž se třemi žáky, kteří jsou vzhledem ke své diagnóze (postížení více vadami) individuálně integrování v 7. třídě. Cílem pilotáže bylo zjistit, zda budou romští žáci rozumět jednotlivým otázkám i pojmům v dotazníku. V této pilotáži bylo zjištěno, že většině otázek i pojmům žáci rozumí. U některých otázek však bylo zapotřebí žákům více vysvětlit, co se otázkou či pojmem rozumí. Nejobtížnější pro ně byla otázka, ve které měli vysvětlit, co pro ně znamenají jednotlivé hodnoty. Vzhledem k tomu, že cílem otázky bylo také zjistit, zda se žáci nad hodnotami dovedou zamyslet a jaké se budou objevovat odpovědi, byla otázka ponechána s tím, že v analýze je její náročnost zohledňována. Dále jeden žák chápal pojem „nepoctivý“ tak, že dívka již ztratila panenství. Tento pojem se nepodařilo nahradit jiným synonymem ani po konzultaci s romskými asistenty pedagoga, protože nebylo nalezeno vhodné slovo, které by tento pojem vystihovalo. Další dva žáci však pojem chápali správně, proto byl tento pojem v dotazníku také ponechán. Kromě formální úpravy, u které byly zjištěny v průběhu pilotáže nedostatky (zejména odkazování na odpovídání jednotlivých otázek), se otázky v dotazníku dále neupravovaly. Na základě pilotáže však vznikla představa o čase potřebném k vyplnění dotazníků, i u kterých otázek bude potřeba žákům více vysvětlovat význam otázky i jednotlivých pojmů.

Dotazníky byly žákům rozdávány v malých skupinách, obvykle po 4 až 5 žácích. Tímto způsobem se dohlédlo na pečlivé vyplňování dotazníků, jednotlivé otázky se mohly podrobněji vysvětlovat a lépe se reagovalo na dotazy žáků. Při vyplňování dotazníků navíc někteří žáci sdělili i další důležité informace, které by jinak v dotazníku nebyly uvedeny. Rodičům žáků se dotazníky rozdávali taktéž osobně. S žádostí o vyplnění dotazníků byli rodiče navštíveni v jejich domácnosti a někteří rodiče vyplnili dotazník při návštěvě školy. Po vyplnění dotazníku se u žáků i rodičů dotazníky vložili do obálky, aby se zachovala anonymita a otevřenost při zodpovídání otázek. Jednotlivé dotazníky jsou opatřeny pouze číslem, na základě kterého lze rozpoznat pouze dotazník žáka a jeho rodiče, popř. sourozenců. Těmito způsoby se při sběru dat minimalizovala nízká návratnost dotazníků a nepochopení jednotlivých otázek či pojmů. Romští a majoritní žáci i jejich rodiče se rozlišovali na základě fyziologických znaků (barvy pleti), kulturních znaků (používání romského jazyka) a zda se považují za Romy či nikoliv.

Výzkumný vzorek tvoří 58 žáků 6. až 9. třídy základní školy. Jelikož je výzkum zaměřen pouze na romskou menšinu, bylo vyřazeno 6 dotazníků od žáků pocházejících

z rodin majoritní společnosti. Dvěma žákům z důvodu dlouhodobé nemoci nebyl dotazník rozdán. Pomocí tabulkového procesoru Microsoft Excel se vyhodnocovalo 50 dotazníků od žáků. Z tohoto počtu respondentů je 28 chlapců a 22 dívek. Počet respondentů z hlediska pohlaví v absolutní hodnotě i v procentuálním vyjádření znázorňuje graf č. 1.

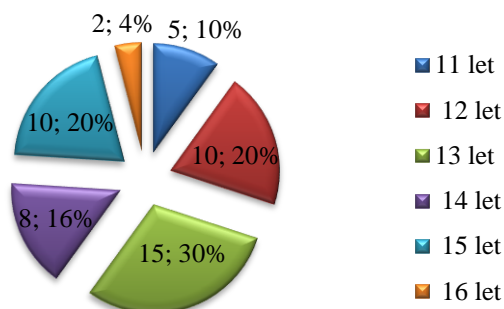
Graf č. 1 – Pohlaví respondentů (žáci)

Pohlaví respondentů v dotazníku zjišťovala otázka č. 1. Z celkového počtu respondentů je 56 % chlapců a 44 % dívek.

Věk respondentů zjišťovala otázka č. 2. Podle grafu č. 2 je respondentů ve věku 11 let celkem 10 % (5), ve věku 12 let je celkem 20 % (10), ve věku 13 let je celkem 30 % (15), ve věku 14 let je celkem 16 % (8), ve věku 15 let je celkem 20 % (10) a ve věku 16 let je celkem 4 % (2) respondentů.

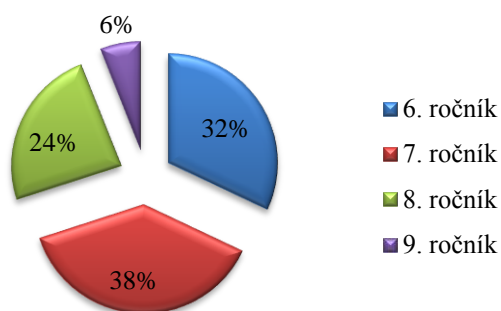
Graf č. 2 – Věk respondentů (žáci)

Kterou třídu respondent právě navštěvuje, zjišťovala v dotazníku otázka č. 3. Jak ukazuje graf č. 3, tak respondentů navštěvujících 6. ročník je celkem 36 % (16 respondentů) z tohoto počtu je 8 chlapců a 8 dívek, 7. ročník navštěvuje celkem 38 % (19 respondentů) z tohoto počtu je 11 chlapců a 8 dívek, 8. ročník navštěvuje 24 % (12 respondentů) z tohoto počtu je 9 chlapců a 3 dívky a 9. ročník navštěvuje 6 % (3 respondentů) z tohoto počtu jsou

pouze 3 dívky. Počet respondentů v jednotlivých ročnících dle pohlaví dále ukazuje tabulka č. 1.

Graf č. 3 – Počet respondentů v ročnících

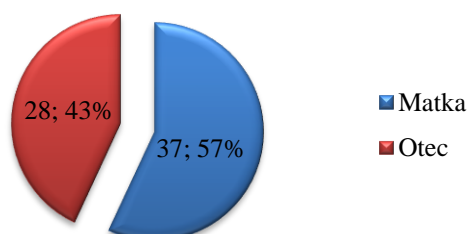

Tabulka č. 2 – Počet respondentů v ročnících dle pohlaví

Ročník	6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
Chlapci	8	11	9	0
Dívky	8	8	3	3
Celkem	16	19	12	3

Dále výzkumný vzorek tvoří i rodiče romských žáků. Bylo osloveno 42 rodičů, z nichž 4 rodiče mají na základní škole více jak jedno dítě. Dotazník odmítli vyplnit 4 rodiče. Přičemž dotazník nevyplnilo 10 otců, protože s rodinou nežijí a 1 matka, protože před rokem zemřela. Celkem se pomocí tabulkového procesoru Microsoft Excel vyhodnocovalo 65 dotazníků od rodičů. Z tohoto počtu je 37 žen a 28 mužů. Počet respondentů z hlediska pohlaví v absolutní hodnotě i v procentuálním vyjádření znázorňuje graf č. 4.

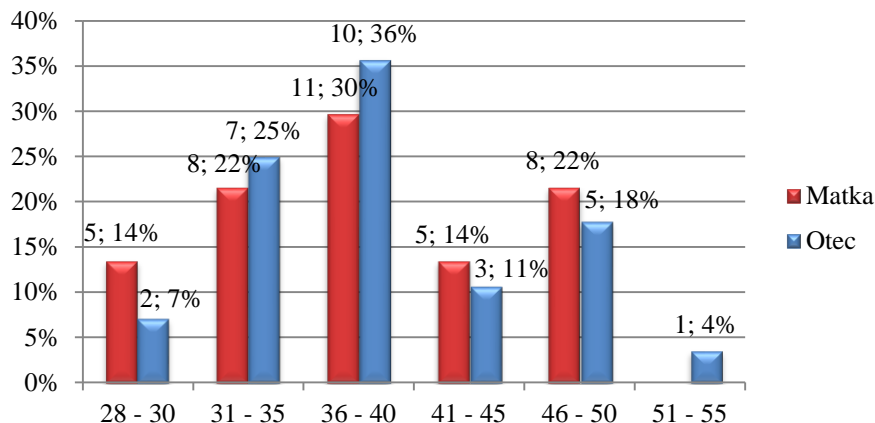
Graf č. 4 - Pohlaví respondentů (rodiče)

V dotazníku otázka č. 1 zjišťovala věk respondentů. Jak můžeme vidět z grafu č. 5, tak respondentů ve věku 28–30 let je celkem 5 (14 %) matek a 2 (7 %) otců, ve věku 31–35 let je celkem 8 (22 %) matek a 7 (25 %) otců, ve věku 36–40 je celkem 11 (30 %) matek a 10 (36

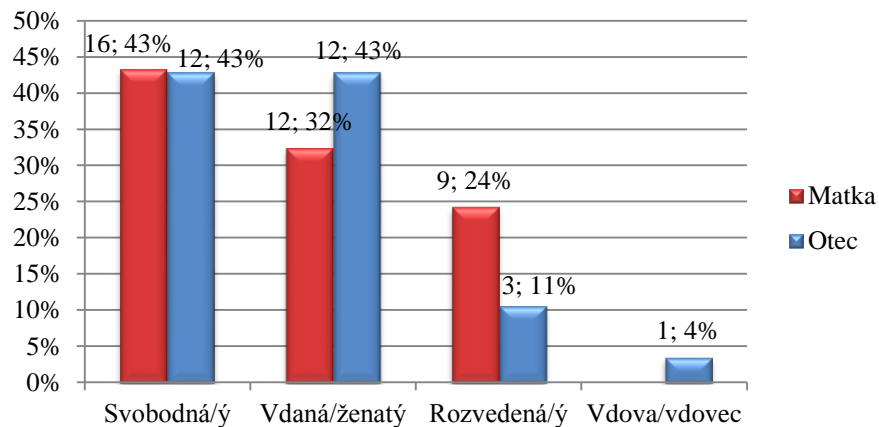
%) otců, ve věku 41–45 let je 5 (14 %) matek a 3 (11 %) otců, ve věku 46–50 je 8 (22 %) matek a 5 (18 %) otců a ve věku 51–55 je 1 (4 %) otců.

Graf č. 5 – Věk respondentů (rodiče)

Otázka č. 2 v dotazníku pro rodiče zjišťovala současný rodinný stav respondentů. Z následujícího grafu č. 6 vidíme, že svobodných je 16 (43 %) matek a 12 (43 %) otců, vdaných je 12 (32 %) matek a ženatých je 12 (43 %) otců, rozvedených je 9 (24 %) matek a 3 (11 %) otcové a vdovec je 1 (4 %) otec.

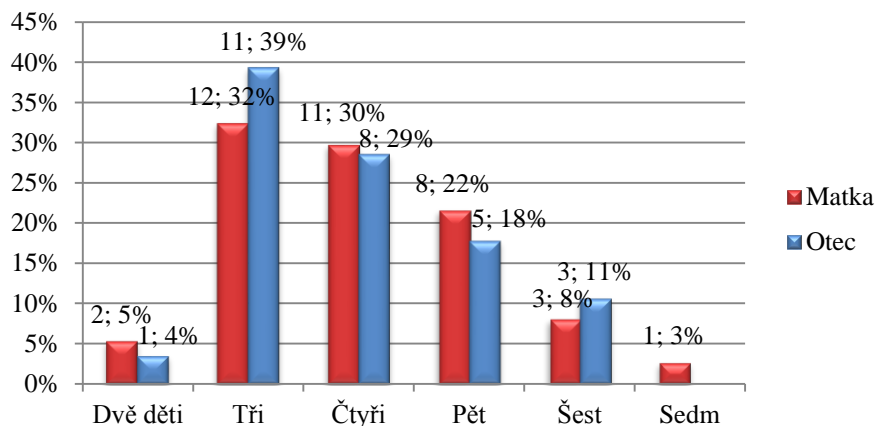
Graf č. 6 – Rodinný stav respondentů

V dotazníku pro rodiče otázka č. 3 zjišťovala, kolik mají respondenti dětí. Jak můžeme vidět v grafu č. 7, nikdo z respondentů neuvedl, že mají jedno dítě. Nejvíce respondentů odpovídalo, že mají tři děti. Z celkového počtu takto odpovědělo 12 (32 %) matek a 11 (39 %) otců. Další nejčastější odpovědi respondentů byly čtyři děti. Takto odpovědělo 11 (30 %) matek a 8 (29 %) otců. Dále 8 (22 %) matek a 5 (18 %) otců odpovědělo, že mají pět dětí.

Šest dětí mají 3 (8 %) matky a 3 (11%) otcové. Dvě děti mají 2 (5 %) matky a 1 (4 %) otec a pouze 1 (3 %) matka odpověděla, že má sedm dětí.

Graf č. 7 - Počet dětí respondentů

6.6 Analýza a interpretace dat

Provedený výzkum vychází ze zjištěných dat prostřednictvím dotazníkového šetření. U některých otázek se budou porovnávat názory a postoje pouze z hlediska pohlaví respondentů, popř. i z hlediska třídy. Konkrétní věk respondentů není pro tento výzkum nutný a slouží pouze k charakteristice výzkumného souboru, popř. k ověření pravdivosti některých otázek. Uvedená data jsou opatřena komentářem a graficky znázorněna, popř. i pomocí tabulek. Grafy jsou pro lepší názornost vyjádřeny v procentech i v absolutních číslech.

Než přejdeme k samotné analýze, je nutné zmínit, že základní školu, kde probíhal sběr dat, navštěvuje převážně skupina slovenských Romů, kteří tvoří největší část výzkumného souboru. Olašští Romové tvoří ve výzkumném vzorku jen malou část, konkrétně dvě žákyně a jejich rodiče. Rozdíly mezi těmito romskými skupinami tedy nebudou ve výzkumu zjišťovány. Jak jsem již zmiňoval v teoretické části, je však důležité si uvědomit, že rozdíly mohou být i mezi jednotlivými příbuzenskými skupinami Romů. Proto i z důvodu malého výzkumného souboru nemusí být předkládaný výzkum obecně platný pro všechny Romy žijící v České republice ani v Olomouckém kraji.

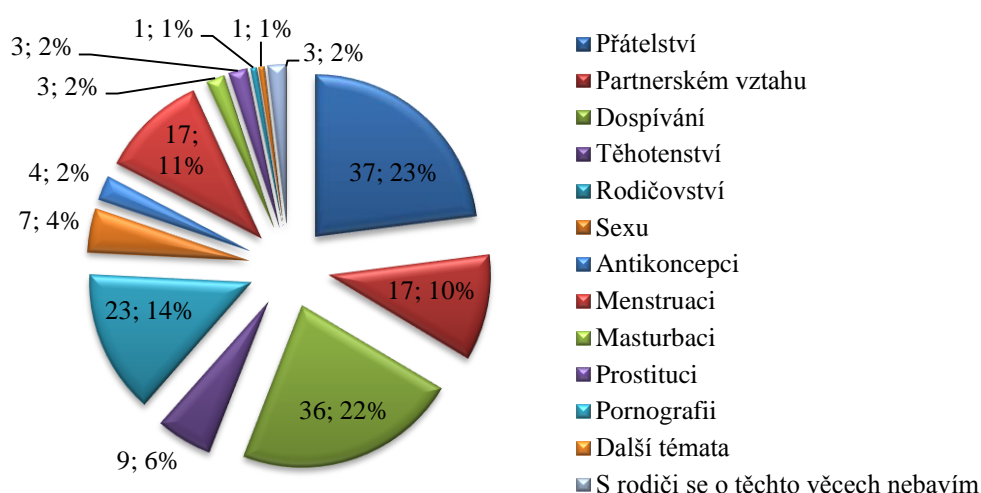
Otázka č. 4 (žáci)

Doma s rodiči se bavím o:

Cílem čtvrté otázky je zjistit, zda žáci probírají s rodiči témata sexuální výchovy a konkrétně o kterých tématech si s rodiči povídají. Otázka byla polootevřená a respondenti

měli možnost vybrat libovolný počet z dvanácti nabízených variant a ještě mohli připsat další témata. Z celkového počtu žáků otázku vyplnili všichni respondenti. Nejvíce respondentů s rodiči mluví o přátelství, tedy 23 % respondentů, o partnerském vztahu s rodiči mluví 10 % respondentů, téma dospívání s rodiči probírá 22 % respondentů, o těhotenství s rodiči mluví 6 % respondentů, o rodičovství mluví s rodiči 14 % respondentů, o sexu s rodiči mluví 4 % respondentů, antikoncepci probírají s rodiči 2 % respondentů, menstruaci s rodiči probírá 11 % respondentů, o masturbaci s rodiči mluví 2 % respondentů, téma prostituce s rodiči probírají 2 % respondentů, o pornografii mluví s rodiči 1 % respondentů, dále 1 % respondentů uvedlo ještě další téma, kde uvedli, že s rodiči mluví o životních cílech a 2 % respondentů uvedlo, že se s rodiči o těchto tématech doma nebaví. Otázku č. 4 u žáků znázorňuje graf č. 8.

Graf č. 8 – Otázka č. 4 (žáci)

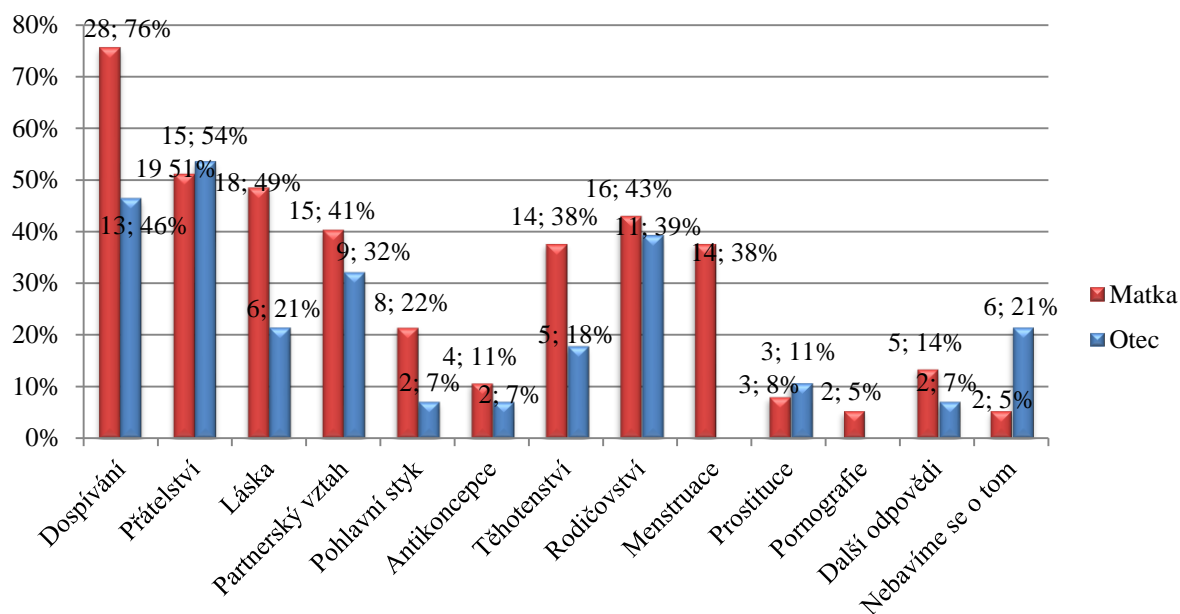
Ze zjištěných dat vyplývá, že většina žáků s rodiči doma probírá některá témata sexuální výchovy. Nejčastěji s rodiči probírají téma přátelství a dospívání. O něco méně se již žáci baví o rodičovství, partnerském vztahu a menstruaci. Přičemž téma menstruace uváděly pouze dívky, zatímco rodičovství i partnerský vztah uváděli jak dívky, tak i chlapci. Zároveň však o těhotenství či o sexu nebo antikoncepci se již mnoho žáků s rodiči nebaví. Dále bylo zjištěno, že s rodiči probírají nejvíce témata sexuální výchovy žáci ze 7. třídy. Žáci z 6. třídy zase s rodiči téměř neprobírají sex, těhotenství a partnerské vztahy, což může být z důvodu nízké věku žáků. Pomocí histogramu četností jsou odpovědi na otázku č. 4 podle jednotlivých ročníků uvedeny v grafu č. 9, který lze najít v příloze č. 1.

Otázka č. 6 (rodiče)

O čem doma s dětmi mluvíte?

Cílem této otázky je zjistit, zda rodiče probírají s dětmi témata sexuální výchovy a konkrétně o kterých tématech si s dětmi povídají a zároveň může sloužit jako porovnání se zjištěnými daty u žáků, které jsou uvedeny výše. Otázka byla polootevřená a respondenti měli možnost vybrat libovolný počet z třinácti nabízených variant a ještě mohli připsat další témata. Z celkového počtu rodičů otázku vyplnili všichni respondenti. Téma dospívání s dětmi probírá 76 % matek a 46 % otců, o přátelství s dětmi mluví 51 % matek a 54 % otců, o lásce mluví s dětmi 49 % matek a 21 % otců, partnerský vztah s dětmi probírá 41 % matek a 32 % otců, o pohlavním styku mluví s dětmi 22 % matek a 7 % otců, o antikoncepci mluví s dětmi 11 % matek a 7 % otců, těhotenství probírá s dětmi 38 % matek a 18 % otců, rodičovství s dětmi probírá 43 % matek a 39 % otců, téma menstruace uvedlo pouze 38 % matek, o prostituci s dětmi mluví 8 % matek a 11 % otců, pornografii probírá s dětmi pouze 5 % matek, dále 14 % matek uvedlo ještě další témata, kde uvedly, že se baví skoro o všem a poté ještě o životě, o práci, další témata uvedlo i 7 % otců, kteří uvedli taktéž téma život a práce, 5 % matek a 21 % otců odpovědělo, že se o těchto tématech s dětmi doma nebaví a téma masturbace neuvedl nikdo z respondentů. Otázku č. 6 znázorňuje graf č. 10.

Graf č. 10 - Otázka č. 6 (rodiče)

Podobně jak u otázky č. 4 u žáků ze zjištěných dat vyplývá, že většina rodičů s dětmi doma probírá některá témata sexuální výchovy. Někteří rodiče sice uvedli, že se s dětmi baví o práci, což není primárním tématem sexuální výchovy, ale sexuální výchova se prolíná

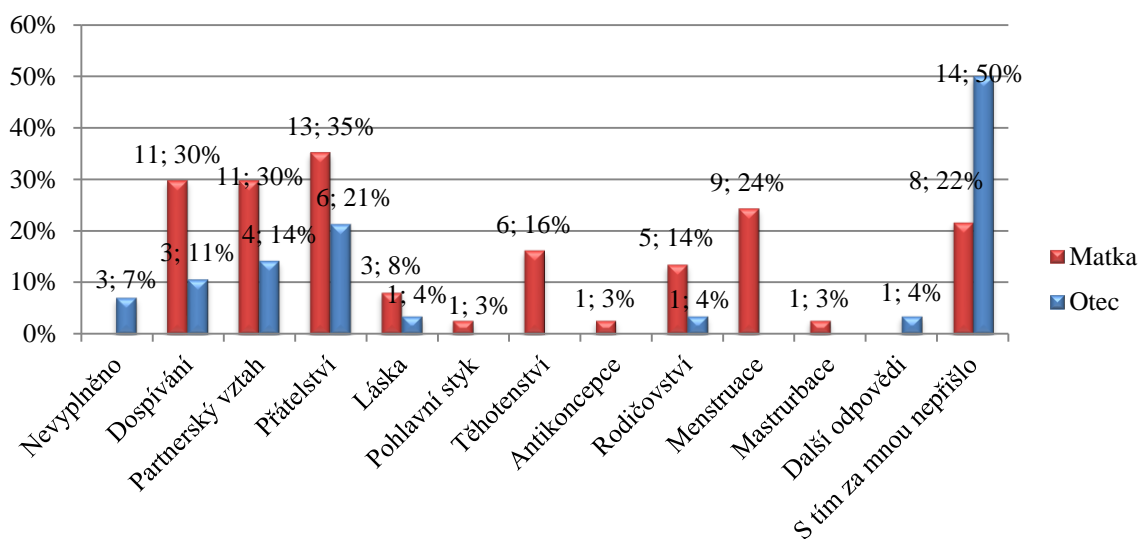
s různými vzdělávacími předměty a oblastmi a zároveň i Štěrbová (2012) v tématech sexuální výchovy k oblasti rodičovství řadí právě i téma rodičovství a práce. Rodiče nejčastěji s dětmi probírají témata dospívání a přátelství, což odpovídá odpovědím, které uváděli žáci. Dále velká část rodičů, zejména tedy matky, s dětmi mluví o lásce. Je zajímavé, že téma láska sice nebylo v otázce u žáků nabídnuto, ale nikdo z žáků ji však neuvedl k dalším tématům. Stejně jak u žáků, se u rodičů o něco méně objevovali odpovědi, že s dětmi probírají témata rodičovství, partnerský vztah a menstruaci. Přičemž o menstruaci, jak bylo zjištěno v předchozí otázce, se s dívkami baví pouze matky. V případě probírání tématu těhotenství rodiče odpovídali častěji než žáci a taktéž většinou matky. O pohlavním styku či antikoncepci již mnoho rodičů s dětmi nemluví, což také odpovídá odpovědím u žáků. Dále si také můžeme všimnout, že témata sexuální výchovy probírají s dětmi spíše matky než otcové.

Otázka č. 10 (rodiče)

Se kterým z těchto témat přišlo dítě za Vámi?

Cílem otázky je zjistit, zda sami žáci vyhledávali u rodičů informace k tématům sexuální výchovy a konkrétně se kterým tématem za rodiči přišli. Otázka byla opět polootevřená a respondenti měli možnost vybrat libovolný počet z třinácti nabízených variant a ještě mohli připsat další témata. Z celkového počtu respondentů otázku nevyplnilo 7 % otců. Dále 30 % matek a 11 % otců uvedlo, že za nimi přišlo dítě s tématem dospívání, 30 % matek a 14 % otců uvedlo, že za nimi přišlo dítě s tématem partnerský vztah, 35 % matek a 21 % otců odpovědělo, že za nimi přišlo dítě s tématem přátelství, dítě přišlo s tématem láska, uvedlo 8 % matek a 4 % otců, že přišlo dítě s tématem pohlavní styk, uvedlo pouze 3 % matek, pouze 16 % matek uvedlo, že za nimi přišlo dítě s tématem těhotenství, dále pouze 3 % matek odpovědělo, že za nimi přišlo dítě s tématem antikoncepce, 14 % matek a 4 % otců uvedlo, že za nimi přišlo dítě s tématem rodičovství, že přišlo dítě s tématem menstruace uvedlo pouze 24 % matek, dále jen 3 % matek uvedlo, že za nimi přišlo dítě s tématem masturbace, jen 4 % otců uvedlo v další odpovědi, že si s ním jednou chtělo dítě povídat o lásce, nejvíce otců, tedy 50 %, odpovídalo, že s těmito tématy za nimi dítě nepřišlo a tuto odpověď zvolilo i 22 % matek, že dítě přišlo za rodiči s tématem prostituce a pornografie neuvedl nikdo z respondentů. Odpovědi v otázce č. 10 znázorňuje graf č. 11.

Graf č. 11 - Otázka č. 10 (rodiče)

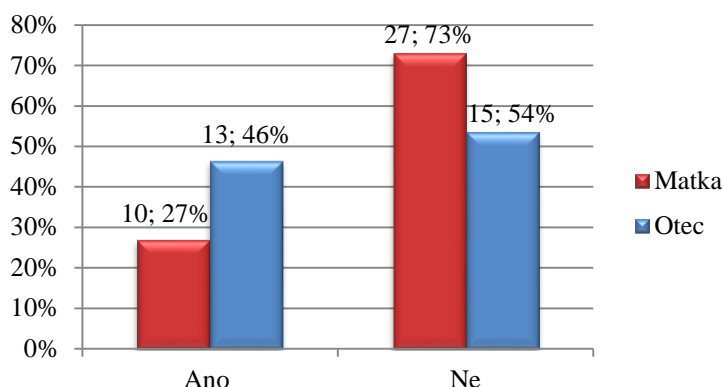
Podle odpovědí rodičů můžeme tedy říct, že sami žáci vyhledali u rodičů informace k tématům sexuální výchovy, i když jich není mnoho a s tématy přišli ve velké většině spíše za matkou než za otcem. Nejčastěji žáci přišli za rodiči s tématem přátelství, dospívání a partnerský vztah. Dále i s tématem menstruace, ale na základě předchozí otázek nejspíše s tímto tématem přišly pouze dívky za matkou. S tématem těhotenství a rodičovství přišla za rodiči jen malá část žáků. Ze zjištěných dat bychom tedy mohli říct, že větší iniciativu v probírání témat sexuální výchovy mají rodiče. Zajímavé je, že jedna matka uvedla, že za ní přišlo dítě s tématem masturbace, ale v předchozí otázce nikdo z rodičů nevedl, že by o tématu masturbace s dětmi mluvili.

Otázka č. 7 (rodiče)

Je pro Vás obtížné bavit se s dětmi o sexu a partnerství?

Cílem otázky je zjistit, zda může být pro rodiče obtížné se bavit s dětmi o sexu a partnerství. Otázka byla uzavřená, ve které měli respondenti na výběr ze dvou možností. Z celkového počtu rodičů otázku vyplnili všichni respondenti. První možnost ano zvolilo 27 % matek a 46 % otců, druhou možnost ne vybralo 73 % matek a 54 % otců. Otázka č. 7 je v absolutní i procentuální hodnotě vyjádřena v grafu č. 12.

Graf č. 12 - Otázka č. 7 (rodiče)

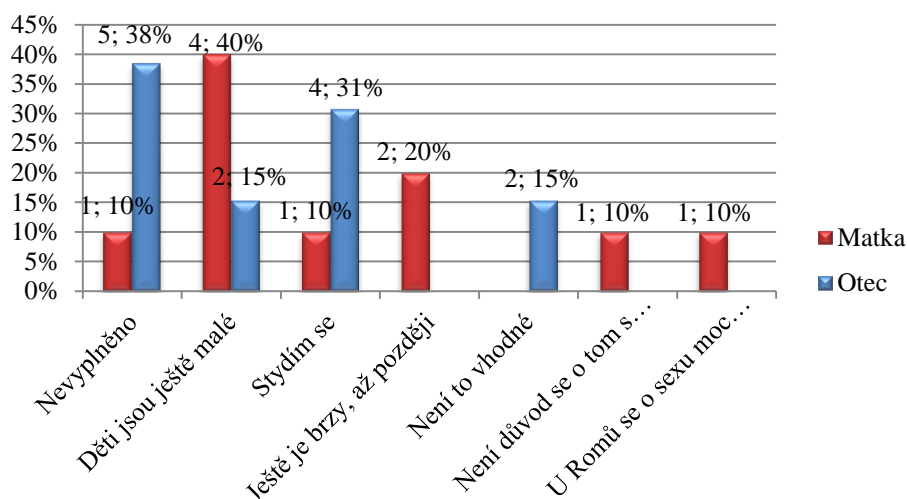
Ze zjištěných dat vyplývá, že pro velkou část rodičů není obtížné se s dětmi bavit o sexu a partnerství. Podstatné také je, že z rodičů, kteří odpovídali ano, jsou ve větší míře otcové. Dále je však důležité, že ve čtyřech případech rodiče, kteří odpověděli, že není pro ně obtížné se bavit s dětmi o sexu a partnerství zároveň u otázky odpovídali, že v rodině u Romů se o těchto věcech nebaví. Tato skutečnost může vysvětlovat, z jakého důvodu se v předchozích otázkách téma sexu u žáků i rodičů příliš neobjevovalo.

Otázka č. 8 (rodiče)

Pokud ano, můžete říct proč?

Cílem otázky je zjistit, z jakého důvodu je pro rodiče obtížné se bavit s dětmi o sexu a partnerství. Otázka byla otevřená, aby respondenti měli při odpovídání volnost. Z celkového počtu respondentů otázku nevyplnilo 76 % matek a 71 % otců, ale 73 % matek a 54 % otců neodpověděli, protože v předchozí otázce zvolili odpověď ne. Z respondentů, kteří v předchozí otázce zvolili odpověď ano, otázku č. 8 nevyplnilo 10 % matek a 38 % otců. Z respondentů, kteří odpovídali na tuto otázku je pro 40 % matek a 15 % otců obtížné s dětmi mluvit o sexu a partnerství, protože jsou děti ještě malé, pro 10 % matek a 31 % otců je obtížné se s dětmi bavit o sexu a partnerství, protože se stydí, 20 % matek si myslí, že je ještě brzy a o sexu a partnerství se budou s dětmi bavit až později, 15 % otců odpovědělo, že to není vhodné, 10 % matek uvedlo, že není důvod se o tom s dětmi bavit a 10 % matek uvedlo, že u Romů se o sexu moc nemluví. Otázka č. 8 je znázorněná v grafu č. 13.

Graf č. 13 - Otázka č. 8 (rodiče)

Z odpovědí respondentů můžeme tedy říct, že pro rodiče, především však pro matky je obtížné se bavit s dětmi o sexu a partnerství zejména z důvodu nízkého věku žáků. Naopak pro otce je obtížné se bavit s dětmi o sexu a partnerství z důvodu studu. Otcové v dotazníku uváděli, že se stydí, protože jsou muži a mluvit o sexu s dětmi je pro ně trapné a že se o těchto věcech baví s dětmi spíše žena. Také se zde objevila odpověď, že u Romů se o sexu moc nemluví, zároveň však matka uváděla, že o partnerství s dětmi mluví.

Otázka č. 5 (žáci)

Vlastními slovy krátce vysvětlí, co pro tebe znamenají následující pojmy.

Potom na stupnicích žebříku zakroužkuj, jak je pro tebe hodnota důležitá.

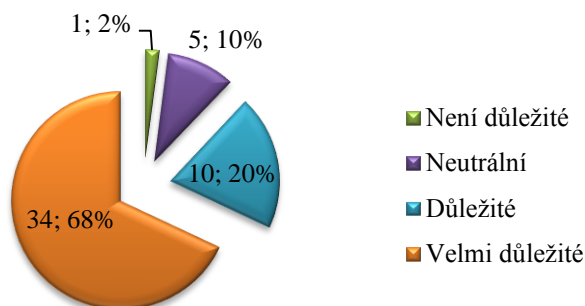
Cílem otázky je posoudit, jak jsou pro žáky důležité hodnoty v oblasti mezilidských vztahů, co pro žáky jednotlivé hodnoty znamenají a zjistit, které hodnoty považují za nejdůležitější. Respondentům bylo nabídnuto deset hodnot. Otázka byla rozdělená na dvě části, první část otázky byla otevřená, kde respondenti měli u každé hodnoty sdělit, co pro ně daná hodnota znamená a druhá část otázky byla škálového typu, kde u každé hodnoty byla posuzovací stupnice složená z pěti stupňů a respondenti měli na této stupnici zvolit pouze jeden stupeň důležitosti. Z celkového počtu žáků otázku vyplnili všichni respondenti. Někteří respondenti však u některých hodnot nechali nevyplněnou buď otevřenou, nebo škálovou otázku, tyto údaje jsou zaznamenány v grafech i v tabulce, popř. v komentáři. Otázka č. 5 škálového typu je v procentuálním vyjádření i v absolutních číslech znázorněná v grafech č. 14 až č. 23, ve kterých jsou znázorněné odpovědi respondentů k jednotlivým hodnotám. Z hlediska pohlaví je otázka č. 5 vyjádřena v procentech i v absolutních číslech v tabulce č.

13. Odpovědi respondentů k jednotlivým hodnotám u otevřených otázek zmíním v komentáři a v absolutní hodnotě je lze nalézt v tabulkách uvedených v příloze č. 2.

Hodnota přátelství – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, nikdo z respondentů nevedl, že není přátelství vůbec důležité, pro 2 % respondentů není přátelství důležité, 10 % respondentů na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 20 % respondentů je přátelství důležité a pro 68 % respondentů je přátelství velmi důležité. Graf č. 14 znázorňuje odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě přátelství.

U otevřené otázky nejvíce respondentů odpovídalo, že přátelství pro ně znamená chození ven s kamarády či kamarádkami, užít si srandu a nejlepší kamarád/ka či kamarádi, dále respondenti uváděli, že je pro ně přátelství hodně důležité, s přáteli se mají rádi, pomáhají si a navzájem si věří. Tabulka č. 3 uvedená v příloze č. 2 znázorňuje v absolutních číslech odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě přátelství.

Graf č. 14 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota přátelství

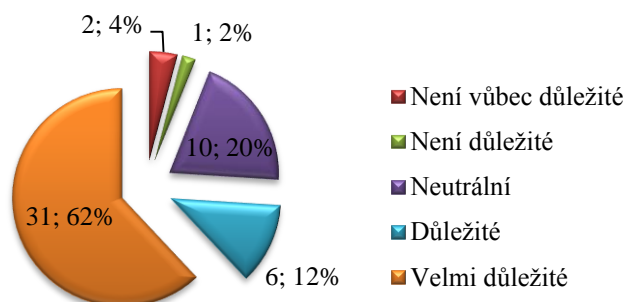

Hodnota partnerský vztah – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, pro 4 % respondentů není partnerský vztah vůbec důležitý, pro 2 % respondentů není partnerský vztah důležitý, 20 % respondentů na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 12 % respondentů je partnerský vztah důležitý a pro 62 % respondentů je partnerský vztah velmi důležitý. Graf č. 15 znázorňuje odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě partnerský vztah.

Otevřenou otázku nevyplnila jedna dívka, nejvíce respondentů v této části otázky odpovídalo, že pro ně partnerský vztah znamená láska, štěstí, hezký pocit, spokojenost, být stále s přítelem/přítečkou, pro některé respondenty znamená chození ven s holkou/klukem, mít se s někým rád nebo žít společně a mít rodinu, což se objevovalo v odpovědích dívek, dále respondenti uváděli, že partnerský vztah pro ně znamená kromě lásky také sex, líbání (objevovalo se jen u chlapců), důvěrnost, rozumět si, navzájem si pomáhat, ale i žárlivost a hádání se, taktéž důvěra a věrnost, někteří respondenti odpovídali, že je pro ně partnerský

vztah hodně důležitý, přičemž se objevovali i odpovědi, že partnerský vztah pro dva chlapce a dvě dívky neznamená nic, není důležitý. Tabulka č. 4 uvedená v příloze č. 2 znázorňuje v absolutních číslech odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě partnerský vztah.

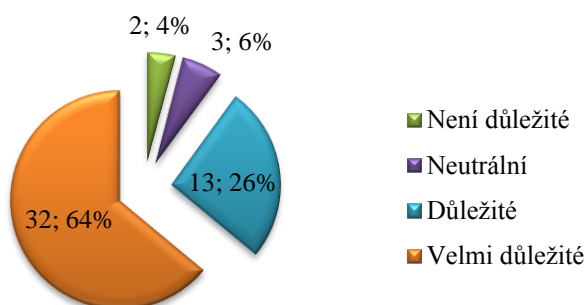
Graf č. 15 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota partnerský vztah

Hodnota láska – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, nikdo z respondentů neuvedl, že láska není vůbec důležitá, pro 4 % respondentů není láska důležitá, 6 % respondentů na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 26 % respondentů je láska důležitá a pro 64 % respondentů je láska velmi důležitá. Graf č. 16 znázorňuje odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě láska.

Otevřenou otázku nevyplnili dva chlapci, nejvíc respondentů v této části otázky odpovídalo, že pro ně láska znamená pěkný pocit, cítit se šťastně, spokojenost, vzájemná důvěra a věrnost, také to pro ně znamená, být milován a že se dva lidé milují, dále se u chlapců objevovali odpovědi jako sex, milování a u dívek milovat své rodiče, dále respondenti odpovídali, že je láska pro ně hodně důležitá. Tabulka č. 5 uvedená v příloze č. 2 znázorňuje v absolutních číslech odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě láska.

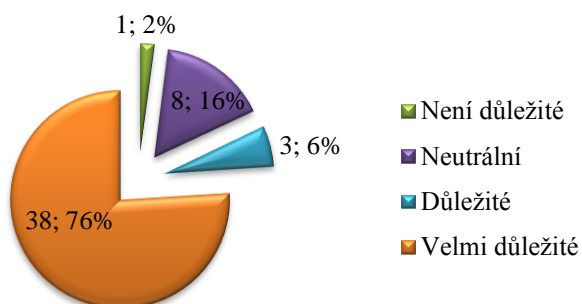
Graf č. 16 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota láska

Hodnota věrnost – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, nikdo z respondentů nevedl, že věrnost není vůbec důležitá, pro 2 % respondentů není věrnost důležitá, 16 % respondentů zvolilo na stupnici neutrální stupeň, pro 6 % je věrnost důležitá a pro 76 % respondentů je věrnost velmi důležitá. Odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě věrnost znázorňuje graf č. 17

Otevřenou otázku nevyplnili dva chlapci a jedna dívka, věrnost pro respondenty znamená nepodvádět, být si s partnerem navzájem věrní, věřit si a nelhat, dále pro ně věrnost znamená věřit kamarádům, rodině a také, že jsou si kamarádi věrní, nelžou a nepodrazí se. Lze si tedy všimnout, že respondenti věrnost spojují nejen s partnerským vztahem, ale i s přátelstvím. Dále se ještě objevovali odpovědi, že je pro respondenty věrnost hodně důležitá. Odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě věrnost znázorňuje v absolutních číslech tabulka č. 6 uvedená v příloze č. 2.

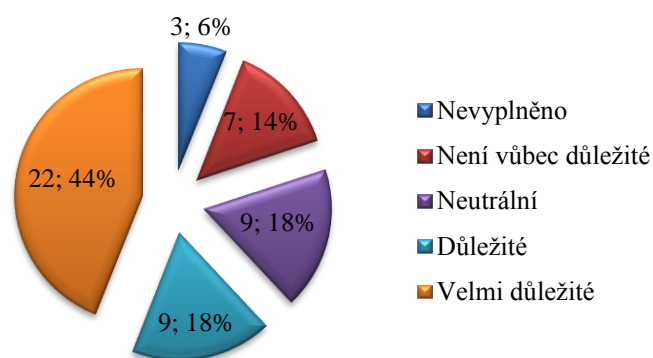
Graf č. 17 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota věrnost

Hodnota odpovědnost – Tuhle hodnotu nevyplnilo 6 % respondentů, pro 14 % respondentů není odpovědnost vůbec důležitá, nikdo z respondentů nevedl, že odpovědnost není důležitá, 18 % respondentů zvolilo na stupnici neutrální stupeň, pro 18 % respondentů je odpovědnost důležitá a pro 44 % respondentů je odpovědnost velmi důležitá. Odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě odpovědnost znázorňuje graf č. 18.

Otevřenou otázku nevyplnili čtyři chlapci a jedna dívka, nejvíc respondentů v této části otázky odpovídalo, že pro ně odpovědnost znamená splnit úkol, chodit do školy, dále také být zodpovědný sám za sebe, za to co dělám, u dívek se objevovaly odpovědi typu, nic to pro mě neznamená a u chlapců se objevovalo, že odpovědnost pro ně znamená ochrana při sexu, věrný život, mít holku, rodičovské pokyny. Pro dvě dívky odpovědnost znamená, že jim ostatní věří, také se zde objevovali odpovědi typu je to pro mě hodně důležité či naopak, nic to pro mě neznamená. Odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě odpovědnost znázorňuje v absolutních číslech tabulka č. 7 uvedená v příloze č. 2

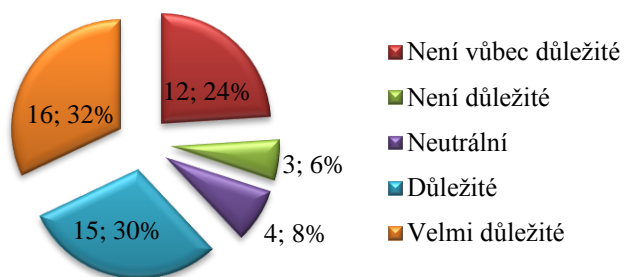
Graf č. 18 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota odpovědnost

Hodnota sexuální život – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, pro 24 % respondentů není sexuální život vůbec důležitý, pro 6 % respondentů není sexuální život důležitý, neutrální stupeň zvolilo na stupnici 8 % respondentů, 30 % respondentů uvedlo, že je pro ně sexuální život důležitý a pro 32 % respondentů je sexuální život velmi důležitý. Graf č. 19 znázorňuje odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě láska.

Otevřenou otázku nevyplnili dva chlapci a jedna dívka, sexuální život pro velkou část chlapců znamená pohlavní styk, masturbace, dobrodružství, zážitek a potřeba, nejvíce dívek odpovídalo, že sexuální život je důležitý, ale zatím pro ně nic neznámá, ještě ho nemají. Dále byly u respondentů odpovědi různé, např. tři dívky ještě uvedly, že sexuální život pro ně znamená pohlavní styk, hezký pocit a potřeba, tři chlapci uvedli zodpovědnost, vášně a romantika a čtyři chlapci se vyjádřili tak, že sex patří k životu, zatímco čtyři dívky ještě o sexu nepřemýšlely, neměly ještě sex a mají na to čas, pro dvě dívky ještě sexuální život znamená mít v budoucnu děti. Tabulka č. 8 uvedená v příloze č. 2 znázorňuje v absolutních číslech odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě sexuální život.

Graf č. 19 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota sexuální život

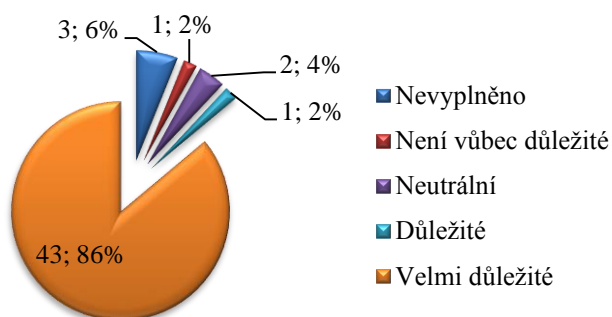

Hodnota zábava – Tuhle hodnotu nevyplnilo 6 % respondentů, pro 2 % respondentů není zábava vůbec důležitá, nikdo z respondentů nevedl, že zábava není důležitá, 4 %

respondentů zvolilo na stupnici neutrální stupeň, pro 2 % respondentů je zábava důležitá a pro 86 % respondentů je zábava velmi důležitá. Graf č. 20 znázorňuje odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě zábava.

Otevřenou otázku nevyplnil jeden chlapec a jedna dívka, pro nejvíce respondentů zábava znamená dobrá nálada, smích, bavit se, chodit ven s přáteli nebo být s rodinou, dále se u dívek často objevovalo, že zábava pro ně znamená tanec, zpívání a pak stejně jako u chlapců Facebook, diskotéky, bar či herna, dále se zde objevovaly i odpovědi typu je to pro mě hodně důležité. Odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě zábava znázorňuje v absolutních číslech tabulka č. 9 uvedená v příloze č. 2.

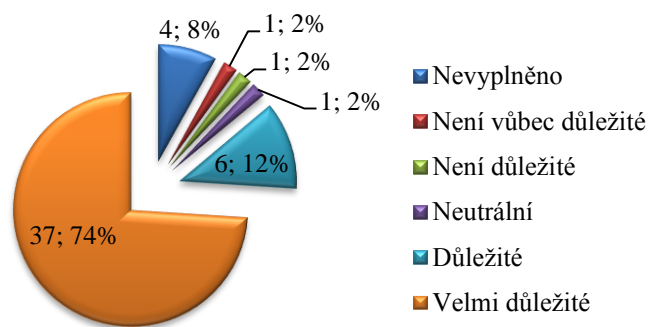
Graf č. 20 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota zábava

Hodnota rozumět si s rodiči – Tuhle hodnotu nevyplnilo 8 % respondentů, pro 2 % respondentů není vůbec důležité rozumět si s rodiči, pro 2 % respondentů není důležité rozumět si s rodiči, 2 % respondentů zvolilo na stupnici neutrální stupeň, pro 12 % respondentů je důležité si rozumět s rodiči a pro 74 % respondentů je velmi důležité rozumět si s rodiči. Odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě rozumět si s rodiči znázorňuje graf č. 21.

Otevřenou otázku nevyplnil jeden chlapec a jedna dívka, rozumět si s rodiči pro nejvíce respondentů znamená poslouchat rodiče, komunikovat s rodiči, svěřovat se a důvěřovat si, dále respondenti často odpovídali, že si s rodiči rozumí a nehádají se, velice často se také objevovalo, že rozumět si s rodiči je pro respondenty hodně důležité. Zajímavé je, že jedna dívka u této hodnoty uvedla, že si rozumí se svojí starší sestrou, což může být tím, že v době vyplňování dotazníku bydlela delší dobu právě u své starší sestry. Tabulka č. 10 uvedená v příloze č. 2 znázorňuje v absolutních číslech odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě rozumět si s rodiči.

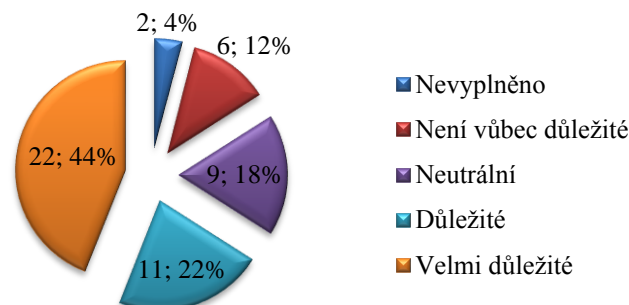
Graf č. 21 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota rozumět si s rodiči

Hodnota čestné (pocitivé) jednání - Tuhle hodnotu nevyplnilo 4 % respondentů, pro 12 % respondentů není čestné (pocitivé) jednání vůbec důležité, nikdo z respondentů neuvedl, že čestné (pocitivé) jednání není důležité, 18 % respondentů zvolilo na stupnici neutrální stupeň, pro 22 % respondentů je čestné (pocitivé) jednání důležité a pro 44 % respondentů je čestné (pocitivé) jednání velmi důležité. Graf č. 22 znázorňuje odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě čestné (pocitivé) jednání.

Otevřenou otázku nevyplnili čtyři chlapci a dvě dívky, pro nejvíce respondentů čestné (pocitivé) jednání znamená nepodvádět, nekrást, říkat pravdu a nesvádět vinu na druhé, čtyři chlapci uváděli věrnost, být důstojný a jedna dívka uváděla, že tahle hodnota pro ni znamená být spravedlivá, dále dva chlapci odpověděli, že čestné (pocitivé) jednání pro ně znamená být jak učitel/učitelka, dále několik respondentů uvedlo, že je hodnota pro ně důležitá, ale zároveň u pěti dívek a dvou chlapců se naopak objevila odpověď, že to pro ně nic neznamená, není to důležité. Odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě čestné (pocitivé) jednání znázorňuje v absolutních číslech tabulka č. 11 uvedená v příloze č. 2.

Graf č. 22 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota čestné (pocitivé) jednání

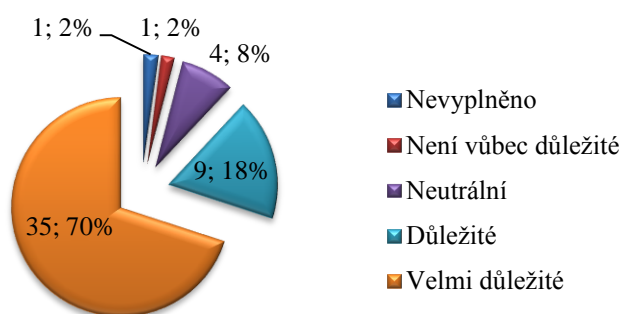

Hodnota důvěra - Tuhle hodnotu nevyplnilo 2 % respondentů, pro 2 % respondentů není důvěra vůbec důležitá, nikdo z respondentů neuvedl, že důvěra není důležitá, 8 % respondentů na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 18 % respondentů je důvěra důležitá a pro 70 %

respondentů je důvěra velmi důležitá. Odpovědi respondentů u škálového typu otázky k hodnotě důvěra znázorňuje graf č. 23.

Otevřenou otázku nevyplnili čtyři chlapci, pro nejvíce respondentů důvěra znamená, že mohou věřit přátelům a rodině, také se mohou někomu svěřit a dotyčný udrží tajemství, dále se nejčastěji u respondentů objevovaly odpovědi, že je důvěra pro ně hodně důležitá a tři dívky uvedly, že důvěřovat člověku pro ně znamená, že jim nikdy nelže. Tabulka č. 12 uvedená v příloze č. 2 znázorňuje v absolutních číslech odpovědi respondentů u otevřené otázky podle pohlaví k hodnotě důvěra.

Graf č. 23 - Otázka č. 21 (žáci) – hodnota důvěra

Nejdůležitějšími hodnotami pro žáky jsou zábava, důvěra, věrnost a rozumět si s rodiči. U hodnoty zábava a rozumět si s rodiči nejsou mezi chlapci a dívkami významné rozdíly, zatímco věrnost je mnohem důležitější pro dívky než pro chlapce. Dále jsou pro žáky důležité i hodnoty jako je důvěra, přátelství, láska a partnerský vztah. U hodnoty přátelství nejsou mezi chlapci a dívkami významné rozdíly, ale ze zjištěných dat se lze domnívat, že přátelství je o něco důležitější pro chlapce než pro dívky. Významné rozdíly mezi chlapci a dívkami jsou však u hodnoty důvěra a láska. Důvěra je důležitější víc pro dívky než pro chlapce, a naopak láska je důležitější pro chlapce než pro dívky. Ze zjištěných dat také můžeme vidět, že partnerský vztah je o něco důležitější pro dívky než pro chlapce.

Méně důležitými hodnotami jsou pro žáky odpovědnost, čestné (pocitivé) jednání. U hodnoty odpovědnost nejsou mezi chlapci a dívkami významnější rozdíly. U hodnoty čestné (pocitivé) jednání už můžeme vidět, že dívky shledávají čestné (pocitivé) jednání o něco důležitější než chlapci. Sexuálnímu životu žáci také nepřikládají výraznou důležitost, ale je zde významný rozdíl mezi chlapci a dívkami. Sexuální život je mnohem důležitější pro chlapce než pro dívky.

Tabulka č. 13 - Otázka č. 5 (žáci) z hlediska pohlaví

(CH – chlapci; D – Dívky)

	Nevyplněno		Není vůbec důležité		Není důležité		Neutrální		Důležité		Velmi důležité	
	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D	CH	D
Nevyplněno	0%	0%										
	(0)	(0)										
Přátelství	0%	0%	0%	0%	4%	0%	7%	14%	18%	23%	71%	64%
	(0)	(0)	(0)	(0)	(1)	(0)	(2)	(3)	(5)	(5)	(20)	(14)
Partnerský vztah	0%	0%	7%	0%	0%	5%	18%	23%	18%	5%	57%	68%
	(0)	(0)	(2)	(0)	(0)	(1)	(5)	(5)	(5)	(1)	(16)	(15)
Láska	0%	0%	0%	0%	4%	5%	7%	5%	18%	36%	71%	55%
	(0)	(0)	(0)	(0)	(1)	(1)	(2)	(1)	(5)	(8)	(20)	(12)
Věrnost	0%	0%	0%	0%	4%	0%	25%	5%	7%	5%	64%	91%
	(0)	(0)	(0)	(0)	(1)	(0)	(7)	(1)	(2)	(1)	(18)	(20)
Odpovědnost	4%	9%	11%	18%	0%	0%	25%	9%	18%	18%	43%	45%
	(1)	(2)	(3)	(4)	(0)	(0)	(7)	(2)	(5)	(4)	(12)	(10)
Sexuální život	0%	0%	7%	45%	4%	9%	7%	9%	36%	23%	46%	14%
	(0)	(0)	(2)	(10)	(1)	(2)	(2)	(2)	(10)	(5)	(13)	(3)
Zábava	4%	9%	0%	5%	0%	0%	7%	0%	4%	0%	86%	86%
	(1)	(2)	(0)	(1)	(0)	(0)	(2)	(0)	(1)	(0)	(24)	(19)
Rozumět si s rodiči	4%	14%	4%	0%	4%	0%	0%	5%	14%	9%	75%	73%
	(1)	(3)	(1)	(0)	(1)	(0)	(0)	(1)	(4)	(2)	(21)	(16)
Čestné jednání	4%	5%	4%	23%	0%	0%	29%	5%	32%	9%	32%	59%
	(1)	(1)	(1)	(5)	(0)	(0)	(8)	(1)	(9)	(2)	(9)	(13)
Důvěra	4%	0%	4%	0%	0%	0%	7%	9%	25%	9%	61%	82%
	(1)	(0)	(1)	(0)	(0)	(0)	(2)	(2)	(7)	(2)	(17)	(18)

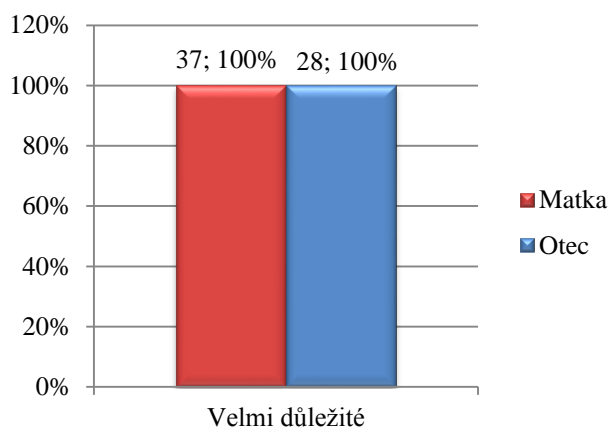
Otázka č. 4 (rodiče)

Co je pro Vás důležité?

Cílem otázky je posoudit, jak jsou pro rodiče žáků důležité dané hodnoty a zjistit, které hodnoty považují rodiče za nejdůležitější, zároveň u některých hodnot může sloužit k porovnání s hodnotami žáků. Otázka byla škálového typu a respondentům bylo nabídnuto sedm hodnot. U každé hodnoty byla posuzovací stupnice složená z pěti stupňů a respondenti měli na této stupnici zvolit pouze jeden stupeň důležitosti. Z celkového počtu rodičů otázku vyplnili všichni respondenti. Někteří respondenti však nechali nevyplněné některé hodnoty, tyto údaje jsou zaznamenány v grafech i tabulce. Otázka č. 4 je v procentuálním vyjádření i v absolutních číslech znázorněná v grafech č. 24 až č. 29, ve kterých jsou znázorněné odpovědi respondentů k jednotlivým hodnotám. Z hlediska pohlaví je otázka č. 4 vyjádřena v procentech i v absolutních číslech v tabulce č. 14.

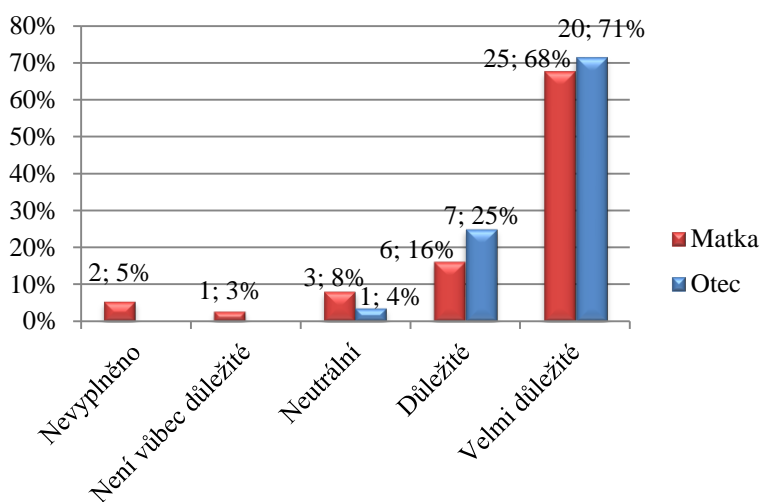
Hodnota rodina – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, podle grafu č. 24, který znázorňuje odpovědi respondentů k hodnotě rodina, je pro 100 % matek i otců rodina velmi důležitá.

Graf č. 24 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota rodina

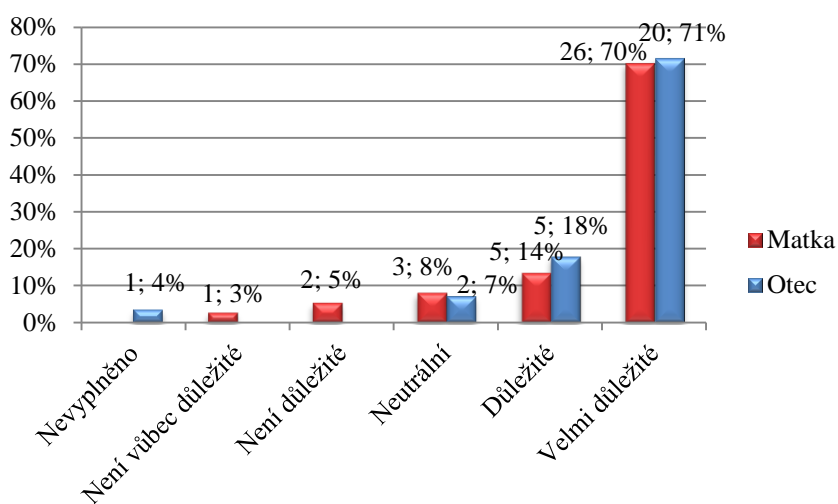
Hodnota partnerský vztah – Tuhle hodnotu nevyplnilo 5 % matek, pro 3 % matek není partnerský vztah vůbec důležitý, nikdo z respondentů nevedl, že partnerský vztah není důležitý, 8 % matek a 4 % otců na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 16 % matek a 25 % otců je partnerský vztah důležitý a pro 68 % matek a 71 % otců je partnerský vztah velmi důležitý. Graf č. 25 znázorňuje odpovědi respondentů k hodnotě partnerský vztah.

Graf č. 25 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota partnerský vztah

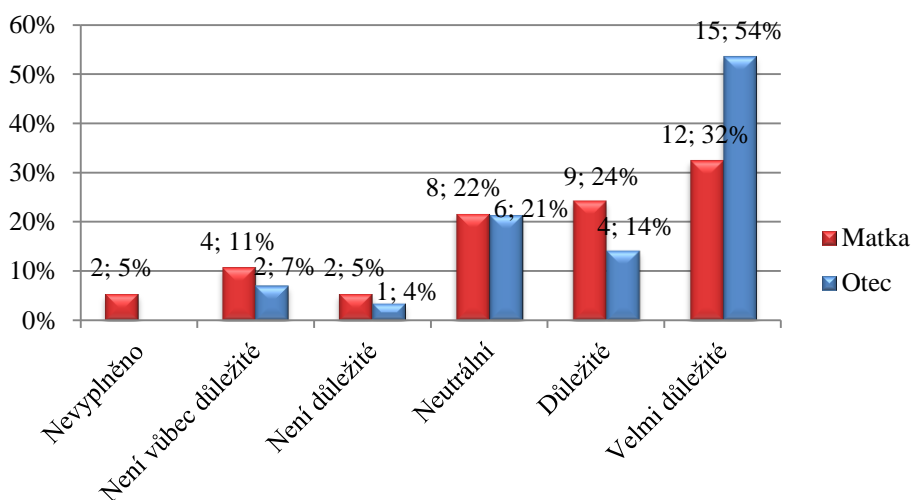
Hodnota láska – Tuhle hodnotu nevyplnilo 4 % otců, pro 3 % matek není láska vůbec důležitá, 5 % matek uvedlo, že pro ně není láska důležitá, 8 % matek a 7 % otců na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 14 % matek a 18 % otců je láska důležitá a pro 70 % matek a 71 % otců je láska velmi důležitá. Graf č. 26 znázorňuje odpovědi respondentů k hodnotě láska.

Graf č. 26 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota láska

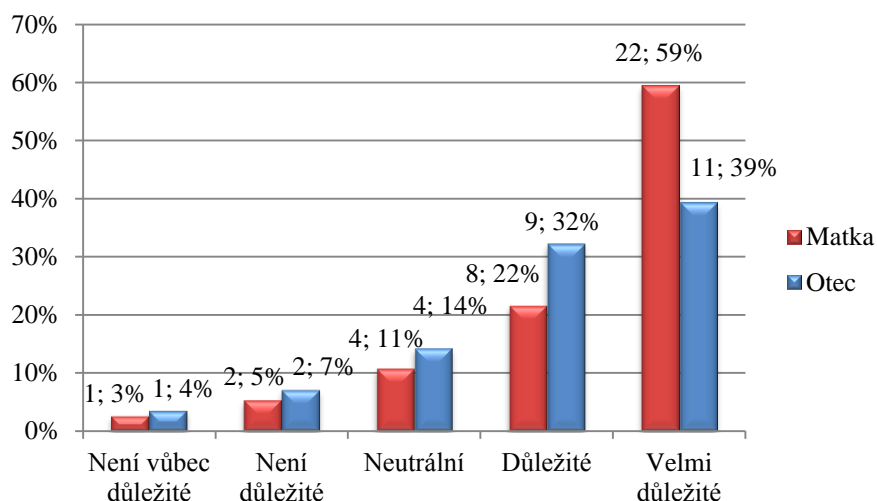
Hodnota sexuální život – Tuhle hodnotu nevyplnilo 5 % matek, pro 11 % matek a 7 % otců není sexuální život vůbec důležitý, 5 % matek a 4 % otců uvedlo, že pro ně není sexuální život důležitý, 22 % matek a 21 % otců na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 24 % matek a 14 % otců je sexuální život důležitý a pro 32 % matek a 54 % otců je sexuální život velmi důležitý. Odpovědi respondentů k hodnotě sexuální život znázorňuje graf č. 27.

Graf č. 27 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota sexuální život

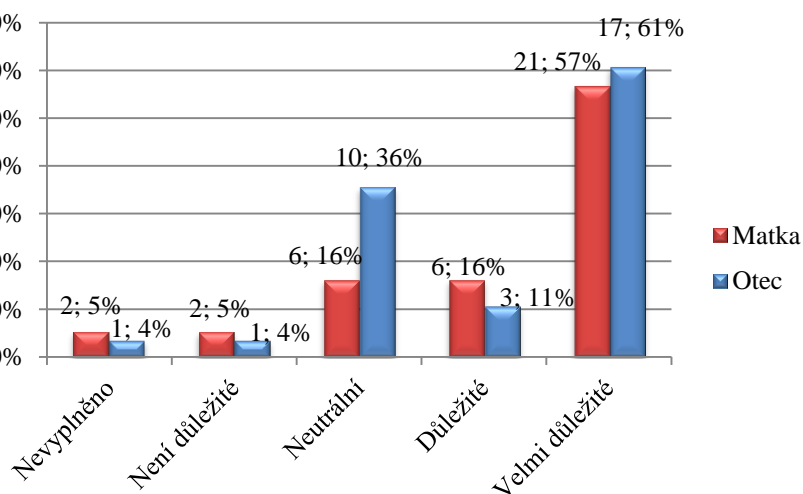
Hodnota vzdělání – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, pro 3 % matek a 4 % otců není vzdělání vůbec důležité, 5 % matek a 7 % otců uvedlo, že pro ně není vzdělání důležité, 11 % matek a 14 % otců na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 22 % matek a 32 % otců je vzdělání důležité a pro 59 % matek a 39 % otců je vzdělání velmi důležité. Odpovědi respondentů k hodnotě vzdělání znázorňuje graf č. 28.

Graf č. 28 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota vzdělání

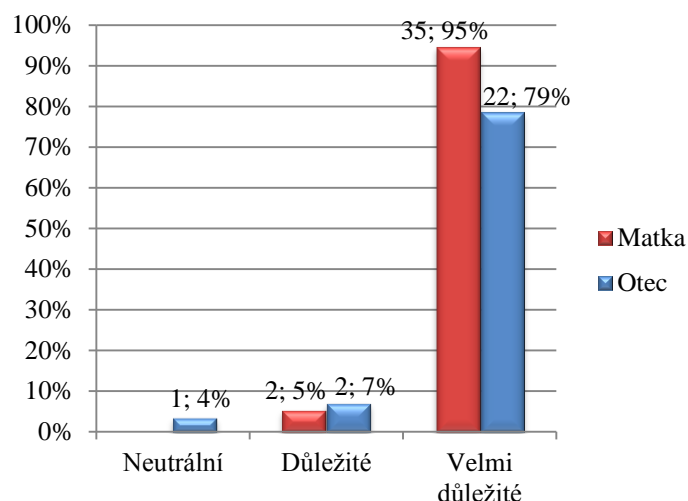
Hodnota víra v Boha – Tuhle hodnotu nevyplnilo 5 % matek a 4 % otců, nikdo z respondentů nevedl, že pro ně není víra v Boha vůbec důležitá, pro 5 % matek a 4 % otců není víra v Boha důležitá, 16 % matek a 36 % otců na stupnici zvolilo neutrální stupeň, pro 16 % matek a 11 % otců je víra v Boha důležitá a pro 57 % matek a 61 % otců je víra v Boha velmi důležitá. Odpovědi respondentů k hodnotě víra v Boha znázorňuje graf č. 29.

Graf č. 29 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota víra v Boha

Hodnota šťastné dětství dětí – Tuhle hodnotu vyplnili všichni respondenti, podle grafu č. 29, který znázorňuje odpovědi respondentů k hodnotě šťastné dětství dětí, zvolilo na stupnici neutrální stupeň 4 % otců, pro 5 % matek a 7 % otců je šťastné dětství dětí důležité a 95 % matek a 79 % otců uvedlo, že je pro ně šťastné dětství dětí velmi důležité.

Graf č. 29 - Otázka č. 4 (rodiče) – hodnota šťastné dětství dětí

Nejdůležitější hodnoty pro rodiče jsou rodina a šťastné dětství dětí. U těchto hodnot nejsou mezi rodiči významné rozdíly, ale ze zjištěných dat se lze domnívat, že šťastné dětství dětí je o něco důležitější pro matky než pro otce. Dále jsou pro rodiče důležité i hodnoty jako je láska a partnerský vztah. Opět nejsou mezi rodiči u těchto hodnot významné rozdíly, můžeme si však všimnout, že partnerský vztah je o něco důležitější pro otce než pro matky. Méně důležité hodnoty pro rodiče jsou víra v Boha a vzdělání. U hodnoty víra v Boha nejsou mezi rodiči významné rozdíly, otcové však víře v Boha přikládají o něco větší hodnotu než matky. U hodnoty vzdělání již můžeme spatřit rozdíl mezi rodiči, protože pro matky je hodnota vzdělání důležitější než pro otce. Sexuální život taktéž není pro rodiče příliš důležitý, ale u této hodnoty můžeme spatřit významný rozdíl mezi rodiči. Sexuální život je mnohem důležitější pro otce než pro matky. Podobně tomu bylo i u hodnot žáků, kde pro chlapce byl také sexuální život důležitější než pro dívky.

Tabulka č. 14 - Otázka č. 4 (rodiče) z hlediska pohlaví

(M – matka; O – otec)

	Nevyplněno		Není vůbec důležité		Není důležité		Neutrální		Důležité		Velmi důležité	
	M	O	M	O	M	O	M	O	M	O	M	O
Nevyplněno	0%	0%										
	(0)	(0)										
Rodina	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	100%	100%
	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(37)	(28)
Partnerský vztah	5%	0%	3%	0%	0%	0%	8%	4%	16%	25%	68%	71%
	(2)	(0)	(1)	(0)	(0)	(0)	(3)	(1)	(6)	(7)	(25)	(20)

Láska	0%	4%	3%	0%	5%	0%	8%	7%	14%	18%	70%	71%
	(0)	(1)	(1)	(0)	(2)	(0)	(3)	(2)	(5)	(5)	(26)	(20)
Sexuální život	5%	0%	11%	7%	5%	4%	22%	21%	24%	14%	32%	54%
	(2)	(0)	(4)	(2)	(2)	(1)	(8)	(6)	(9)	(4)	(12)	(15)
Vzdělání	0%	0%	3%	4%	5%	7%	11%	14%	22%	32%	59%	39%
	(0)	(0)	(1)	(1)	(2)	(2)	(4)	(4)	(8)	(9)	(22)	(11)
Víra v Boha	5%	4%	0%	0%	5%	4%	16%	36%	16%	11%	57%	61%
	(2)	(1)	(0)	(0)	(2)	(1)	(6)	(10)	(6)	(3)	(22)	(17)
Šťastné dětství dětí	0%	0%	0%	0%	0%	0%	0%	4%	5%	7%	95%	79%
	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(0)	(1)	(2)	(2)	(35)	(22)

Kdybychom chápali u žáků hodnotu rozumět si s rodiči podobně jako u rodičů hodnotu rodina, lze si všimnout, že pro rodiče i pro žáky patří tato hodnota k nejdůležitějším. Pro rodiče je však rodina mnohem důležitější než pro žáky. Dále jsou hodnoty láska a partnerský vztah pro žáky méně důležité než pro rodiče. Přesto jsou tyto hodnoty pro žáky i rodiče důležité. Sexuální život pro žáky i rodiče není příliš důležitý a můžeme ho zařadit mezi nejméně důležité hodnoty.

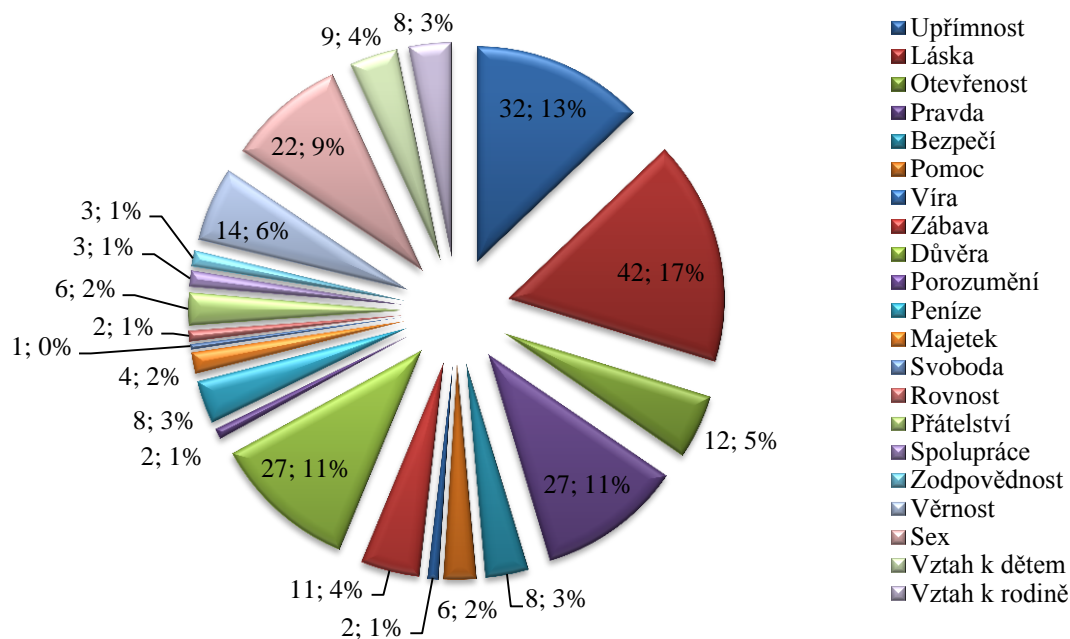
Otázka č. 11 (žáci)

Vyber hodnoty, které jsou pro tvůj vztah s přítelem/přítelkyní (i budoucí) nejdůležitější

Cílem otázky je zjistit, kterých hodnot si žáci v partnerském vztahu nejvíce cení a jsou pro ně nejdůležitější. Otázka byla uzavřená a respondenti měli z dvaadvaceti nabízených variant vybrat pět nejdůležitějších a dále z těchto pěti nejdůležitějších hodnot ještě dvě nejpodstatnějších zakroužkovat. Z celkového počtu žáků otázku vyplnili všichni respondenti. Hodnotu upřímnost zvolilo 32 % respondentů, láska v partnerském vztahu je nejdůležitější pro nejvíce respondentů, tedy pro 17 % respondentů, otevřenost je ve vztahu nejdůležitější pro 5 % respondentů, pravda je ve vztahu nejdůležitější pro 11 % respondentů, 3 % respondentů zvolilo hodnotu bezpečí, pro 2 % respondentů je ve vztahu nejdůležitější pomoc, 1 % respondentů uvedlo, že je pro ně ve vztahu nejdůležitější víra, zábava je ve vztahu nejdůležitější pro 4 % respondentů, pro 11 % respondentů je v partnerském vztahu nejdůležitější důvěra, 1 % respondentů uvedlo, že je pro ně ve vztahu nejdůležitější porozumění, peníze jsou ve vztahu nejdůležitější pro 3 % respondentů a majetek pro 2 % respondentů, jeden respondent uvedl, že je pro něj ve vztahu nejdůležitější svoboda, 1 % respondentů uvedlo, že je pro ně ve vztahu nejdůležitější rovnost, pro 2 % respondentů je ve vztahu nejdůležitější přátelství, pro 3 % respondentů je ve vztahu nejdůležitější spolupráce, zodpovědnost je nejdůležitější pro 1 % respondentů, věrnost je ve vztahu nejdůležitější pro 6 % respondentů, pro 9 % respondentů je ve vztahu nejdůležitější sex, 4 % respondentů

uvedla, že je pro ně v partnerském vztahu nejdůležitější vztah k dětem, vztah k rodině je ve vztahu nejdůležitější pro 3 % respondentů a hodnotu samostatnost neuvedl žádný z respondentů. Odpovědi v otázce č. 11 znázorňuje graf č. 30

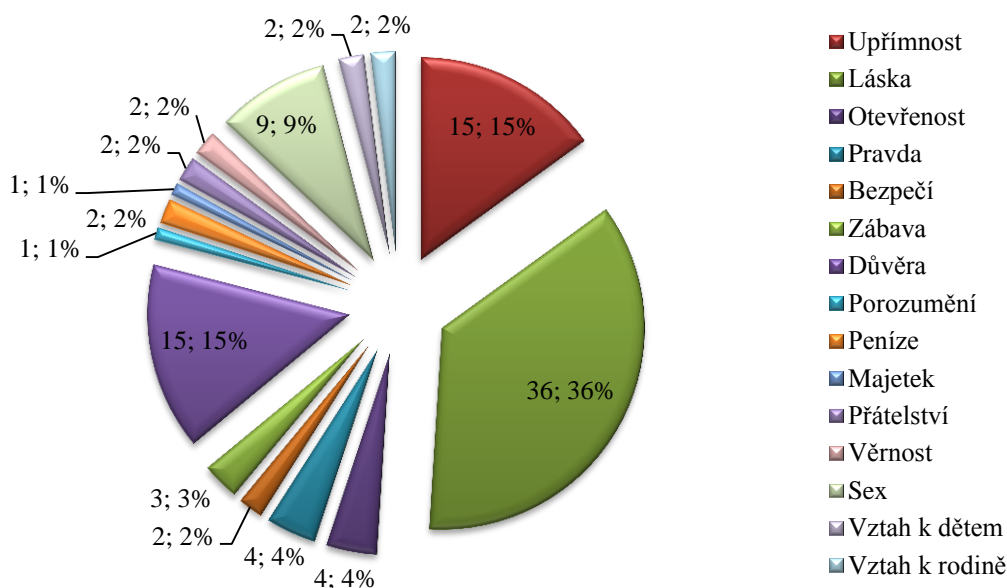
Graf č. 30 - Otázka č. 11 (žáci)

Ze zjištěných dat vyplývá, že pro žáky je v partnerském vztahu nejdůležitější láska, upřímnost a také pravda a důvěra. Mezi chlapci a dívkami není u hodnoty láska významný rozdíl, i když je láska pro dívky o něco důležitější. Zatímco u hodnot pravda a důvěra již můžeme vidět významnější rozdíly, protože tyto hodnoty jsou pro dívky mnohem důležitější než pro chlapce. Dále je ve vztahu pro žáky důležitý i sex, především tedy pro chlapce a o něco méně je ještě důležitá věrnost, která je zase důležitější více pro dívky.

Mezi nejpodstatnější hodnoty ve vztahu žáci také řadili lásku a upřímnost. Dále mezi nejpodstatnější hodnoty ve vztahu řadili i důvěru, zatímco pravda se objevila pouze u 4 % žáků. Opět jsou tyto hodnoty pro dívky podstatnější než pro chlapce. Také sex se objevoval mezi nejpodstatnějšími hodnotami v partnerském vztahu, ale pouze u chlapců. Zajímavé je, že věrnost zvolilo jako nejpodstatnější už jen 2 % žáků, ale bez rozdílu mezi pohlavími. Nejpodstatnější hodnoty v partnerském vztahu žáků znázorňuje graf č. 31. Rozdíly mezi chlapci a dívkami u nejdůležitějších hodnot znázorňuje v procentuálním vyjádření graf č. 32 a v absolutní hodnotě tabulka č. 15, nejpodstatnější hodnoty v procentuálním vyjádření graf č. 33 a v absolutní hodnotě tabulka č. 15, které jsou uvedené v příloze č. 3.

Graf č. 31 - Otázka č. 11 (žáci) nejpodstatnější hodnoty

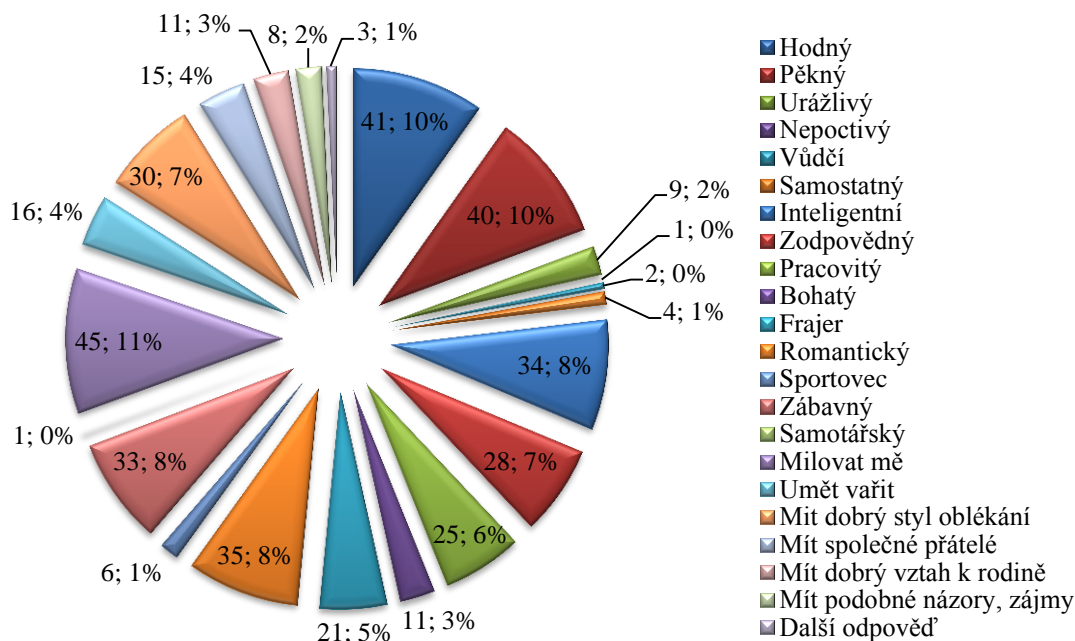
Otázka č. 9 (žáci)

Můj přítel/přítelkyně by měl/a být:

Cílem otázky je zjistit, jaká je představa žáků o vlastnostech jejich partnera, ať již současného či budoucího a jaké vlastnosti žáci nejvíce preferují. Otázka byla polootevřená a respondenti měli možnost vybrat libovolný počet z jednadvaceti nabízených variant a dále mohli uvést i další odpověď. Z celkového počtu žáků otázku vyplnili všichni respondenti. Že by jejich partner měl být hodný, uvedlo 10 % respondentů, 10 % respondentů uvedlo, že by jejich partner měl být pěkný, urážlivý partner by měl být pro 2 % respondentů, jeden respondent uvedl, že by jeho partner měl být nepoctivý, dva respondenti by chtěli, aby jejich partner byl vůdčí, 1 % respondentů uvedlo, že chtějí, aby jejich partner byl samostatný, pro 8 % respondentů by měl být jejich partner inteligentní, 7 % respondentů uvedlo, že by jejich partner měl být zodpovědný, 8 % respondentů chce, aby jejich partner byl pracovitý, bohatého partnera chtějí 3 % respondentů, 5 % respondentů chce, aby jejich partner byl frajer, 8 % respondentů uvedlo, že chtějí romantického partnera, 1 % respondentů uvedlo, že chtějí, aby jejich partner byl sportovec, 8 % respondentů chce zábavného partnera, jeden respondent uvedl, že by chtěl, aby jeho partner byl samotářský, 11 % respondentů chce, aby je partner miloval, 4 % respondentů chce, aby jejich partner uměl vařit, 7 % respondentů uvedlo, že chtějí, aby jejich partner měl dobrý styl oblékání, 4 % respondentů chce, aby jejich partner měl společné přátele, 3 % respondentů uvedlo, že by jejich partner měl mít dobrý vztah k rodině, 2 % respondentů chtějí, aby partner měl podobné názory a zájmy a 1 % respondentů

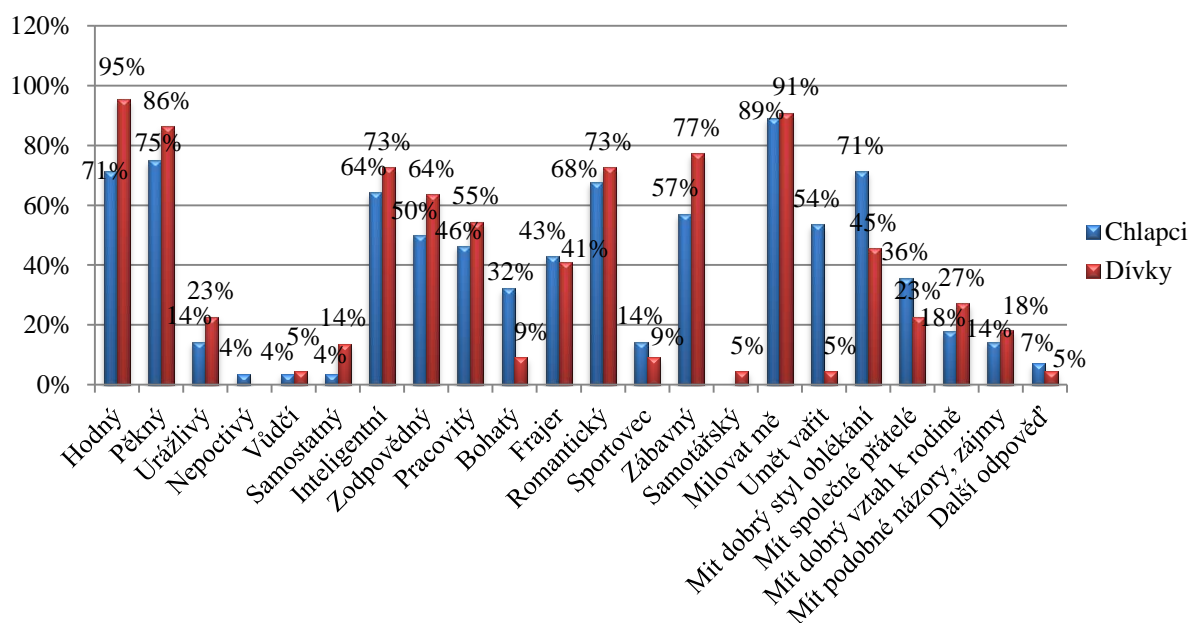
uvedlo v další odpovědi, že chtějí, aby jim partner hlavně nelhal, hodně mluvil a aby byl dobrý. V grafu č. 34 je znázorněná otázka č. 9.

Graf č. 34 - Otázka č. 9 (žáci)

Nejvíce žáků tedy chce, aby je partner miloval, byl hodný a pěkný. Mezi chlapci a dívkami není velký rozdíl v názoru, že chtějí, aby je partner miloval. Ze zjištěných dat však hodného a pěkného partnera chtějí více dívky. Dále velká část žáků chce, aby jejich partner byl romantický, inteligentní a zábavný. Opět nejsou mezi chlapci a dívkami významné rozdíly. Můžeme však říct, že romantického a inteligentního přítele chtějí více dívky a naopak chlapci chtějí, aby jejich přítelkyně byla zábavná. Žáci také chtějí, aby jejich partner měl dobrý styl oblékání, byl zodpovědný a pracovitý. Také můžeme vidět, že zodpovědného a pracovitého partnera chtějí více dívky než chlapci. Aby partner měl dobrý styl oblékání, chtějí převážně chlapci než dívky. Dále významný rozdíl mezi chlapci a dívkami je v názoru, že mnohem více chlapců než dívek chce, aby jejich přítelkyně uměla vařit. Tento názor může vystihovat tradiční rozdělení sociálních rolí v romské rodině, kdy v domácnosti vaří či uklízí zejména ženy. Otázku č. 9 podle pohlaví znázorňuje graf č. 35. Pro lepší přehlednost je v grafu zaznamenáno rozdělení podle pohlaví pouze v procentuálním vyjádření. V příloze č. 4 lze však nalézt tabulku č. 16, která toto rozdělení vyjadřuje i v absolutní hodnotě a zároveň v příloze č. 4 uvádím také tabulku č. 17 s pořadím jednotlivých vlastností partnera žáků.

Graf č. 35 - Otázka č. 9 (žáci) podle pohlaví

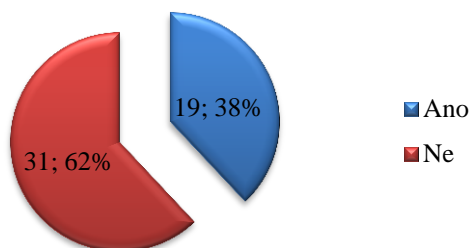

Otázka č. 6 (žáci)

Máš přátele/přítelkyni?

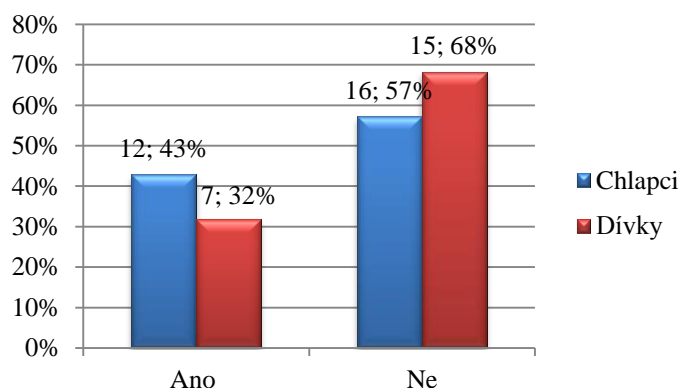
Cílem otázky je zjistit, zda se u žáků objevuje zájem o partnerský vztah a kolik žáků má již v současné době přítele/přítelkyni. Otázka byla uzavřená a respondenti měli vybrat jednu ze dvou možností. Otázku z celkového počtu žáků vyplnili všichni respondenti. Odpověď ano, tedy že mají přítele/přítelkyni vybralo 38 % respondentů, 62 %, tedy nejvíce respondentů, odpovědělo, že nemají přítele/přítelkyni. Otázku č. 6 znázorňuje graf č. 36.

Graf č. 36 - Otázka č. 6 (žáci)

Mnoho žáků tedy v současné době nemá přítele/přítelkyni, ale jak můžeme vidět, tak se u žáků již na druhém stupni základní školy objevuje skupina žáků, kteří mají partnerský vztah a je tedy zřejmý zájem o opačné pohlaví a vytvoření partnerského vztahu. Ze zjištěných dat také vyplývá, že partnerský vztah mají převážně chlapci. Dle pohlaví otázku č. 6 znázorňuje graf č. 37.

Graf č. 37 - Otázka č. 6 dle pohlaví

Nejvíce žáků, kteří mají přítelkyni, navštěvují 8. ročník. V 7. ročníku je také několik žáků, kteří již mají přítele/přítelkyni. Zde také jedna dívka odpovídala, že měla přítele, se kterým chodila rok a půl, ale nedávno se rozešli. V době, kdy probíhal sběr dat, v 7. třídě spolu chodili dva žáci, kteří se však den před vyplněním dotazníku rozešli. Podle sdělení žáka se rozešli z důvodu nevěry. Zajímavé je, že i tři žáci z 6. třídy mají v současné době přítele/přítelkyni a jedna dívka u této otázky ještě odpovídala, že sice přítele nemá, ale již 2 měsíce se schází s jedním chlapcem. Dále i další dívka z 6. třídy ještě u této otázky odpovídala, že se před měsícem s přítelem, se kterým byla tři měsíce, rozešla. Podobně odpovídala i další dívka z 6. třídy, která taktéž uvedla, že měla dva měsíce přítele, ale protože se hádali, tak se rozešli. Tato skutečnost může vyplývat z jejich vývoje, protože v období dospívání začínají žáky přitahovat jedinci opačného pohlaví, navíc jak uvádí odborná literatura, u romských žáků přichází období puberty dříve než je tomu u žáků z majoritní společnosti. Zároveň, jak uvádí Vágnerová (2012), mohou být partnerské vztahy v období dospívání velice rozmanité a rychleji se rozpadají. Tabulku č. 18 znázorňující odpovědi respondentů dle ročníku lze nalézt v příloze č. 5.

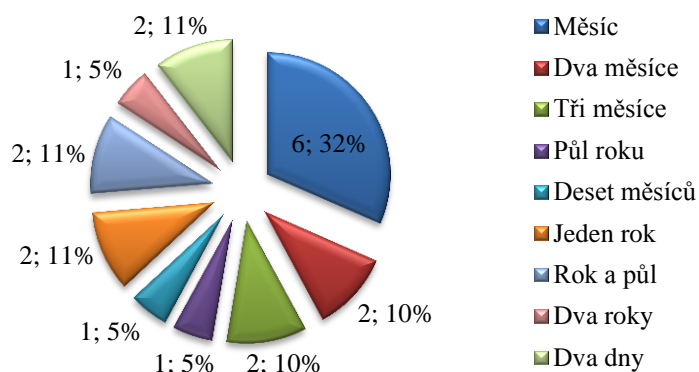
Otázka č. 7 (žáci)

Pokud ano, jak dlouho spolu chodíte?

Cílem otázky je zjistit, jak dlouhou dobu mají žáci partnerský vztah a zda se u žáků objevují i trvalejší vztahy. Otázka byla otevřená a odpovídali na ni pouze respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že mají přítele/přítelkyni. Otázku vyplnilo všech 38 % respondentů. S přítelem/přítelkyní chodí 32 % respondentů měsíc, 10 % respondentů odpovídalo, že má přítele/přítelkyni dva měsíce a 10 % respondentů tři měsíce, půl roku chodí s přítelem/přítelkyní 5 % respondentů, 5 % respondentů uvádělo, že chodí s přítelem/přítelkyní 10 měsíců, jeden rok má přítele/přítelkyni 11 % respondentů, rok a půl chodí

s přítelem/přítečkyní 11 % respondentů, 5 % respondentů má přítele/přítečkyni již dva roky a 2 % respondentů uvádělo, že mají přítele/přítečkyni teprve 2 dny. Otázka č. 23 je znázorněná v grafu č. 38.

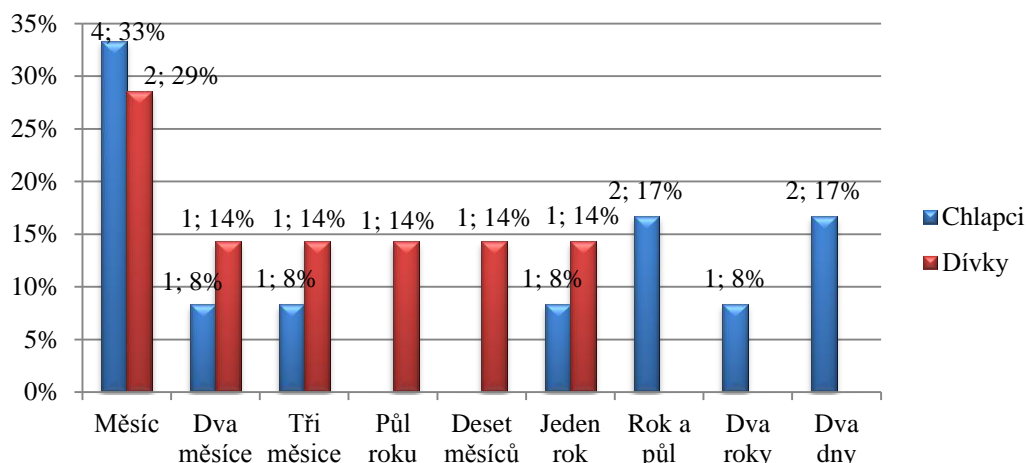
Graf č. 38 – Otázka č. 7 (žáci)

Jak jsem uváděl u předchozí otázky, v období dospívání partnerské vztahy nejsou příliš pevné a nemusí trvat příliš dlouhou dobu, čemuž odpovídaly i přidané odpovědi některých žáků, že se s partnerem rozešli a u této otázky by tomu mohlo odpovídat právě, že partnerský vztah nejvíce žáků trvá zatím pouze měsíc, popřípadě do půl roku. Ze zjištěných dat v této otázce však vyplývá, že někteří žáci mají i mnohem trvalejší vztahy. Zejména je to jeden chlapec, který uvedl, že má přítelkyni již dva roky. Další dva chlapci mají partnerský vztah rok a půl a jedna dívka a jeden chlapec jeden rok. Tito žáci, kteří mají trvalejší partnerské vztahy, navštěvují 8. ročník.

U žáků se tak kromě prvních milostných schůzek, držení za ruku a líbání mohou častěji objevovat i další projevy sexuálního chování jako např. mazlení typu necking, petting, orální sex či dokonce pohlavní styk. Jak můžeme vidět v grafu č. 39, který znázorňuje odpovědi na otázku č. 7 dle pohlaví, trvalejší vztahy mají z dotazovaných žáků v současné době zejména chlapci. Právě chlapci více než dívky uváděli v otázce č. 5, že je pro ně sexuální život důležitý. Zda opravdu již měli někteří žáci pohlavní styk, zjistíme později u otázky č. 12 na straně 89–90.

Graf č. 39 - Otázka č. 7 (žáci) dle pohlaví

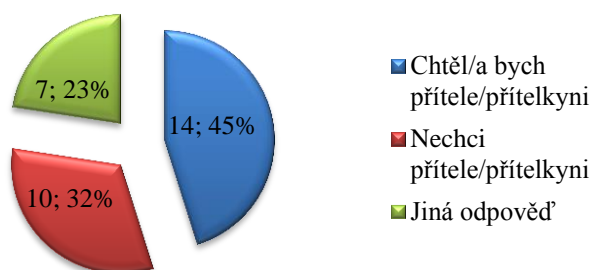

Otázka č. 8 (žáci)

Pokud nemáš přítele/přítelkyni

Cílem otázky je zjistit, zda se i u žáků, kteří nemají v současné době přítele/přítelkyni objevuje zájem o partnerský vztah. Otázka byla polootevřená a respondenti měli na výběr dvě varianty nebo mohli zvolit otevřenou možnost otázky, ve které mohli napsat svoji jinou odpověď. Na otázku č. 8 odpovídali pouze respondenti, kteří uvedli v otázce č. 6, že nemají přítele/přítelkyni. Otázku vyplnilo všech 62 % respondentů. Nejvíce respondentů, tj. 45 %, uvedlo, že chtějí přítele/přítelkyni, 32 % respondentů odpovědělo, že nechtějí přítele/přítelkyni a 23 % respondentů uvedlo jinou odpověď. Ve čtyřech případech tito respondenti uvedli, že zatím ještě nechtějí přítele/přítelkyni z důvodu, že mají ještě čas. Dále respondenti uváděli, že zatím nechce, protože je po rozchodu, nikdo se mu nelíbí a poslední respondent uvedl, že by chtěl pouze jednu dívku. Otázka č. 8 je znázorněná v grafu č. 40.

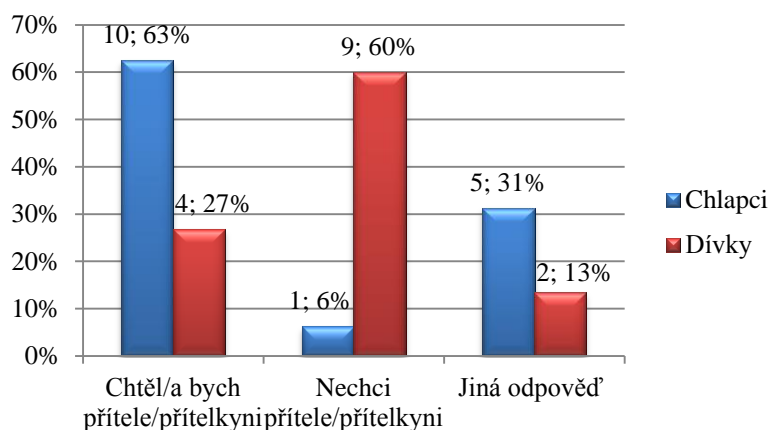
Graf č. 40 - Otázka č. 8 (žáci)

Ze zjištěných dat tedy vyplývá, že i žáci, kteří ještě sice nemají přítele/přítelkyni mají o partnerský vztah zájem. Ovšem objevují se i žáci, kteří ještě o partnerský vztah zájem nejeví. V důsledku vývojových změn začínají mít žáci zájem o opačné pohlaví, tedy i o

partnerský vztah a někteří žáci začínají chodit s partnerem opačného pohlaví brzy, ale někteří naopak čekají na pozdější dobu, což potvrzuje i výzkum Lacinové, Michalčákové (2006). Mezi žáky, kteří ještě o partnerský vztah zájem nejeví, jsou zejména dívky a chlapci naopak o partnerský vztah jeví mnohem větší zájem. Otázku č. 8 podle pohlaví znázorňuje graf č. 41.

Graf č. 41 Otázka č. 8 (žáci) dle pohlaví

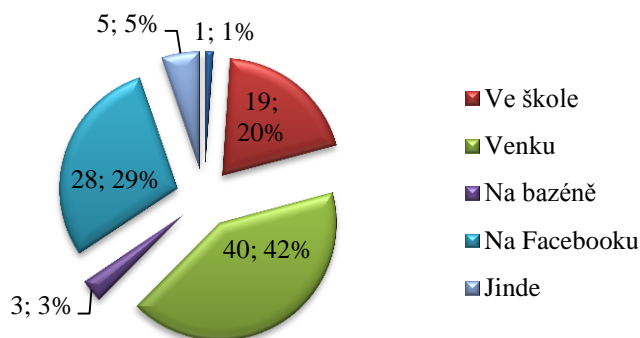
Na základě této i předchozích otázek je tedy zřejmé, že většina žáků, ať již mají přítele/přítelkyni či nikoliv, jeví o partnerský vztah zájem. Pouze 28 % žáků v současné době nemá o partnerský vztah zájem. Avšak někteří žáci, i když uváděli, že nemají přítele/přítelkyni a ani partnera nechtějí, tak v nedávné době měli partnerský vztah, proto není vyloučené, že všichni tito žáci nemají s partnerským vztahem žádnou zkušenost.

Otázka č. 10 (žáci)

Kde se nejčastěji seznamuješ nebo ses seznámil s budoucí/m přítelkyní/přítelem

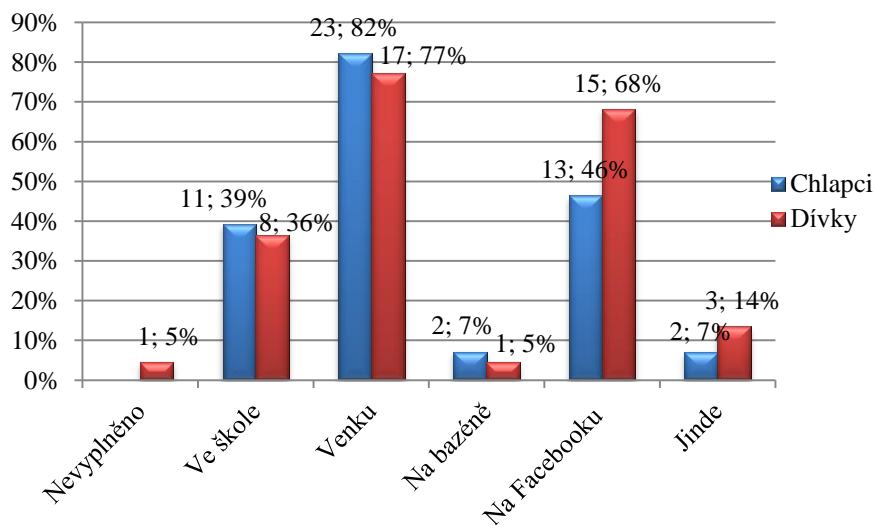
Cílem otázky je zjistit, v jakém prostředí se žáci nejčastěji seznamují s partnerem. Otázka byla polootevřená, ve které měli respondenti možnost vybrat libovolný počet z pěti variant a ještě mohli uvést i jiné prostředí. Z celkového počtu žáků otázku nevyplnilo 1 % respondentů. Ve škole se s partnerem seznamuje 20 % respondentů, nejvíce respondentů, tedy 42 %, se s partnerem seznamuje venku, 3 % respondentů se seznamuje na bazéně, na Facebooku se seznamuje s partnerem 29 % respondentů, žádný z respondentů neuvědl, že se seznamuje s partnerem na jiných sociálních sítích a seznamkách a 5 % respondentů uvádělo ještě další prostředí, kde se seznamují s partnerem a patří mezi ně jiné město, zábava, dětský domov, příroda. Otázka č. 10 je znázorněná v grafu č. 42.

Graf č. 42 - Otázka č. 10 (žáci)

Žáci se tedy nejčastěji s partnerem seznamují venku. Další velice časté místo pro seznámení žáků je Facebook, kde se častěji seznamují dívky. Seznámení ve virtuálním prostředí nemusí být však vždy bezpečné. Podle odpovědí žáků se seznamují také často ve škole. Podle grafu č. 43, který znázorňuje otázku č. 10 podle pohlaví, nejsou kromě Facebooku velké rozdíly mezi chlapci a dívkami v prostředí, kde se nejčastěji seznamují s partnerem.

Graf č. 43 - Otázka č. 10 (žáci) dle pohlaví

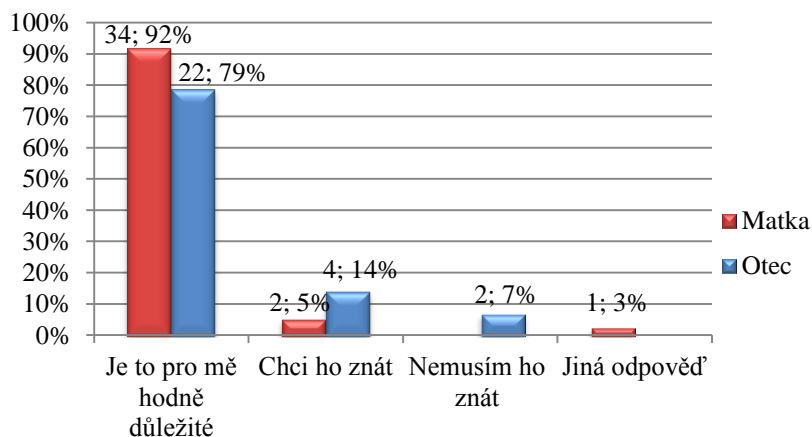
Otázka č. 5 (rodiče)

Je pro Vás důležité vědět s kým Vaše dcera/syn chodí?

Cílem otázky je zjistit, zda je pro rodiče důležité vědět, s jakým partnerem jejich děti chodí a zda tedy mohou mít o tomto partnerovi povědomí. Otázka byla polootevřená, ve které měli respondenti na výběr ze čtyř variant a jednou otevřenou možností, ve které mohli uvést jinou odpověď. Z celkového počtu rodičů otázku vyplnili všichni respondenti. Nikdo z respondentů neuvěděl variantu, je mi to jedno, je to pro mě hodně důležité odpovědělo 92 % matek a 79 % otců, 5 % matek a 14 % otců chtějí partnera svých dětí znát, 7 % otců

odpovědělo, že partnera svých dětí nemusí znát a 3 % matek uvedlo jinou odpověď, kde respondentka odpověděla nevim. Otázka č. 5 je znázorněná v grafu č. 44.

Graf č. 44 - Otázka č. 5 (rodiče)

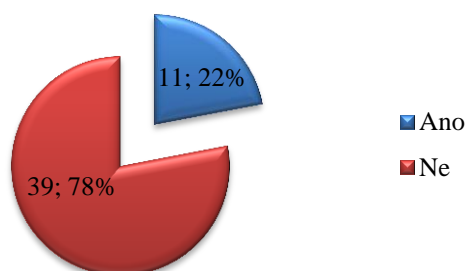
Pro rodiče je důležité vědět, s jakým partnerem jejich dětí chodí nebo ho chtějí znát. I když bylo u rodičů v otázce č. 6 a u žáků v otázce č. 4 zjištěno, že téma partnerský vztah probírají v rodině méně než některá další témata, lze na základě zjištěných dat předpokládat, že většina rodičů má povědomí o partnerovi, se kterým žáci chodí či v případě, až budou mít žáci partnera, budou o něm rodiče vědět.

Otázka č. 12 (žáci)

Měl/a jsi někdy pohlavní styk?

Cílem otázky je zjistit, zda mohli mít již někteří žáci pohlavní styk a pokud ano, v kolika letech začali se sexuálním životem. Otázka byla polootevřená a respondenti měli vybrat jednu ze dvou variant a zároveň, pokud zvolili variantu ano, měli ještě uvést věk. Z celkového počtu žáků vyplnili otázku všichni respondenti. Nejvíce respondentů, tj. 78 %, odpovědělo, že ještě nemělo pohlavní styk, 22 % respondentů již mělo pohlavní styk. Otázku č. 12 znázorňuje graf č. 45 a dle pohlaví ji znázorňuje graf č. 46.

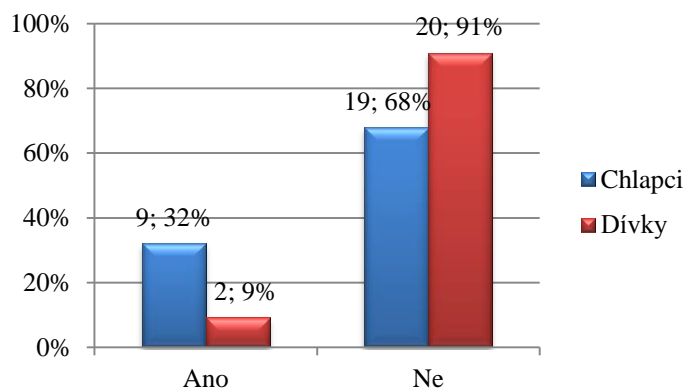
Graf č. 45 - Otázka č. 12 (žáci)

Jak můžeme tedy ze zjištěných dat vidět, někteří žáci měli již v době navštěvování základní školy pohlavní styk. Mezi těmito žáky jsou většinou chlapci. Dále pět žáků odpovědělo, že první pohlavní styk měli ve 14 letech (4 chlapci a 1 dívka), tři žáci měli první pohlavní styk v 15 letech (2 chlapci a 1 dívka) a tři žáci odpovídali, že měli první pohlavní styk ve 13 letech (chlapci). U dvou chlapců ze 7. třídy, kteří uvedli, že měli první pohlavní styk ve 13 letech, není jisté, zda odpovídali pravdivě. Ze žáků, kteří odpověděli, že měli pohlavní styk, bylo nejvíce žáků z 8. třídy, tedy sedm chlapců a jedna dívka. Zároveň je jedna dívka z 8. třídy v současné době v pátém až šestém měsíci těhotenství.

I když velká část žáků uvedla, že neměli ještě pohlavní styk, objevuje se i několik žáků, kteří se sexuálním životem začali v brzké době. Zjištěná data tedy potvrzují řadu výzkumů, ve kterých se uvádí, že u Romů dochází k časnému zahájení sexuálního života, který s sebou nese i riziko v podobě těhotenství v nízkém věku. Dále dle Štěpařové (2008), jak je uvedeno v teoretické části, vlivem psychosociální nezralosti se může u romských žáků objevit riziko častějšího střídání sexuálních partnerů.

Graf č. 46 - Otázka č. 12 (žáci) dle pohlaví

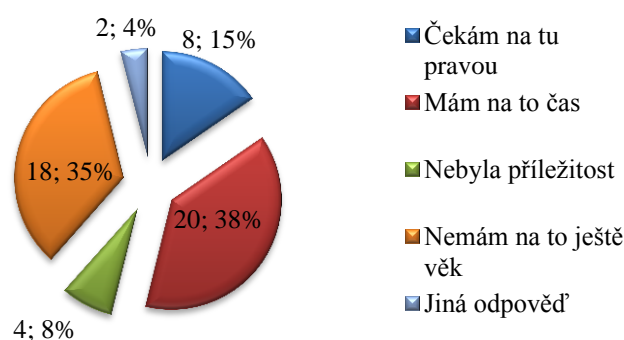

Otázka č. 13 (žáci)

Pokud ne, z jakého důvodu?

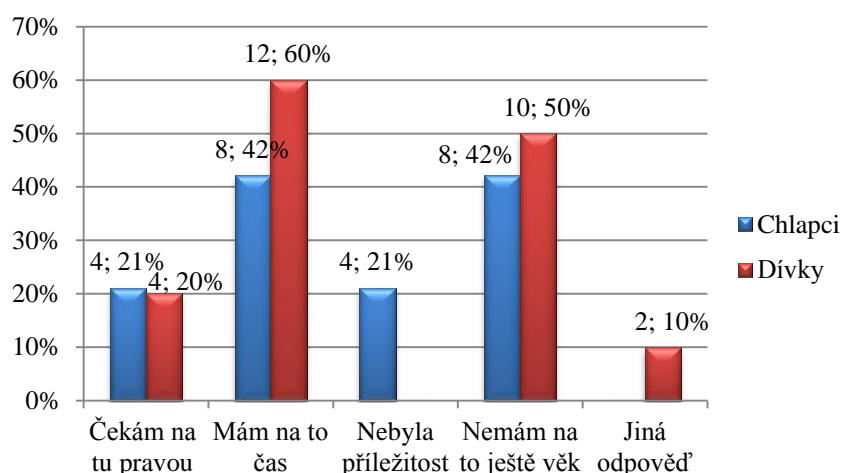
Cílem otázky bylo zjistit, jaké důvody mohou vést žáky k odložení sexuálního života. Otázka byla polootevřená, ve které měli respondenti na výběr ze šesti nabízených variant nebo mohli ještě uvést jinou odpověď. Žákům sice nebylo nabídnuto, že mohou zvolit několik variant, ale jelikož někteří respondenti uvedli i dvě varianty, byla otázka vyhodnocována i s více než jednou možností. Na tuto otázku odpovídali pouze respondenti, kteří v předchozí otázce č. 12 odpověděli, že neměli pohlavní styk. Otázku tedy vyplnilo 78 % respondentů. Variantu čekám na tu pravou, zvolilo 15 % respondentů, 38 %, tj. nejvíc respondentů, uvedlo, že na to mají čas, 8 % respondentů nemělo pohlavní styk z důvodu, že nebyla příležitost, 35 % respondentů vybralo variantu, nemám na to ještě věk, variantu přítel/přítelkyně ještě nechce a variantu nemám s kým, nezvolil nikdo z respondentů a 4 % respondentů uvedlo jinou odpověď, která zněla, ještě nespěchám a nebaví mě to. Otázku č. 13 znázorňuje graf č. 47.

Graf č. 47 - Otázka č. 13 (žáci)

Podle zjištěných dat, tedy mezi hlavní důvody, proč žáci neměli pohlavní styk, můžeme zařadit, že na to žáci mají ještě čas a nemají na to ještě věk. Z grafu č. 48, který znázorňuje otázku č. 13 podle pohlaví, vyplývá, že tyto důvody uváděly převážně dívky. U chlapců se zároveň objevoval jako důvod také, že nebyla příležitost.

Graf č. 48 - Otázka č. 13 (žáci) dle pohlaví

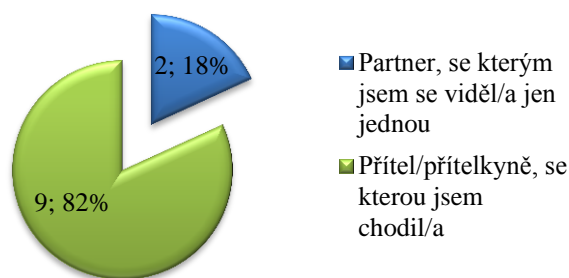

Otázka č. 14. (žáci)

Byl tvůj první pohlavní styk s:

Cílem otázky je zjistit, zda byl sexuální život žáků zahájen v partnerském vztahu nebo byl jejich první pohlavní styk s náhodným partnerem. Otázka byla polootevřená, ve které měli respondenti na výběr tři varianty nebo mohli uvést jinou odpověď. Na tuhle otázku odpovídali pouze respondenti, kteří v otázce č. 12 odpověděli, že měli pohlavní styk. Otázku vyplnilo všech 22 % respondentů. První pohlavní styk mělo 82 % respondentů s přítelem/přítečkyní, se kterým/kterou chodili, 18 % respondentů uvedlo, že první pohlavní styk měli s partnerem, se kterým se viděli jen jednou, variantu s kamarádem ani jinou odpověď nevedl nikdo z respondentů. Graf č. 49 znázorňuje otázku č. 14.

Graf č. 49 – Otázka č. 14 (žáci)

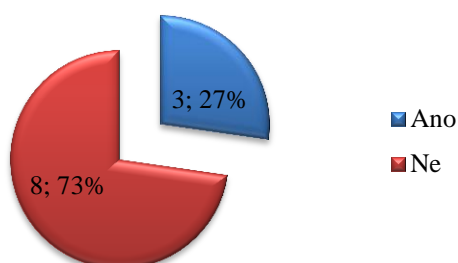
Většina žáků, kteří již měli pohlavní styk, zahájila svůj sexuální život v partnerském vztahu. Pouze dva chlapci (jeden ze 7. třídy a druhý z 8. třídy) zahájili svůj sexuální život s partnerem, se kterým nebyli v partnerském vztahu a viděli se pouze jednou.

Otázka č. 15 (žáci)

Jsi stále s partnerem, se kterým si měl/a první pohlavní styk?

Cílem otázky je zjistit, zda partnerské vztahy, ve kterých žáci zahájili svůj sexuální život, jsou trvalejšího rázu a zda tedy jsou žáci stále s partnerem, se kterým měli první pohlavní styk. Otázka byla uzavřena a respondenti mohli vybrat jednu ze dvou variant. Na tuhle otázku odpovídali opět pouze respondenti, kteří v otázce č. 12 uvedli, že měli pohlavní styk. Otázku tedy vyplnilo 22 % respondentů. S partnerem, se kterým měli respondenti pohlavní styk, není 73 % respondentů, 27 % respondentů uvedlo, že stále jsou s partnerem, se kterým měli první pohlavní styk. Graf č. 50 znázorňuje otázku č. 14.

Graf č. 50 - Otázka č. 15 (žáci)

Ze zjištěných dat tedy vyplývá, že většina partnerských vztahů, ve kterých žáci začali svůj sexuální život, nebyla trvalejšího rázu. Pouze tři žáci jsou stále s partnerem, se kterým měli první pohlavní styk. Zajímavé je, že pouze jedna dívka, která má dlouhodobější vztah, tedy jeden rok uvedla, že je stále s přítelem, se kterým začala svůj sexuální život. Navíc se jedná právě o těhotnou dívku. Partnerské vztahy žáků, kteří v této otázce odpověděli, že jsou stále s partnerem, se kterým měli první pohlavní styk, zatím netrvalí delší dobu. Jeden z těchto žáků uvedl, že je s partnerem dva měsíce a druhý pouze dva dny.

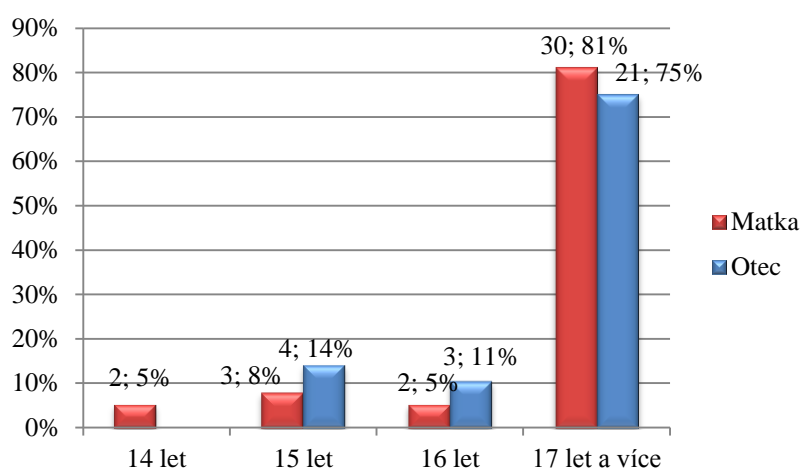
Překvapivé také je, že dva žáci, kteří uváděli, že nejsou s partnerem, se kterým měli první pohlavní styk, mají nyní dlouhodobější vztah. Jeden žák je v partnerském vztahu rok a druhý žák rok a půl. Chlapec, který v otázce č. 7 uváděl, že má přítelkyni dva roky, neměl ještě pohlavní styk. Dále čtyři žáci, kteří již měli pohlavní styk, v současné době nemají partnera. V příloze č. 5 je uvedena tabulka č. 19, ve které lze nalézt tyto údaje o partnerských vztazích žáků, kteří uvedli, že měli pohlavní styk.

Otázka č. 9 (rodiče)

Kdy je podle Vás vhodná doba pro zahájení pohlavního života vašich dětí?

Cílem otázky je zjistit, jaký je názor rodičů na zahájení sexuálního života žáků. Otázka byla uzavřená a respondenti měli vybrat jednu z šesti nabízených možností. Z celkového počtu rodičů otázku vyplnili všichni respondenti. Žádný z respondentů nevybral možnost 12 let a méně ani 13 let jako vhodnou dobu pro zahájení pohlavního života jejich dětí, podle názoru 5 % matek je vhodná doba pro zahájení jejich dětí 14 let, 8 % matek a 14 % otců odpovědělo, že vhodná doba pro zahájení pohlavního života jejich dětí je 15 let, 16 let jako dobu pro zahájení pohlavního života jejich dětí zvolilo 5 % matek a 11 % otců, podle názoru 81 % matek a 75 % otců je vhodná doba pro zahájení pohlavního života jejich dětí 17 let a více. Otázku č. 9 znázorňuje graf č. 51.

Graf. č. 51 - Otázka č. 9 (rodiče)

Vhodná doba pro zahájení pohlavního života žáků je podle největšího počtu rodičů 17 let a více. Tito rodiče zároveň ještě uváděli, že by podle nich byla vhodná doba na zahájení sexuálního života jejich dětí 20–22 let. Jen několik rodičů je názoru, že vhodná doba pro zahájení sexuálního života jejich dětí je 16 nebo 15 let, přičemž jedna matka uváděla dobu přibližně 16–17 let.

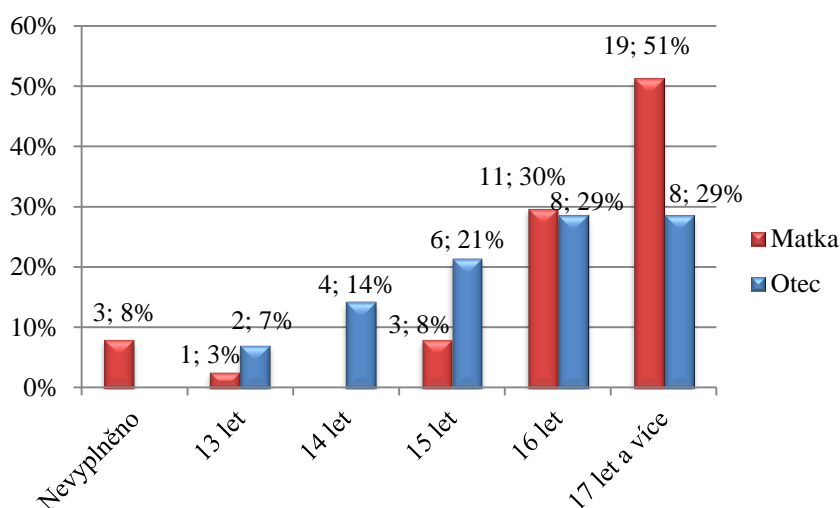
Otázka č. 11 (rodiče)

Kdy jste zahájili svůj sexuální život?

Cílem otázky bylo zjistit, v kolika letech začali se sexuálním životem sami rodiče žáků. Otázka byla uzavřená, ve které měli respondenti vybrat jednu z šesti možností. Z celkového počtu rodičů otázku nevyplnilo 8 % respondentů. Ve 13 letech začalo se sexuálním životem 3 % matek a 7 % otců, ve 14 letech začalo se sexuálním životem pouze

14 % otců, 8 % matek a 21 % otců začalo se sexuálním životem v 15 letech, v 16 letech začalo se sexuálním životem 30 % matek a 29 % otců a v 17 letech a více začalo se sexuálním životem 51 % matek a 29 % otců, nikdo z respondentů ne zvolil možnost 12 let a méně. Otázku č. 9 znázorňuje graf č. 52

Graf č. 52 - Otázka č. 11 (rodiče)

Ze zjištěných dat tedy vyplývá, že nejvíce rodičů, především matky začali se sexuálním životem v 17 letech a více. Také zde někteří z těchto rodičů ještě udávali konkrétní věk. Jedna matka odpovídala, že začala sexuálním životem v 18 letech, dvě matky v 19 letech a jeden otec ve 20 letech. Oproti názoru na to, kdy mají začít jejich děti se sexuálním životem, se u rodičů častěji objevovaly dřívější začátky sexuálního života. Nejčastěji tedy 16 let a 15 let. U některých rodičů se stejně jak u některých žáků objevuje brzký začátek sexuálního života, z nichž jsou opět více muži. Tři matky, které otázku nevyplnily, nechtěly na tuto otázku odpovídat.

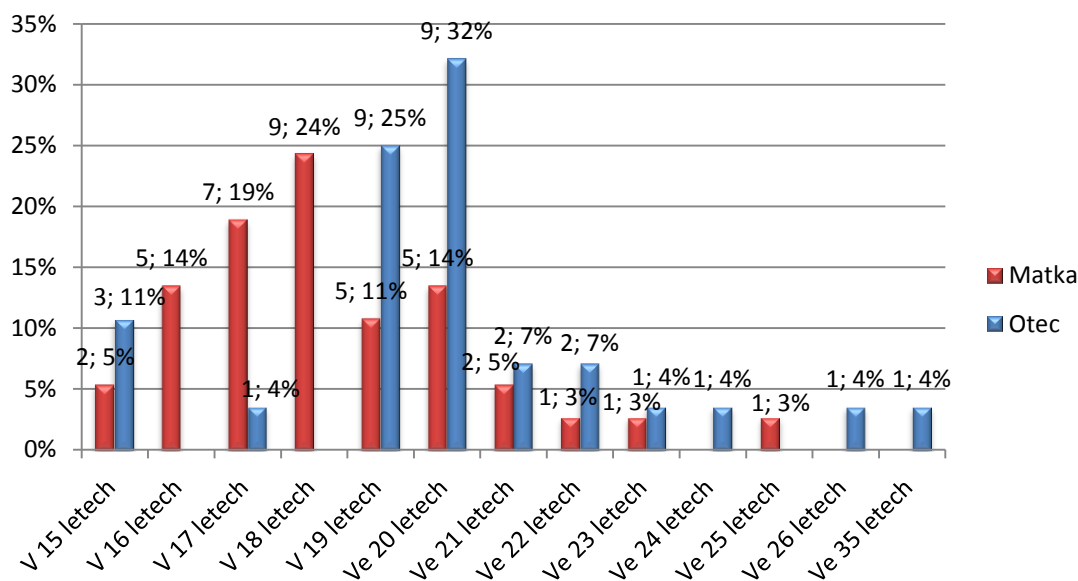
Otázka č. 12 (rodiče)

Kdy jste měli první dítě?

Cílem otázky bylo zjistit, zda u matek žáků došlo k těhotenství v nízkém věku a tedy v kolika letech se rodičům narodilo první dítě. Otázka byla otevřená a respondenti svoji odpověď mohli napsat konkrétně. Z celkového počtu rodičů otázku vyplnili všichni respondenti. V 15 letech mělo první dítě 5 % matek a 11 % otců, pouze 14 % matek uvedlo, že první dítě měly v 16 letech, v 17 letech mělo první dítě 19 % matek a 4 % otců, pouze 24 % matek uvedlo, že měly první dítě v 18 letech, 11 % matek a 25 % otců mělo první dítě v 19 letech, ve 20 letech mělo první dítě 14 % matek a 32 % otců, 5 % matek a 7 % otců

uvedlo, že mělo první dítě ve 21 letech, ve 22 letech mělo první dítě 3 % matek a 7 % otců, ve 23 letech uvedlo, že mělo první dítě 3 % matek a 4 % otců, první dítě ve 24 letech mělo pouze 4 % otců, ve 25 letech mělo první dítě 3 % matek, 4 % otců uvedlo, že měli první dítě ve 26 letech a 4 % otců mělo první dítě v 35 letech. Odpovědi respondentů v otázce č. 12 znázorňuje graf č. 53.

Graf č. 53 - Otázka č. 12 (rodiče)

Nejvíce matek mělo první dítě v 18 letech a mezi 19 až 20 lety. První dítě v pozdějším věku nebylo již tak časté. V mladším věku se pak nejvíce matkám narodilo dítě v 17 letech, ale také v 16 letech či v 15 letech. Dle získaných dat se tedy u některých matek objevuje první těhotenství i ve velmi mladém věku. U některých rodičů tak první pohlavní styk mohl znamenat také první těhotenství. Oproti matkám neměli otcové první dítě tak často v mladém věku. Nejvíce otců mělo první dítě v 19 až 20 letech. V pozdějším věku sice také již nebylo tak časté, ale přece jen oproti matkám častější.

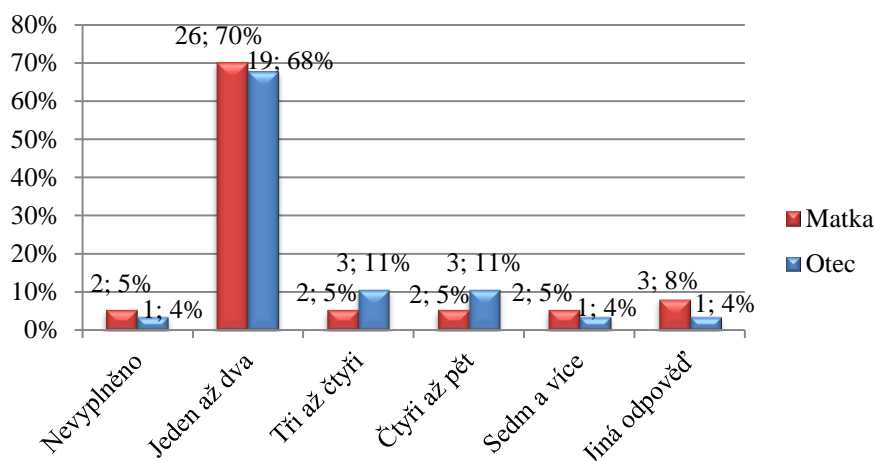
U některých rodičů se objevovaly rozdíly ve věku a v době narození prvního dítěte. Tato skutečnost může být způsobena tím, že tito rodiče neměli první dítě s partnerem, se kterým momentálně žijí. Nejvíce patrné to je u otce, který odpověděl, že měl první dítě v 35 letech. Tento otec totiž není biologickým otcem dotazovaného žáka, ale je to dlouhodobý přítel matky žáka, se kterou měl také první dítě.

Otázka č. 13 (rodiče)

Jaký počet sexuálních partnerů by podle Vašeho názoru měl mít člověk za svůj život?

Cílem otázky je zjistit, jaký pohled mají rodiče na počet sexuálních partnerů v životě a jakým směrem tento názor může ovlivnit sexuální chování žáků. Otázka byla polootevřená, ve které respondenti měli na výběr z pěti variant nebo mohli uvést jinou odpověď. Z celkového počtu respondentů otázku nevyplnilo 5 % matek a 4 % otců. Nejvíce rodičů, tedy 70 % matek a 68 % otců si myslí, že by člověk měl mít za život jedno až dva sexuální partnery, variantu tři až čtyři sexuální partnery za život zvolilo 5 % matek a 11 % otců, 5 % matek a 11 % otců si myslí, že by měl mít člověk za život čtyři až pět sexuálních partnerů, variantu pět až šest sexuálních partnerů za život nevedl nikdo z respondentů, podle názoru 5 % matek a 4 % otců by měl mít člověk za život sedm a více sexuálních partnerů a 8 % matek a 4 % otců uvedlo jinou odpověď jako např. dvě matky uvedly, každý to má jinak a jedna matka a jeden otec odpověděli, že neví. Otázku č. 13 znázorňuje graf č. 54.

Graf č. 54 - Otázka č. 13 (rodiče)

Podle názoru většiny rodičů by tedy měl mít člověk jednoho až dva sexuální partnery. O něco méně rodičů, především otců si myslí, že sexuálních partnerů by měl mít člověk tři až čtyři, popř. čtyři až pět. Jen u malé části rodičů se objevoval názor na vyšší počet sexuálních partnerů. Vzhledem k odpovědím rodičů bychom mohli říct, že tímto názorem může většina rodičů vést žáky pozitivním směrem.

Otázka č. 16 (žáci)

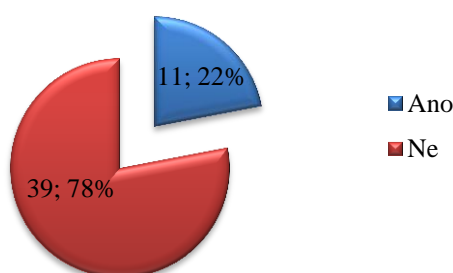
Přečti si příběh a odpověz na následující otázky.

Alici (14 let) se moc líbí Martin (15 let), se kterým se seznámila na bazéně, teď si dopisují na sociální síti. Alice ještě s nikým nespala, protože si myslí, že na to má ještě čas. Jejich první rande bylo ale krásné a skončilo tím, že se spolu milovali.

16a) Zachovala se Alice správně? 16b) Proč myslíš, že ano? 16c) Proč myslíš, že ne?

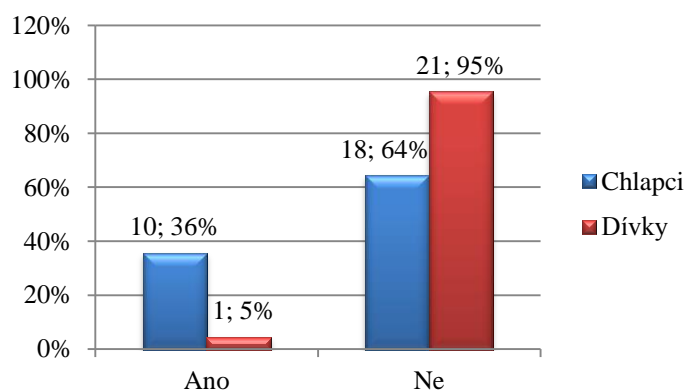
Cílem otázky je zjistit, jaký mají žáci názor na časné zahájení sexuálního života mimo partnerský vztah. Otázka vychází s krátkého příběhu, který si respondenti měli přečíst, a dále byla otázka rozdělená na tři části. První část otázky byla uzavřená a respondenti měli vybrat jednu ze dvou možností. Další dvě části otázky byly otevřené, ve které měli respondenti svoji předchozí odpověď zdůvodnit. Z celkového počtu žáků všechny části otázky vyplnili všichni respondenti. Odpověď ano, že se Alice zachovala správně, vybralo 22 % respondentů a nejvíce respondentů, tj. 78 %, odpovědělo ne, že se nezachovala správně. Uzavřenou část otázky znázorňuje graf č. 55.

Graf č. 55 - Otázka č. 16 (žáci)

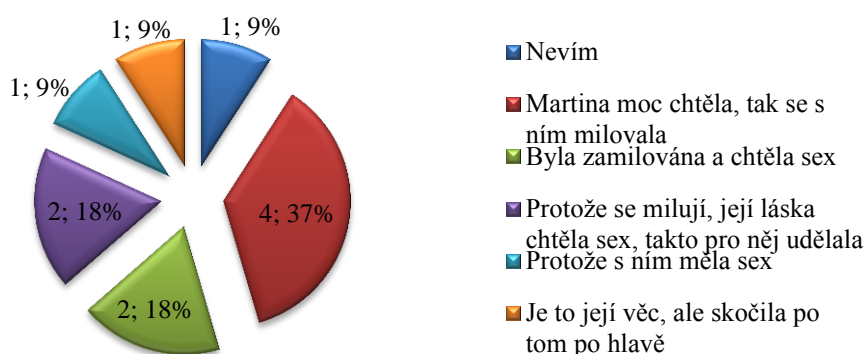

Podle názoru většiny žáků se tedy Alice z příběhu nezachovala správně. Přesto několik žáků je názoru, že Alice i když je jí pouze 14 let a s Martinem nebyla v partnerském vztahu a také se příliš neznali, se zachovala správně. Jak můžeme vidět v grafu č. 56 znázorňující odpovědi podle pohlaví, tohoto názoru jsou zejména chlapci a jen jedna dívka. Proč se podle názoru žáků zachovala Alice správně, můžeme dále vidět v grafu č. 57.

Graf č. 56 - Otázka č. 16 (žáci) dle pohlaví

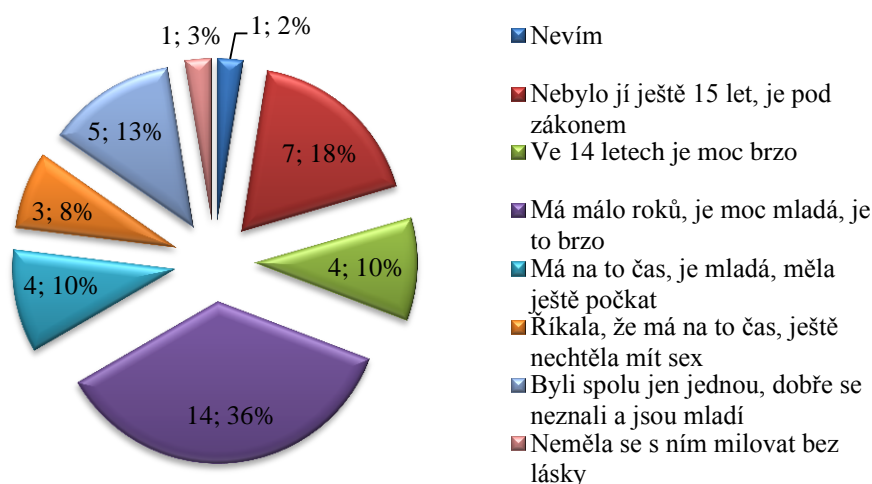

Graf č. 57 – Otázka č. 16b (žáci)

Z respondentů, kteří v předchozí otázce zvolili variantu ano, 37 % respondentů sdělilo, že se Alice zachovala správně, protože Martina moc chtěla, tak se s ním milovala, 18 % respondentů se vyjadřovalo tak, že Alice byla zamilovaná a chtěla sex, názor 18 % respondentů je takový, že Alice se zachovala správně, protože se s Martinem milují, její láska chtěla sex, tak to pro něj udělala, 9 % respondentů je názoru, že se Alice zachovala správně, protože s ním měla sex, 9 % respondentů odpovědělo, že je to její věc, ale skočila po tom po hlavě a 9 % respondentů odpovědělo neví. Názory žáků na to, proč se Alice nezachovala správně, můžeme dále vidět v grafu č. 58.

Graf č. 58 - Otázka č. 16c (žáci)

Podle 18 % respondentů se Alice nezachovala správně, protože jí ještě nebylo 15 let a je tedy pod zákonem, 10 % respondentů odpovídalo, že ve 14 letech je moc brzo, podobně odpovídalo i 36 % respondentů, kteří jsou názoru, že Alice má málo roků, je moc mladá a je to brzo, 10 % respondentů odpovídalo, že Alice má na sex ještě čas, je mladá a měla ještě počkat, 8 % respondentů je názoru, že Alice se nezachovala správně, protože říkala, že má na to čas, ještě nechtěla mít sex, 13 % respondentů odpovědělo, že Alice s Martinem spolu byli jen jednou, dobře se neznali a jsou mladí, názor 3 % respondentů je takový, že se Alice s Martinem neměla milovat bez lásky a 2 % respondentů odpovědělo, že neví. V příloze č. 6 jsou dále uvedené tabulky s č. 20 a 21, ve kterých lze nalézt odpovědi žáků na tyto dvě otevřené otázky podle v pohlaví v procentuální i absolutní hodnotě.

Otázka č. 17 (žáci)

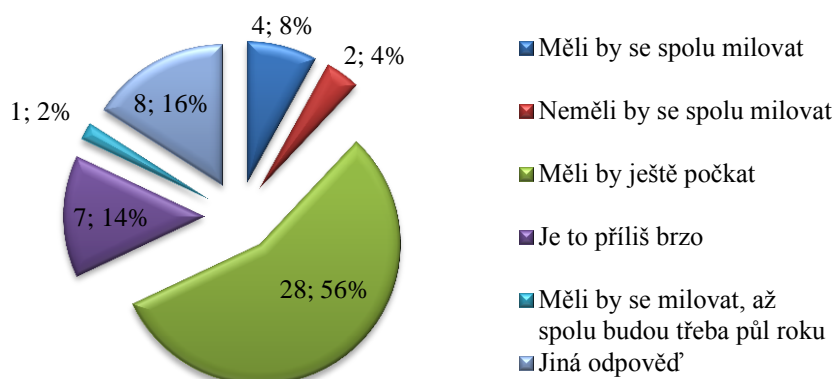
Veronika (14 let) chodí asi měsíc s Martinem (14 let). Martin by se s Veronikou chtěl milovat, ale neví, jestli na to jsou připraveni.

Co myslíš, že by měli udělat?

Cílem otázky je zjistit, jaký je názor žáků na časné zahájení sexuálního života v partnerském vztahu. Otázka byla polootevřená a vychází z krátkého příběhu, který si respondenti měli přečíst a poté na otázku odpovědět výběrem jedné z pěti nabízených variant nebo uvést jinou odpověď. Z celkového počtu žáků vyplnili otázku všichni respondenti. Že by se měli Veronika a Martin spolu milovat si myslí 8 % respondentů, 4 % respondentů si myslí, že by se spolu milovat neměli, 56 % respondentů je názoru, že by měli ještě počkat, 14 % respondentů zvolili variantu, je to příliš brzo, 2 % respondentů si myslí, že by se měli milovat, až spolu budou třeba půl roku a 16 % respondentů uvedlo jinou odpověď, která např. u

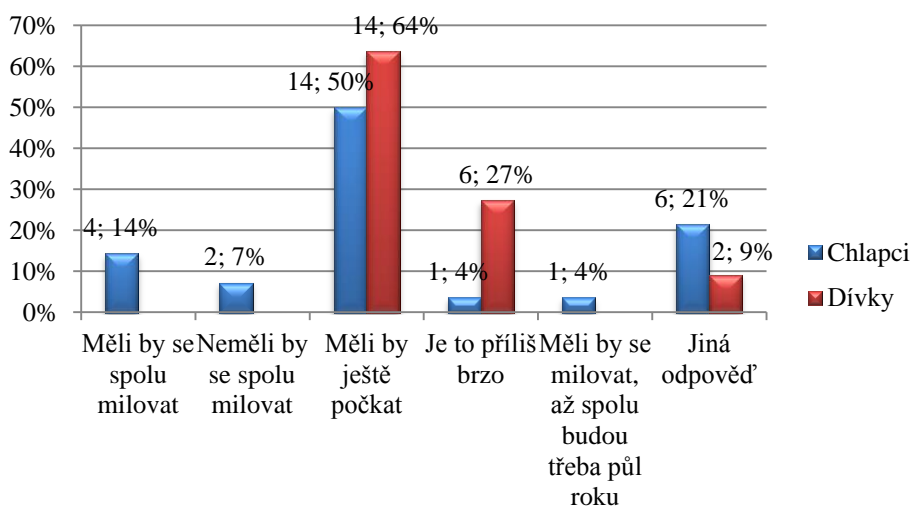
chlapců zněla, měli by se milovat, pokud se mají rádi, měli by ještě počkat, protože je to brzo, čekat až jim bude 15 let, hlavně použít kondom a u dívek se objevovaly tyto odpovědi: Neměli by spolu spát, je to příliš brzo, měli by se spolu milovat, až spolu budou přes půl roku. Otázku č. 17 znázorňuje graf č. 59.

Graf č. 59 - Otázka č. 17 (žáci)

K časnému zahájení sexuálního života v začátcích partnerského vztahu se velká část žáků staví negativně a myslí si, že by partneři se sexem měli ještě počkat nebo že na sex je ještě příliš brzo. Tohoto názoru jsou z větší části dívky, ale zároveň pouze dva chlapci jsou názoru, že by se mladí partneři neměli spolu milovat. Že by se partneři měli milovat i tak v mladém věku si myslí pouze někteří chlapci. Názory žáků podle pohlaví znázorňuje graf č. 60.

Graf č. 60 Otázka č. 17 (žáci) dle pohlaví

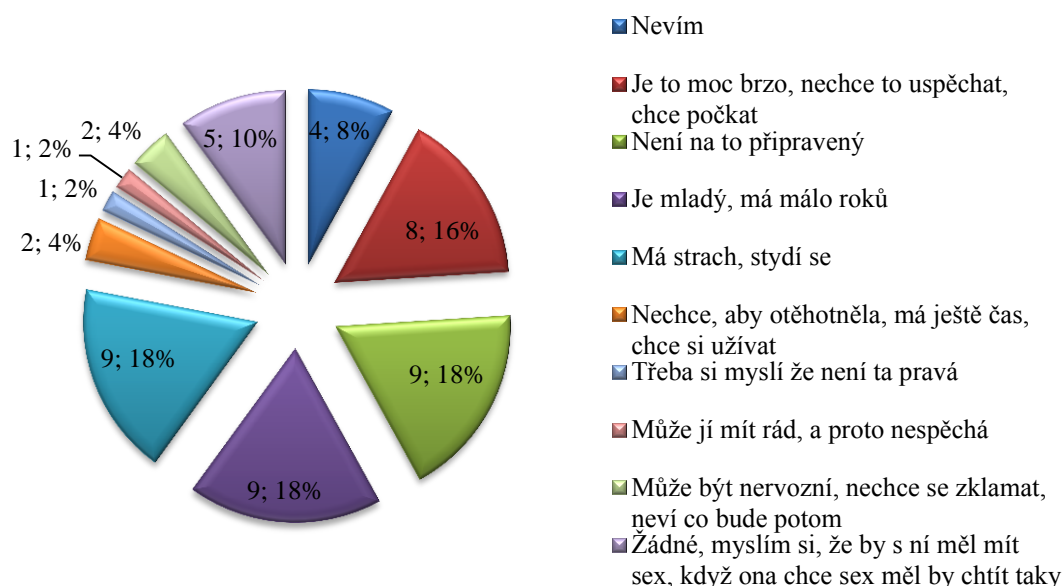

Otázka č. 18 (žáci)

Max (15 let) chodí asi půl roku s Julií (15 let). Julie by se ráda s Maxem milovala, ale Max chce se sexem počkat. Podle tvého názoru napiš, jaké důvody může mít Max, aby se sexem počkal?

Cílem otázky je zjistit, jaké důvody mohou vést žáky k sexuální zdrženlivosti. Otázka byla otevřená a respondentům tak byla umožněna volnost v odpovídání. Z celkového počtu žáků vyplnili otázku všichni respondenti. Jako důvod, proč chce Max z příběhu počkat se sexem uvádělo 16 % respondentů, že je to moc brzo, nechce to uspěchat, chce počkat, 18 % respondentů je názoru, že Max není na sex připravený, 18 % respondentů je názoru, že Max je mladý a má málo roků, 18 % respondentů si myslí, že má strach a stydí se, 4 % respondentů jako důvod uvádělo, že Max nechce, aby Julie otěhotněla, má ještě čas a chce si užívat, 2 % respondentů uvedlo jako důvod, že si Max třeba myslí, že Julie není ta pravá, 2 % respondentů si myslí, že jí má rád, a proto nespěchá, podle názoru 4 % respondentů může být Max nervózní, nechce se zklamat, neví co bude potom, 10 % respondentů odpovídalo, že důvody nemá žádné a myslí si, že by s Julií měl mít sex, protože když ona chce sex, měl by chtít taky. Odpovědi na otázku č. 18 znázorňuje graf č. 61

Graf č. 61 - Otázka č. 18 (žáci)

Ze zjištěných dat tedy můžeme říct, že nejčastější důvody žáků k sexuální zdrženlivosti mohou být zejména věk, pocit nepřipravenosti a začátek sexuálního života nespěchat. Tyto důvody se objevují častěji u dívek než u chlapců. Dalším důvodem u žáků může být také strach či stud, který se objevoval naopak častěji u chlapců než dívek. Pět

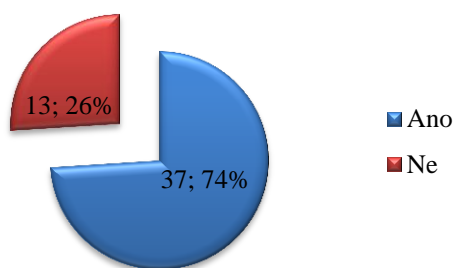
chlapců uvádělo jako důvod studu malé přirození. Pouze u dvou dívek se objevilo jako důvod sexuální zdrženlivosti nechtěné těhotenství. Názor, když Julie chce mít sex, tak by Max měl chtít taky, se objevil u pěti chlapců. Podobný názor se objevil i u jednoho chlapce, který sice uvedl jako důvod stud, ale jeho první odpověď, kterou poté změnil, byla velmi podobná jako předchozí názory chlapců. Názory žáků na důvod sexuální zdrženlivosti mohou vypovídat o postoji žáků k sexuálnímu životu. V příloze č. 6 je dále uvedená tabulka č. 22, ve které lze nalézt odpovědi žáků na otázku č. 18 podle pohlaví v procentuální i absolutní hodnotě.

Otázka č. 19 (žáci)

Viděl/a jsi někdy pornografický časopis nebo film?

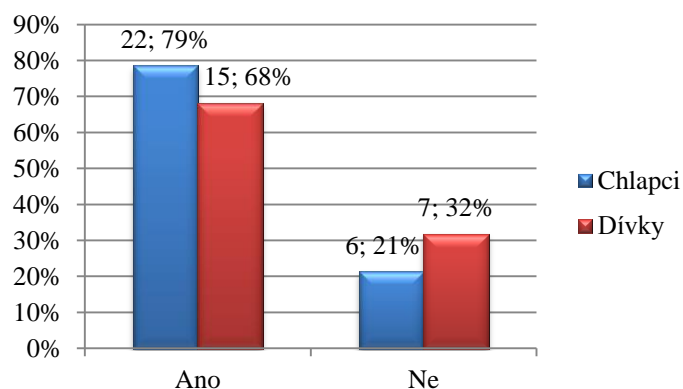
Cílem otázky je zjistit, zda mají žáci zkušenost s pornografií. Otázka byla uzavřená a respondenti měli vybrat jednu ze dvou nabízených variant. Z celkového počtu žáků otázku vyplnili všichni respondenti. Nejvíce respondentů, tj. 74 %, vidělo někdy pornografický materiál, 26 % respondentů uvedlo, že neviděli pornografický film ani časopis. Graf č. 62 znázorňuje otázku č. 19.

Graf č. 62 - Otázka č. 19 (žáci)

Velká část žáků má tedy již s pornografií jistou zkušenost. Mezi chlapci a dívkami není příliš velký rozdíl, přesto pornografii viděli více chlapci. Ze zjištěných dat můžeme říct, že s pornografií se setkali žáci i ve velmi nízkém věku, protože i v 6. a 7. třídě viděla pornografický materiál většina žáků. Graf č. 63 znázorňuje otázku č. 19 podle pohlaví a v příloze č. 6 je uvedená tabulka č. 23 s odpověďmi žáků dle navštěvovaného ročníku. Kde se žáci s pornografií nejčastěji setkali, zjišťuje následující otázka.

Graf č. 63 - Otázka č. 20 (žáci) dle pohlaví

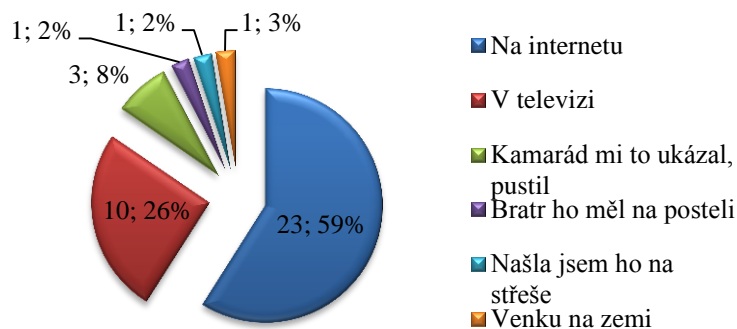

Otázka č. 20 (žáci)

Pokud ano, jak ses k němu dostal?

Cílem otázky je zjistit, kde popř. jak se mohou k pornografickému materiálu žáci dostat. Otázka byla otevřená a odpovídali na ni pouze respondenti, kteří v předchozí otázce uvedli, že se setkali se pornografií. Ze 74 % respondentů otázku vyplnili všichni respondenti. K pornografickému materiálu se 59 % respondentů dostalo na internetu, v televizi vidělo pornografický film 26 % respondentů, 8 % respondentů se k pornografii dostalo, protože jim ji ukázal či pustil kamarád, 2 % respondentů se k pornografickému časopisu dostalo, protože ho měl bratr na posteli, 2 % respondentů uvedla, že pornografický časopis viděli na střeše a 2 % respondentů ho viděla ležet na zemi. Odpovědi v otázce č. 20 znázorňuje graf č. 64.

Graf č. 64 - Otázka č. 20 (žáci)

Nejvíce žáků se tedy k pornografickému materiálu dostalo na internetu. U odpovědí se často objevovaly webové stránky jako Google, Facebook, ale také konkrétní pornostránky. Žáci se k pornografickému materiálu dostanou obvykle doma, popř. u kamaráda/kamarádky. Výjimkou však není ani škola, kde se žáci k pornografickému materiálu mohou dostat přes mobilní telefon. Dále se u dvou dívek objevila odpověď, že v televizi přepínaly program a omylem narazily na pornografický materiál. Pornografický film se v televizi neobjevuje příliš

často, spíše erotické filmy. Takže se lze domnívat, že žáci, kteří uváděli televizi, nemuseli vidět pornografický film, jenž bývá obvykle dostupný právě na internetu. Z některých odpovědí žáků můžeme také říct, že nebyl pornografický materiál cíleně vyhledáván. Platí to však pouze u malé části žáků.

6.7 Ověřování hypotéz

V této části kapitoly bude popsáno ověřování jednotlivých hypotéz a jejich platnost. U každé stanovené hypotézy byla formulována nulová a alternativní hypotéza a testem významnosti ověřena jejich platnost či naopak neplatnost.

Hypotéza č. 1: Existuje vztah mezi rodinným stavem rodičů a začátkem sexuálního života žáků.

H_0 : Mezi rodinným stavem rodičů a začátkem sexuálního života žáků není statisticky významný vztah.

H_A : Mezi rodinným stavem rodičů a začátkem sexuálního života žáků je statisticky významný vztah.

Pro ověření hypotéz se použil test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Podle výpočtů je hodnota testového kritéria $\chi^2 = 0,570$. Vypočítaná hodnota testového kritéria se srovnala s kritickou hodnotou při zvolené hladině významnosti 0,05 a dvěma stupni volnosti, jejíž výsledek je $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$. Z výsledků zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je menší než kritická hodnota, a proto je nutné přijmout nulovou hypotézu. To znamená, že *mezi rodinným stavem rodičů a začátkem sexuálního života žáků není statisticky významný vztah*. Jelikož se přijala nulová hypotéza, nebyl dále posuzován stupeň závislosti mezi jevy.

Hypotéza č. 2: Existuje vztah mezi tím, kdy začali se sexuálním životem rodiče a kdy žáci.

H_0 : Mezi tím, kdy začali se sexuálním životem rodiče a kdy žáci není statisticky významný vztah.

H_A : Mezi tím, kdy začali se sexuálním životem rodiče a kdy žáci je statisticky významný vztah.

Pro ověření hypotéz se opět použil test nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Vzhledem k malým četnostem v kontingenční tabulce, se sloučili kategorie „ve 13 letech“ a „ve 14 letech“ do jedné skupiny a „v 15 letech“ a „v 16 letech“ do druhé skupiny. Podle výpočtů je hodnota testového kritéria $\chi^2 = 3,446$. Vypočítaná hodnota testového kritéria se srovnala s kritickou hodnotou při zvolené hladině významnosti 0,05 a dvěma stupni volnosti, jejíž výsledek je $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$. Zjišťujeme, že vypočítaná hodnota je menší než kritická hodnota, a proto je nutné přijmout nulovou hypotézu. To znamená, že *mezi tím, kdy začali se sexuálním životem rodiče a kdy žáci není statisticky významný vztah*. Jelikož se přijala nulová hypotéza, nebyl dále posuzován stupeň závislosti mezi jevy.

Hypotéza č. 3: Existuje vztah mezi délkou partnerského vztahu a začátkem sexuálního života žáků.

H_0 : Mezi délkou partnerského vztahu a začátkem sexuálního života není statisticky významný vztah.

H_A : Mezi délkou partnerského vztahu a začátkem sexuálního života je statisticky významný vztah.

Výše zformulované hypotézy se testovaly testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Vzhledem k malým četnostem v kontingenční tabulce, se sloučily kategorie „nemají“ a „dva dny“ do jedné skupiny, „měsíc“, „dva měsíce“ a „tři měsíce“ do druhé skupiny, „deset měsíců“ a „jeden rok“ do třetí skupiny a „jeden a půl roku“ a „dva roky“ do čtvrté skupiny. Jelikož je vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 4,086$ menší než hodnota kritická při zvolené hladině významnosti 0,05 a třemi stupni volnosti $\chi^2_{0,05}(3) = 7,815$, bylo nutné přijmout nulovou hypotézu. To znamená, že *mezi délkou partnerského vztahu a začátkem sexuálního života není statisticky významný vztah*. Vzhledem k tomu, že se přijala nulová hypotéza, nebyl dále posuzován stupeň závislosti mezi jevy.

Hypotéza č. 4: Existuje vztah mezi názory rodičů na počet sexuálních partnerů a zahájením sexuálního života žáků.

H₀: Mezi názory rodičů na počet sexuálních partnerů a zahájením sexuálního života žáků není statisticky významný vztah.

H_A: Mezi názory rodičů na počet sexuálních partnerů a zahájením sexuálního života žáků není statisticky významný vztah.

Výše zformulované hypotézy se testovaly testem nezávislosti chí-kvadrát pro kontingenční tabulku. Vzhledem k malým četnostem v kontingenční tabulce, se sloučily kategorie „jeden až dva“ a „tři až čtyři“ do jedné skupiny, „čtyři až pět“ a „sedm a více“ do druhé skupiny a „každý to má jinak“ a „nevím“ do třetí skupiny. Jelikož je vypočítaná hodnota testového kritéria $\chi^2 = 0,126$ menší než hodnota kritická při zvolené hladině významnosti 0,05 a dvěma stupni volnosti $\chi^2_{0,05}(2) = 5,991$, bylo nutné přijmout nulovou hypotézu. To znamená, že **mezi názory rodičů na počet sexuálních partnerů a zahájením sexuálního života žáků není statisticky významný vztah**. Vzhledem k tomu, že se přijala nulová hypotéza, nebyl dále posuzován stupeň závislosti mezi jevy.

Hypotéza č. 5: Existuje vztah mezi hodnotovým žebříčkem rodičů a hodnotovým žebříčkem žáků.

H₀: Mezi hodnotovým žebříčkem rodičů a hodnotovým žebříčkem žáků není statisticky významný vztah.

H_A: Mezi hodnotovým žebříčkem rodičů a hodnotovým žebříčkem žáků je statisticky významný vztah.

Pro ověření hypotéz se použil U-test Manna a Whitneyho při velkých četnostech. Podle výpočtů je hodnota normované náhodné veličiny $u = -2,347$. Vypočítaná hodnota normované náhodné veličiny se srovnala s kritickou hodnotou $|u|_{0,05} = 0,025$ pro hladinu významnosti 0,05. Protože vypočítaná hodnota normované náhodné veličiny u je větší než hodnota kritická pro hladinu významnosti 0,05, přijímá se hypotéza alternativní. To znamená, že **mezi hodnotovým žebříčkem rodičů a hodnotovým žebříčkem žáků je statisticky významný vztah**.

Hypotéza č. 6: Existuje vztah mezi tématy, o kterých se rodiče se žáky baví a způsobem řešení modelových situací.

H_0 : Mezi tématy, o kterých se rodiče se žáky baví, a způsobem řešení modelových situací není statisticky významný vztah.

H_A : Mezi tématy, o kterých se rodiče se žáky baví, a způsobem řešení modelových situací je statisticky významný vztah.

Pro ověření hypotéz se opět použil U-test Manna a Whitneyho při velkých četnostech. Podle výpočtů je hodnota normované náhodné veličiny $u = - 4,152$. Vypočítaná hodnota normované náhodné veličiny se srovnala s kritickou hodnotou $|u|_{0,05} = 0,0001$ pro hladinu významnosti 0,05. Protože vypočítaná hodnota normované náhodné veličiny u je větší než hodnota kritická pro hladinu významnosti 0,05, přijímá se hypotéza alternativní. To znamená, že *mezi tématy, o kterých se rodiče se žáky baví, a způsobem řešení modelových situací je statisticky významný vztah.*

7 DISKUZE

Provedený výzkum byl zaměřený na partnerské a sexuální vztahy u romských žáků na druhém stupni základní školy. Výzkumu se zúčastnili žáci 6. až 9. třídy vybrané základní školy v Olomouckém kraji i rodiče těchto žáků. Představa žáků o partnerském vztahu je taková, že chtějí, aby je partner miloval, byl hodný a pěkný, ale také by měl být romantický, inteligentní a zábavný. Této představě odpovídají i hodnoty, které jsou pro žáky ve vztahu s partnerem nejvíce důležité. Mezi nejpodstatnější hodnoty totiž žáci řadili lásku a upřímnost. V partnerském vztahu je pro žáky dále důležitá pravda a důvěra. I sex často žáci řadili mezi nejdůležitější i nejpodstatnější hodnotu ve vztahu. Lze však říci, že sex je více důležitý pro chlapce než pro dívky. Pro dívky je zase důležitější věrnost, která je pro ně ve vztahu důležitá, ale dle zjištěných dat, nepatří mezi nejpodstatnější. Zajímavé je, že i když velká část žáků chce, aby jejich partner byl zábavný, tak pro ně zábava není ve vztahu příliš důležitá. Materiální hodnoty jako jsou peníze a majetek se v představě o partnerském vztahu také příliš často neobjevují. Tudíž bychom mohli říct, že partnerský vztah u romských žáků je založený zejména na citové vazbě.

I když se objevuje skupina žáků, kteří nyní nemají o partnerský vztah zájem, tak ze zjištěných dat vyplývá, že velká část žáků má již v době rané adolescence zájem o partnerský vztah nebo s partnerským vztahem mají jistou zkušenost. Několik žáků má totiž v současné době partnerský vztah nebo partnerský vztah v nedávné době měli. Většina partnerských vztahů romských žáků však nemá příliš dlouhodobější trvání a nejsou ani příliš pevné, což odpovídá vývoji partnerských vztahů v období adolescence. Zároveň se však u některých žáků objevují i dlouhodobější vztahy, které trvají v rozmezí jeden až dva roky. S partnerem se žáci nejčastěji seznamují venku, ale také na Facebooku, kde se seznamují častěji dívky. Seznámení ve virtuálním prostředí však může představovat riziko v podobě kybergroomingu, ale mohou se také potýkat se sextingem. Žáci by tedy měli být informováni o těchto rizicích na sociální síti. V otázce partnerských vztahů projevují rodiče žáků zájem a je pro ně důležité vědět, s jakým partnerem žáci chodí nebo ho chtějí znát.

Jelikož se tedy u romských žáků projevuje zájem o partnerský vztah a někteří mají nyní svého partnera, lze předpokládat, že kromě prvních milostných schůzek, držení za ruku líbání se mohou častěji objevovat i další projevy sexuálního chování, jako např. mazlení typu necking, petting, orální sex či dokonce pohlavní styk, čemuž odpovídají i další zjištěná data. I když většina žáků uvedla, že ještě neměli pohlavní styk, objevuje se skupina žáků, kteří se sexuálním životem začali v brzké době, a to zejména chlapci. Zjištění potvrzuje řada

výzkumů, které uvádí, že u Romů dochází k časnému zahájení sexuálního života. Téměř všichni žáci, kteří již svůj sexuální život zahájili, měli svůj první pohlavní styk v partnerském vztahu, avšak většina partnerských vztahů, ve kterých žáci zahájili svůj sexuální život, nebyla trvalejšího rázu. Zároveň ověření hypotézy č. 3 neprokázalo významný vztah mezi délkou partnerského vztahu a začátkem sexuálního života a tudíž nelze říct, že by trvalejší vztah znamenal i zahájení sexuálního života, ale není ani vyloučené, že žáci svůj sexuální život nezačnou v méně pevném partnerském vztahu. U žáků, kteří již zahájili svůj sexuální život, se tedy může objevovat riziko častějšího střídání sexuálních partnerů i brzkého těhotenství. V době realizace výzkumu je totiž i jedna dívka těhotná.

V názoru rodičů na vhodnou dobu zahájení sexuálního života jejich dětí převažuje období 17 let a více, zároveň velká část rodičů v tomto období zahájila svůj sexuální život. U některých rodičů se však taktéž objevuje brzký začátek sexuálního života, z nich více u mužů. U některých rodičů mnohdy první pohlavní styk mohl znamenat také první těhotenství. Podle názoru většiny rodičů by však měl mít člověk za život jedno až dva sexuální partnery. Rodiče by tedy mohli svými názory vést žáky pozitivním směrem. Na základě výzkumu však můžeme tvrdit, že rodiče příliš neovlivňují postoj k začátku sexuálního života žáků. Dle ověřených hypotéz totiž není žádný významný vztah mezi tím, kdy začali se sexuálním životem rodiče a kdy žáci. Začátek sexuálního života žáků taktéž neovlivňuje názor rodičů na počet sexuálních partnerů ani jejich rodinný stav. Důvodem může být, že žáci patří již k jiné generaci než jejich rodiče a stejně jako u majoritní společnosti, tak u mladých Romů se častěji snižuje věk zahájení sexuálního života a narůstá počet sexuálních partnerů, a proto romští rodiče v tomto směru již své děti příliš neovlivňují.

Zajímavé zjištění vyplynulo u modelových situací. Velká část žáků se totiž k časnému zahájení sexuálního života v začátcích partnerského i mimo partnerský vztah staví negativně a myslí si, že by partneři měli se sexem počkat nebo je v nízkém věku ještě příliš brzo začít se sexem. Právě nízký věk nejčastěji vede žáky k sexuální zdrženlivosti. Z důvodu nízkého věku a názoru, že na pohlavní styk mají ještě čas, právě většina žáků ještě se sexuálním životem nezačala. Mezi další důvody k sexuální zdrženlivosti u romských žáků můžeme zařadit pocit nepřipravenosti, pocit strachu či studu a začátek sexuálního života neuspěchat. Přesto podle názoru několika žáků je začátek sexuálního života správný, i když mají partneři nízký věk a dokonce nejsou spolu v partnerském vztahu. Zároveň k sexuální zdrženlivosti nemají téměř žádné důvody, naopak se u nich projevuje názor, že pokud jeden s partnerů chce mít sex, druhý partner by mu měl vyhovět. Přestože nejčastějším důvodem sexuální zdrženlivost u žáků je nízký věk, nelze předpokládat, že v 15 či 16 letech svůj sexuální život nezačnou.

Mnoho žáků má také jistou zkušenost s pornografickým materiálem, a to již ve velmi nízkém věku. K pornografickému materiálu se žáci nejčastěji dostanou na internetu, obvykle doma, popř. u kamaráda/kamarádky. U žáků může mít pornografický materiál neblahý vliv na jejich vnímání sexuality a partnerského vztahu. Z tohoto důvodu je nutné se tomuto tématu v sexuální výchově věnovat a snažit se žákům omezit přístup k tomuto materiálu. Právě sociální pedagog může mít možnost seznamovat rodiče žáků, jak správně nastavit zabezpečení počítače, tedy tzv. rodičovské zámky, aby se žáci k pornografickému materiálu nemohli tak snadno dostat.

Cílem výzkumu bylo také zjistit, zda v romské rodině probíhá sexuální výchova. V provedené deskriptivní statistice bylo zjištěno, že většina žáků s rodiči probírá některá témata sexuální výchovy a dokonce sami žáci vyhledali u rodičů informace k tématům sexuální výchovy, i když jich není mnoho. O tématech sexuální výchovy si žáci povídají spíše s matkou než s otcem. Žáci s rodiči nejčastěji probírají téma přátelství a dospívání. O něco méně se již žáci s rodiči baví o rodičovství a partnerském vztahu. Menstruaci probírají s matkami pouze dívky. O pohlavním styku či antikoncepci však již mnoho rodičů s dětmi nemluví, i když velká část rodičů uváděla, že pro ně není obtížné se s dětmi bavit o sexu a partnerství. Důvodem může být skutečnost, že v romské rodině téma sexu zůstává stále tabu, čemuž nasvědčují některé odpovědi rodičů, kteří odpovídali, že není pro ně obtížné se bavit s dětmi o sexu, ale zároveň odpovídali, že u Romů se o těchto věcech nemluví. Bylo také zjištěno, že z rodičů, pro které je obtížné se bavit s dětmi o sexu a partnerství jsou zejména otcové, a to z důvodu studu, protože se stydí a je to pro ně trapné se o těchto věcech s dětmi bavit. Pro matky je zase obtížné se bavit o sexu a partnerství spíše z důvodu nízkého věku dětí. I když v romské rodině o sexu příliš často nemluví a partnerský vztah také neprobírají zrovna často, můžeme na základě ověření hypotézy č. 6 tvrdit, že probíhající sexuální výchova v rodině ovlivňuje názory žáků na předčasné zahájení sexuálního života i důvody k sexuální zdrženlivosti. Toto tvrzení vychází z přijetí alternativní hypotézy, tedy že mezi tématy, o kterých se rodiče se žáky baví, a způsobem řešení modelových situací je statisticky významný vztah.

Nejdůležitějšími hodnotami v mezilidských vztazích pro žáky jsou zábava, věrnost a rozumět si s rodiči. Ve svém žebříčku hodnot mají vysoko položenou i důvěru, přátelství a o něco níže lásku a partnerský vztah. V žebříčku hodnot u rodičů je vysoce položená rodina, šťastné dětství dětí a také láska i partnerský vztah. Hodnota sexuální život není pro žáky ani rodiče příliš důležitá. Na základě ověření hypotézy č. 5 je mezi hodnotovým žebříčkem rodičů a žáků právě u hodnot rodina, láska, partnerský vztah a sexuální život významný vztah a lze

tedy přepokládat, že rodiče svým žebříčkem hodnot do jisté míry ovlivňují hodnoty žáků. Přesto by v sexuální výchově měla být těmto hodnotám věnovaná velká pozornost, zejména v tom, co jednotlivé hodnoty pro žáky znamenají. Především hodnotě zábava, která je v žebříčku hodnot žáků položena nejvýše. Pro žáky zábava nejčastěji znamená dobrá nálada, chodit ven s přáteli, být s rodinou, ale objevovaly se i názory, že zábava je pro ně také diskotéka, bar či herna a Facebook. Právě tyto formy zábav mohou být pro žáky rizikové, jak v rozvoji nejrůznějšího rizikového chování, tak i v oblasti partnerských a sexuálních vztahů. Dále je v sexuální výchově potřeba se více zaměřit na hodnoty odpovědnost a čestné jednání.

Provedený výzkum může pedagogickým pracovníkům posloužit k tomu, aby si udělali představu, jak na partnerské a sexuální vztahy pohlíží romští žáci i jejich rodiče. Ze zjištěných dat lze také vyvodit, na které oblasti je nutné se při sexuální výchově u romských žáků více zaměřit. Sexuální výchovu tedy nemůžeme u romských žáků ani u žáků z majoritní společnosti zaměřovat pouze na biologickou stránku sexuality, ale je potřeba ji mnohem více zaměřit na mravní stránku a zabývat se problematikou mezilidských, včetně partnerských vztahů, hodnot a formování pozitivních postojů a názorů. A to tak, abychom působili na celou osobnost žáka, jeho sociální i sociálně sexuální fungování v partnerském vztahu, manželství a rodičovství.

ZÁVĚR

Diplomová práce se soustředila na sexuální výchovu romských žáků na druhém stupni základní školy, se zaměřením na mezilidské vztahy, zejména na vztahy partnerské a rodinné, včetně jejich sexuality. Práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

V první kapitole teoretické části bylo nejdříve krátce připomínáno vymezení sexuální výchovy, její obecný cíl a jaké místo v sexuální výchově zastupují mezilidské vztahy. Dále se kapitola věnovala mezilidským vztahům v období dospívání. Pojednávalo se zde o vztazích mezi rodiči a dětmi, mezi učiteli a žáky, o vztazích ve vrstevnické skupině, včetně školní třídy a rozebíralo se i jak vypadají v období dospívání přátelské vztahy. Druhá kapitola byla věnovaná partnerským vztahům, kde se rozebíral základní pohled na oblast partnerských vztahů v období dospívání, vliv rodičů a vrstevníků na partnerské vztahy dospívajících, vývoj partnerských vztahů v období dospívání, sexualita v partnerském vztahu a představy žáků o partnerském vztahu. Dále se teoretická část věnovala romské etnické menšině. Ve třetí kapitole se pojednávalo o romských skupinách, byl zde uveden i krátký pohled do dějin Romů a věnovalo se základní problematice týkající se Romů. Ve čtvrté kapitole, která je zaměřená na romskou rodinu, bylo pojednáváno o partnerství a manželství Romů v minulosti i v dnešní době, jejich pohledu na sexualitu i sexuálních mravů, jak vypadá výchova romských dětí. Zabývalo se zde i hodnotovou orientací a životním stylem Romů. Poslední kapitola teoretické části se věnovala vzdělávání romských žáků. Pojednávalo se o specifických edukačních předpokladech a rozebíralo se specifické dospívání romských žáků. Dále se zde věnovalo pedagogickému pracovníkovi v edukaci romských žáků, včetně osobnosti pedagoga v sexuální výchově. Kapitoly v praktické části obsahují konkrétní cíle výzkumu, druh výzkumu, popis použité výzkumné metody i charakteristiku výzkumného vzorku, včetně popisu sběru dat. Dále zde byla uvedena analýza a interpretace získaných dat a výsledky výzkumu, včetně ověření stanovených hypotéz. Jsou zde popsána získaná data, znázorněná pomocí grafů a tabulek a opatřena komentářem. Na konci praktické části jsou výsledky shrnuty do diskuze.

Na základě výzkumu lze říct, že partnerský vztah u romských žáků je založený zejména na citové vazbě. K partnerským vztahům zaujímají romští žáci kladný postoj, a i když velká část žáků v současné době nemá partnerský vztah, tak o partnerský vztah zájem jeví. Objevují se i žáci, kteří již mají v rané adolescenci partnerský vztah. Dále bylo zjištěno, že velká část žáků se k časnému zahájení sexuálního života staví negativně a myslí si, že by partneři měli se sexem počkat, protože ve věku 14 až 15 let je příliš brzo. Přestože

nejčastějším důvodem sexuální zdrženlivosti u romských žáků je nízký věk, nelze předpokládat, že v 15 či 16 letech svůj sexuální život nezačínají. Objevují se totiž žáci, kteří svůj sexuální život již v nízkém věku zahájili. První pohlavní styk však měla většina žáků v partnerském vztahu, který ale nebyl trvalejšího rázu. Zároveň výzkum neprokázal žádný významný vliv rodičů na zahájení sexuálního života žáků. Sexuální život je v žebříčku hodnot sice řazen na posledním místě, přesto u značné části žáků patří sex k nejdůležitějším hodnotám v partnerském vztahu. Lze se tedy domnívat, že časné zahájení sexuálního života v partnerském vztahu žáků nebude příliš výjimečné, ale spíše naopak lze předpokládat, že se u žáků bude čím dál tím více vyskytovat. Z těchto důvodů je třeba se u romských žáků v sexuální výchově zaměřit na důvody, proč je pro žáky lepší se sexem počkat a sdělovat jim rizika a nežádoucí důsledky předčasného sexuálního života.

Provedeným výzkumem bylo dále zjištěno, že v romských rodinách se probírají některá témata sexuální výchovy, zejména přátelství a dospívání. O něco méně se pak probírají témata rodičovství a partnerský vztah. Pohlavní styk či antikoncepci již mnoho rodičů s dětmi neprobírá, což může pramenit ze skutečnosti, že sex a partnerství v romských rodinách zůstává stále trochu tabu. Zároveň však probíraná témata v rodině mají vztah na řešení modelových situací v oblasti časného zahájení sexuálního života žáků.

Hodnotový systém romských žáků i rodičů je na dobré úrovni. Přesto by v sexuální výchově měla být hodnotám věnovaná velká pozornost, zejména v tom, co jednotlivé hodnoty pro žáky znamenají. Především hodnotě zábava, která je v žebříčku hodnot žáků položena nejvýše. Některé formy zábav, které žáci uváděli, totiž mohou být pro žáky rizikové, jak v rozvoji nejrůznějšího rizikového chování, tak i v oblasti partnerských a sexuálních vztahů. Dále je v sexuální výchově potřeba se více zaměřit na hodnoty odpovědnost a čestné jednání.

Na základě předložené diplomové práce si mohou pedagogičtí pracovníci udělat představu, jak se pohlíží na mezilidské, rodinné a partnerské vztahy, včetně sexuality v romské rodině. Učitelé, včetně sociálního pedagoga, by se na základě zjištěných dat měli v rámci sexuální výchovy i preventivních programů zaměřit na problematiku partnerských vztahů, zejména prevenci předčasného sexuálního života žáků. Měli by zdokonalovat a formovat budoucí systém hodnot a norem, pozitivně ovlivňovat postoje romských žáků k sexualitě a etickým normám. V rámci vhodně zvolených aktivit by pak žákům mohli předávat správné znalosti, dovednosti, hodnoty, normy a postoje v oblasti partnerských a mezilidských vztahů. Které aktivity by pro romské žáky byly nejvhodnější, zároveň může být předmětem dalšího zkoumání.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

1. AKIMJAKOVÁ, B. 2009. Resocializačné pôsobenie v špeciálnej pedagogike z kresťanského hľadiska. In. *Dimenzie a perspektívy rozvoja osobnosti jednotlivca I. Špeciálna pedagogika. Rodina – škola – spoločnosť*. PedF Katolíckej univerzity, Ružomberok, s. 8 – 13. ISBN 978-80-8084-490-5.
2. BAKALÁŘ, P. 2004. *Psychologie Romů*. Praha: Votobia, 179 s. ISBN 80-722-0180-8.
3. BARTOŇOVÁ, M. 2005. *Současné trendy v edukaci dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami v České republice*. 1. vyd. Brno: MSD, 420 s. ISBN 80-86633-37-3.
4. BINAROVÁ, I. 2000. *Partnerství, sexualita a rodina*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 43 s. ISBN 80-244-0138-X.
5. BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M. 2007. *Cikánská rodina a příbuzenství*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, 207 s. ISBN 80870-2511-3.
6. DANĚK, J. 2014 *Sexuální výchova na základních školách v Přerově*. Olomouc, Bakalářská práce. 107 s. Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta. Vedoucí práce Marcela Fojtíková Roubalová.
7. DANĚK, J. 2016. *Etnografický výzkum - život v romské třídě*. Olomouc, Výzkumná zpráva: Seminární práce z předmětu Kvalitativní výzkum v sociální pedagogice. 74 s. Univerzita Palackého, Cyrilometodějská teologická fakulta.
8. DAVIDOVÁ, E. 2010. *Kvalita života a sociální determinanty zdraví u Romů v České a Slovenské republice*. Praha: Triton, 251 s. ISBN 978-807-3874-285.
9. DAVIDOVÁ, E., UHEREK, Z. 2014. *Romové v československé a české společnosti v letech 1945-2012: národnostní struktura, specifika romské rodiny a migrací*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 77 s. ISBN 978-80-86729-98-5.
10. FRIEDLOVÁ, K. a kol. 2012. *Práce s třídním kolektivem*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 83 s. ISBN 978-80-87652-70-1.
11. GAVORA, P. 2000. *Úvod do pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Brno: Paido, 207 s. ISBN 80-85931-79-6.
12. GECKOVÁ, A., PUDELSKÝ M., van DIJK, J. P. 2000. Vplyv rodičov a rovesníkov na správanie adolescentov súvisiace so zdravím. *Psychológia a patopsychológia dieťaťa*. **35**(3), 233-241. ISSN 05555574.

13. GÖBELOVÁ, T. 2006. *Axiologická dimenze ve výchově a vzdělávání*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 75 s. ISBN 80-7368-240-0.
14. GULOVÁ, L. 2008. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 212 s. ISBN 978-80-210-4724-2.
15. HARTL, P. a HARTLOVÁ, H. 2015. *Psychologický slovník*. 3., akt. vyd. Praha: Portál, 774 s. ISBN 978-80-262-0873-0.
16. HENDL, J. 2008. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 1. vyd. Praha: Portál, 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.
17. HORTVÁTHOVÁ, E. 2007. Cigáni na Slovensku: rodinný a společenský život. In. BUDILOVÁ, L., JAKOUBEK, M. *Cikánská rodina a příbuzenství*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Nakladatelství a vydavatelství Vlasty Králové, s. 115 – 131. ISBN 80870-2511-3.
18. HÜBSCHMANNOVÁ, M. 1999. Několik poznámek k hodnotám Romů. In. *Romové v České republice (1945-1998)*. 1. vyd. Praha: Socioklub, s. 16 – 66. ISBN 80-902260-7-8.
19. HÜBSCHMANNOVÁ, M., ŽIGOVÁ, A., ŠEBKOVÁ, H. 1998. *Romsko-český a česko-romský kapesní slovník*. 2., nezměn. vyd. Praha: Fortuna, 651 s. ISBN 80-7168-619-0.
20. CHRÁSKA, M. 2007. *Metody pedagogického výzkumu*. 1. vyd. Praha: Crada, 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4. 11.
21. JEŘÁBEK, J., ed. et al. *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: VÚP, 2007. 126 s.
22. KALEJA, M., ed., KNEJP, J., ed. 2009. *Mluvme o Romech*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 199 s. ISBN 978-80-7368-708-3.
23. KALEJA, M. 2013. *Determinanty hodnotových konstruktů ve vzdělávání romských žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 122 s. ISBN 978-80-7464-233-3.
24. KALEJA, M. 2011. *Romové a škola versus rodiče a žáci*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 162 s. ISBN 978-80-7368-943-8.
25. KALEJA, M. 2008. Jaké je současné pojetí multikulturní výchovy v kontextu romské komunity a většinové společnosti? In. GULOVÁ, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 57 – 62. ISBN 978-80-210-4724-2.

26. Klíma P. 1998. Poznámky k vývoji, výchově a vzdělávání romského dítěte. In VÁGNEROVÁ, M., ŠTURMA, J. *Patopsychologie dítěte pro speciální pedagogy*. 2. přeprac. vyd. Praha: UK.
27. Kolektiv autorů. 2000. *Vzdělávací metodologie pro podporu romských žáků: Zkvalitňování romského vzdělávání: Metodická příručka pro druhý stupeň ZŠ*. Praha: Národní program PHARE, 163 s.
28. KRAJČOVIČOVÁ, M. 2009. Kultúra, kompetencie a sociokultúrne špecifiká Rómov. In. KOVALČÍKOVÁ, I. *Kultúra a kompetencie: adaptívne schopnosti romských žiakov*. Prešov, s. 64 – 71. ISBN 978-80-555-0111-6.
29. KRUPOVÁ, I. 2010. Rozvíjanie prírodovednej gramotnosti rómskych žiakov a žiakov zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia. In. GAŽIOVÁ, M. *Chudoba v kontexte dneška – zdravotné, psychické, sociálno-právne, filozofické, etické a etnické aspekty chuboby v súčasnosti*. Ružomberok: VERBUM – vydavateľstvo KU v Ružomberku, s. 122 – 132. ISBN 978-80-8084-566-7.
30. KŘIVOHLAVÝ, J. 2009. *Psychologie zdraví*. 3. vyd. Praha: Portál, 279 s. ISBN 978-80-7367-568-4.
31. LACINOVÁ, L., MICHALČÁKOVÁ, R. 2006. Romantické vztahy. In MACEK, P., ed. a LACINOVÁ, L., ed. *Vztahy v dospívání*. 1. vyd. Brno: Barister & Principal, s. 55 – 68. ISBN 80-7364-034-1.
32. LACKOVÁ, E., HÜBSCHMANNOVÁ, M., ed. 2002. *Narodila jsem se pod šťastnou hvězdou*. 3. nezměn. vyd. Praha: Triáda, 276 s. ISBN 978-80-87256-20-6.
33. MACEK, P. 2003. *Adolescence*. 2., upr. vyd. Praha: Portál, 141 s. ISBN 80-7178-747-7.
34. MACEK, P., ed., LACINOVÁ, L., ed. 2006 *Vztahy v dospívání*. 1. vyd. Brno: Barister & Principal, 196 s. ISBN 80-7364-034-1.
35. MACEK, P., ŠTEFÁNKOVÁ, Z. 2006. Vztahy s rodiči a jejich souvislosti s citovou vazbou. In. MACEK, P., ed., LACINOVÁ, L., ed. *Vztahy v dospívání*. 1. vyd. Brno: Barister & Principal, s. 25 – 40. ISBN 80-7364-034-1.
36. MACEK, P., POLÁŠKOVÁ, E. 2006 Adolescents in the Czech Republic. In J.J. Arnett, ed. *International Encyclopedia of Adolescence*. New Your: Routledge.
37. MANN, B. 2001. *Romský dějepis*. 1. vyd. Praha: Fortuna, 48 s. ISBN 80-716-8762-6.
38. MATĚJČEK, Z. 2001 O rodině, lásce a přátelství. In. *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 2. odborný seminář: 24.-26.9.2001, SZÚ Praha*. Praha: Free Teens Press, 2001. s. 45 – 53. ISBN 80-902898-1-9.

39. MOŽNÝ, I. 2006. *Rodina a společnost*. Praha: Sociologické nakladatelství, 311 s. ISBN 80-86429-58-X.
40. NEČAS, C. 2002. *Romové v České republice včera a dnes*. 5. dopl. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 129 s. ISBN 80-244-0497-4.
41. NĚMEC, J. 2010. *Edukace romských žáků v zrcadle výzkumných šetření*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 134 s. ISBN 978-80-210-5148-5.
42. NĚMEC, J. 2008. Edukace romských žáků – změnit přístup k edukaci či změnit Romy. In GULOVÁ, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 83 – 92. ISBN 978-80-210-4724-2.
43. RAŠKOVÁ, M. 2008. *Připravenost učitele k sexuální výchově v kontextu pedagogické teorie a praxe v české primární škole*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého, 190 s. ISBN 9788024420776.
44. ROUS, J. 2003. *Romové - vhléd do problému*. Brno: Kabinet MV, 51 s. ISBN 80-86633-03-9.
45. ROZEHNALOVÁ, M. 2001. Sex, láska a hodnoty. In. *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 2. odborný seminář: 24.-26.9.2001, SZÚ Praha*. Praha: Free Teens Press, s. 22 – 37. ISBN 80-902898-1-9.
46. ŘÍČAN, P. 1998. *S Romy žít budeme - jde o to jak*. 1. vyd. Praha: Portál, 143 s. ISBN 80-717-8250-5.
47. SEKYT, V. 2001. Dospívající Romové a rizikové chování. In. *Rizikové chování dospívajících a jeho prevence: 2. odborný seminář: 24.-26.9.2001, SZÚ Praha*. Praha: Free Teens Press, s. 113 – 117. ISBN 80-902898-1-9.
48. SEKYT, V. 2001. Romové. In. ŠIŠKOVÁ, T. *Menšiny a migranti v České republice*. 1. vyd. Praha: Portál, s. 119 – 126. ISBN 80-7178-648-9.
49. SHEFFEL, D. Z. 2005. *Svinia in Black and White: Slovak Roma and Their Neighbours*. Peterborough, On: Broadview Press. 244 s. ISBN 1-55111-607-3.
50. SLAMĚNÍK, I. 2011. *Emoce a interpersonální vztahy*. 1. vyd. Praha: Grada, 208 s. ISBN 978-80-247-3311-1.
51. ŠILEROVÁ, L. 2013. *Mladí lidé a informace o sexualitě - informační potřeby a informační zdroje: výsledky kvalitativního výzkumu*. Ostrava: CAT Publishing, 73 s. ISBN 978-80-905386-0-3.
52. ŠIMÍKOVÁ, I. 2003. Romové jako sociálně vyloučená skupina. In. NAVRÁTIL, P., a kol. *Romové v české společnosti*. 1.vyd. Praha: Portál, s. 56 – 77. ISBN 80-7178-741-8.

53. ŠTĚRBOVÁ, D. 2012. *Sexuální výchova - multidisciplinární přístup: medicína, psychologie, pedagogika, právo, demografie*. 1. vyd. Ostrava: CAT Publishing, 235 s. ISBN 978-80-904290-5-5.
54. ŠTĚRBOVÁ, D. 2012. *Partnerské vztahy, aneb, Na co se často ptáte*. 1. vyd. Brno: CAT Publishing, 38 s. ISBN 978-80-904290-6-2.
55. ŠTĚPAŘOVÁ, E. 2008. Co víme a nevíme o romském národě? In. GULOVÁ, L. *Sociální pedagogika a multikulturní výchova v otázkách*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, s. 69 – 82. ISBN 978-80-210-4724-2.
56. ŠULEŘ, Petr. 1999. *Romové: tradice a současnost*. Brno: Moravské zemské muzeum; SVAN; Muzeum romské kultury, 90 s. ISBN 809024761X.
57. ŠVARCOVÁ-SLABINOVÁ, I. 2005. *Základy pedagogiky*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství VŠCHT, 290 s. ISBN 80-7080-573-0.
58. TÄUBNER, V., JANIŠ, K. 1998. *Na pomoc studentům a učitelům v sexuální výchově*. 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 50 s. ISBN 80-7041-194-5.
59. UHEREK Z. 2007. Romské migrace ze Slovenska v kontextu migračních trendů. *Sociologický časopis/Czech sociological Review*, roč. 43 č. 4 s. 747 – 774.
60. VÁGNEROVÁ, M. 2012. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum, 531 s. ISBN 978-80-246-2153-1.
61. VÁGNEROVÁ, M. 2007. *Psychologické podmínky vzdělávání zdravotně, sociálně a sociokulturně znevýhodněných lidí*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 72 s. ISBN 978-80-7372-184-8.
62. WILLERTON, J. 2012. *Psychologie mezilidských vztahů*. 1. vyd. Editor Nigel HOLT, editor Rob LEWIS, přeložil Dagmar BREJLOVÁ. Praha: Grada, 155 s. ISBN 978-80-247-3924-3.

SEZNAM INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

1. COLLINS, W. A. 2003. *More Than Myth: The Developmental Significance of Romantic Relationships During Adolescence*. Journal of Research on Adolescence, 13 (1), s. 1 – 24. Dostupné z: <https://www.deepdyve.com/browse/journals/journal-of-research-on-adolescence/2003/v13/i1>
2. GRECMANOVÁ, H. *Vliv prostředí školy na její klima* [online]. 2004 [cit. 2017-01-16]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/clanek/a/124/124/VLIV-PROSTREDI-SKOLY-NA-JEJI-KLIMA.html/>
3. KIM, J., HATFIELD, E. 2004. Love types and subjective well-being: a cross-cultural study. Social behavior and personality, 32 (2), s. 173 – 182. Dostupné z: <http://www.ingentaconnect.com/content/sbp/sbp;jsessionid=n3tkaep15it0.victoria>
4. ONDREJKOVIČ, P., BEDNÁRIK, R. 2010. *Sociálne ukazovatele a možnosti ich použitia*. Pedagogika.sk: Slovenský časopis pre pedagogické vedy. Trnava: Slovenská pedagogická spoločnosť pri SAV, roč. 1 č. 2, s. 123-153. ISSN 1338-0982. Dostupné z: <http://www.casopispedagogika.sk/rocnik-1/cislo-2/Socialne%20ukazovatele%20a%20moznosti%20ich%20pouzitia.pdf>
5. *Prevence kriminality v České republice* [online]. 2016 [cit. 2017-01-16]. Dostupné z: <http://www.prevencekriminality.cz/>
6. *Romové v České republice: Organizace zabývající se romskou menšinou* [online]. 2010 [cit. 2017-01-16]. Dostupné z: <http://romove.radio.cz/cz/clanek/19365>
7. TASHIRO, T., FRAZIER, P. 2003 „*I will never be in a relationship like angain*“: *Personal growth following romatic relationship breakups*. Personal Relaticion, č. 10, s. 113 – 128. Dostupné z: http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1475-6811.00039/epdf?r3_referer=wol&tracking_action=preview_click&show_checkout=1&purchase_referrer=onlinelibrary.wiley.com&purchase_site_license=LICENSE_DENIED_NO_CUTOMER
8. Zákon č. 273/2001 Sb., *o právech příslušníků národnostních menšin a o změně některých zákonů* ze dne 2.srpna 2001. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2001-273>

INFORMACE ZÍSKANÉ OSOBNÍM KONTAKTEM

- 1.** Téma: Kupování nevěsty u olšských Romů. Informace poskytl Jiří Mitraš, asistent pedagoga na základní škole, 25. 8. 2016.
- 2.** Téma: Výběr partnera u Romů. Informace poskytl Jiří Mitraš, asistent pedagoga na základní škole, 25. 8. 2016.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1

Témata sexuální výchovy probíraná s rodiči dle ročníků (otázka č. 4 u žáků)

Příloha č. 2

Význam jednotlivých hodnot u žáků dle pohlaví (otázka č. 5 u žáků)

Příloha č. 3

Nejdůležitější a nejpodstatnější hodnoty v partnerském vztahu podle pohlaví u žáků (otázka č. 11 u žáků)

Příloha č. 4

Představa žáků o vlastnostech partnera (otázka č. 9 u žáků)

Příloha č. 5

Údaje o partnerských vztazích žáků

Příloha č. 6

Odpovědi žáků na modelové situace podle pohlaví (otázka č. 16 a č. 18)

Příloha č. 7

Dotazník pro žáky 6. až 9. ročníku základní školy

Příloha č. 8

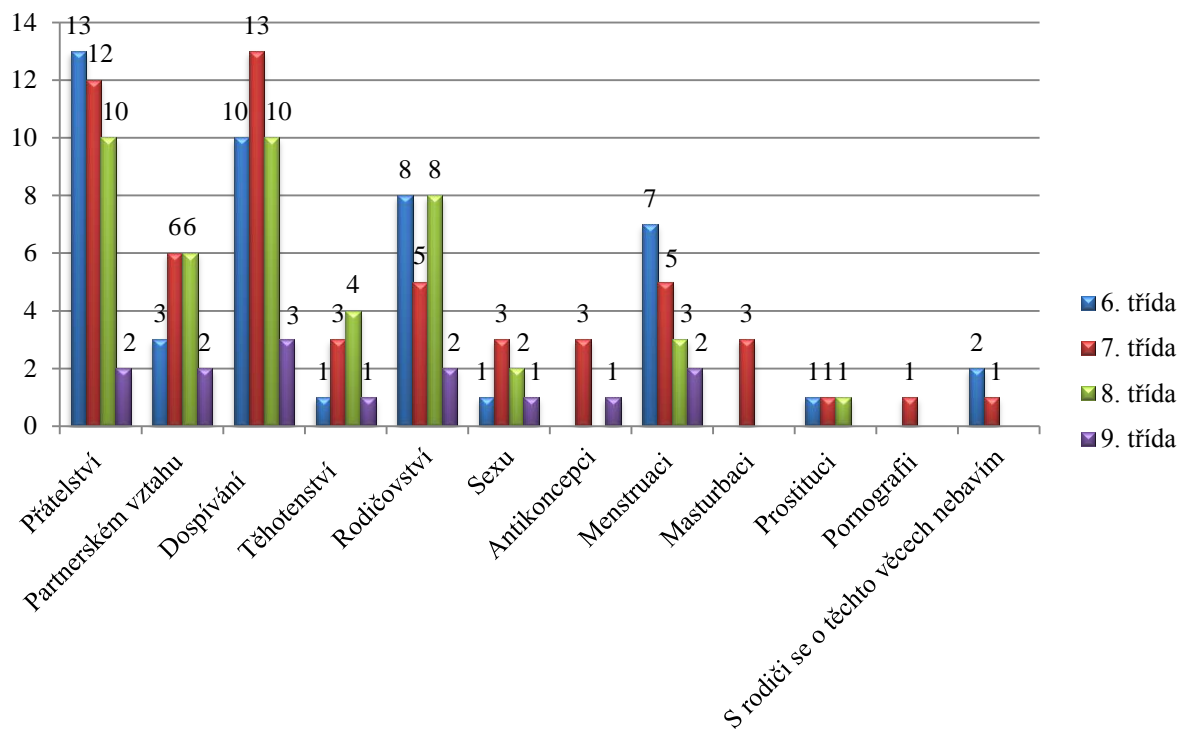
Dotazník pro rodiče žáků

Příloha č. 9

Tematické okruhy sexuální výchovy

Příloha č. 1 – Témata sexuální výchovy probíraná s rodiči dle ročníků (otázka č. 4 u žáků)

Graf č. 9 – Otázka č. 4 podle jednotlivých ročníků – histogram četností

Příloha č. 2 – Význam jednotlivých hodnot u žáků dle pohlaví (otázka č. 5 u žáků)

Tabulka č. 3 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota přátelství podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	0	Nevyplněno	0
Nejlepší kamarád, kamarádi	7	Nejlepší kamarád, kamarádi	6
Chození ven s kamarády/kamarádkami, užít si srandu	11	Chození ven s kamarády/kamarádkami, užít si srandu	2
Přátelství je pro mě hodně důležité	4	Přátelství je pro mě hodně důležité	8
S přáteli se máme rádi a pomáháme si	2	S přáteli se máme rádi a pomáháme si	4
Důvěra, s přáteli si věříme	4	Důvěra, s přáteli si věříme	2

Tabulka č. 4 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota partnerský vztah podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	0	Nevyplněno	1
Láska, štěstí, hezký pocit, spokojenost, být stále s ní	10	Láska, štěstí, hezký pocit, spokojenost, být stále s ním	5
Je to pro mě hodně důležité	3	Je to pro mě hodně důležité	6
Neznamená to pro mě nic, není to důležité	2	Neznamená to pro mě nic, není to důležité	2
Chození ven s holkou, mít se s někým rád	6	Chození ven s klukem, žít společně a mít rodinu	5
Láska, sex, líbání, důvěrnost, rozumět si, žárlivost, hádání se	4	Láska, důvěrnost, pomáhat si navzájem, ale i žárlivost a hádat se	1
Důvěra, věrnost, spolehnutí	2	Věřit si a říkat si pravdu po rozchodu už dlouho	1
Kamarádství	1		1

Tabulka č. 5 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota láska podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	2	Nevyplněno	0
Pěkný pocit, cítit se šťastně, spokojenost, vzájemná důvěra a věrnost	8	Pěkný pocit, cítit se šťastně, spokojenost, vzájemná důvěra a věrnost	7
Dva lidé se milují, být milován	8	Dva lidé se milují, být milován	9
Je to pro mě důležité	6	Milovat své rodiče	2
Sex, milování	5	Je to pro mě důležité	3
		Není to pro mě důležité	1

Tabulka č. 6 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota věrnost podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	2	Nevyplněno	1
Nevím	1	Nepodvádět, být si s partnerem navzájem věrní, věří si a nelžou	8
Nepodvádět, být si s partnerem navzájem věrní, věří si a nelžou	15	Věřit kamarádům, rodině, kamarádi jsou si věrní, nelžou a nepodrazí se	7
Věřit kamarádům, rodině, kamarádi jsou si věrní, nelžou a nepodrazí se	6	Je to pro mě hodně důležité	4
Je to pro mě hodně důležité	1	Moc to pro mě neznamená	1
Není to pro mě důležité	2	Všem nedůvěřuji	1
Hrdost	1		

Tabulka č. 7 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota odpovědnost podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	4	Nevyplněno	1
Nevím	2	Nevím	1
Být zodpovědný sám za sebe, za to co dělám	6	Být zodpovědný sám za sebe, za to co dělám	7
Splnit úkol, chodit do školy	8	Splnit úkol, chodit do školy	2
Ochrana při sexu, věrný život, mít holku, rodičovské pokyny	3	Ostatní mi věří	2
Nic to pro mě neznamená	2	Je to pro mě hodně důležité	3
Nemusím být za všechno odpovědný	1	Nic to pro mě neznamená	5
Zatím nehlídám	1	Ostatní jsou	1
Ostatní jsou	1		

Tabulka č. 8 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota sexuální život podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	2	Nevyplněno	1
Znamená to pro mě hodně	3	Ještě nevím	1
Zatím to pro mě nic neznamená	2	Je to důležité, ale ještě ho nemám, zatím nic	6
Zodpovědnost, vášeň, romantika	3	Nepřemýšlela jsem o tom, sex jsem ještě neměla, mám na to čas	4
Sex patří k životu	4	Nic to pro mě neznamená, nezajímá mě to	2
Mít pohlavní styk, masturbace, dobrodružství, zážitek, potřeba	12	Zodpovědnosti, romantika	1
Je to až od 15 let	1	Sex patří k životu	1
Když jich člověk má hodně - promiskuita	1	Pohlavní styk, hezký pocit, potřeba	3
		V budoucnu mít děti	2
		Je to až od 15 a mělo by se to dodržovat	1

Tabulka č. 9 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota zábava podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	1	Nevyplněno	1
Je to pro mě hodně důležité	5	Je to pro mě hodně důležité	1
Dobrá nálada, smích, bavit se, chodit ven s přáteli, být s rodinou	8	Dobrá nálada, smích, bavit se, chodit ven s přáteli, být s rodinou	11
Facebook, diskotéky, bar, herny	7	Tanec, zpívání, Facebook, diskotéky, bar	8
Hrát hry, fotbal	5	Bez zábavy se obejdu	1
Užívat si s holkou, líbání, sex	2		

Tabulka č. 10 - Otázka č. 5 (žáci) - rozumět si s rodiči podle pohlaví

	CH		D
Nevyplněno	1	Nevyplněno	1
Nevím	1	Je to pro mě hodně důležité	6
Je to pro mě hodně důležité	13	S rodiči si rozumím, nehádáme se	7
S rodiči si rozumím, nehádáme se	6	Poslouchat rodiče, komunikovat spolu, svěřovat se, důvěřovat	6
Poslouchat rodiče, komunikovat spolu, svěřovat se, důvěřovat	5	Někdy si rozumíme	1
Někdy si rozumíme	1	Rozumím si se starší sestrou	1
Nic to pro mě neznamená	1		

Tabulka č. 11 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota čestné jednání podle pohlaví

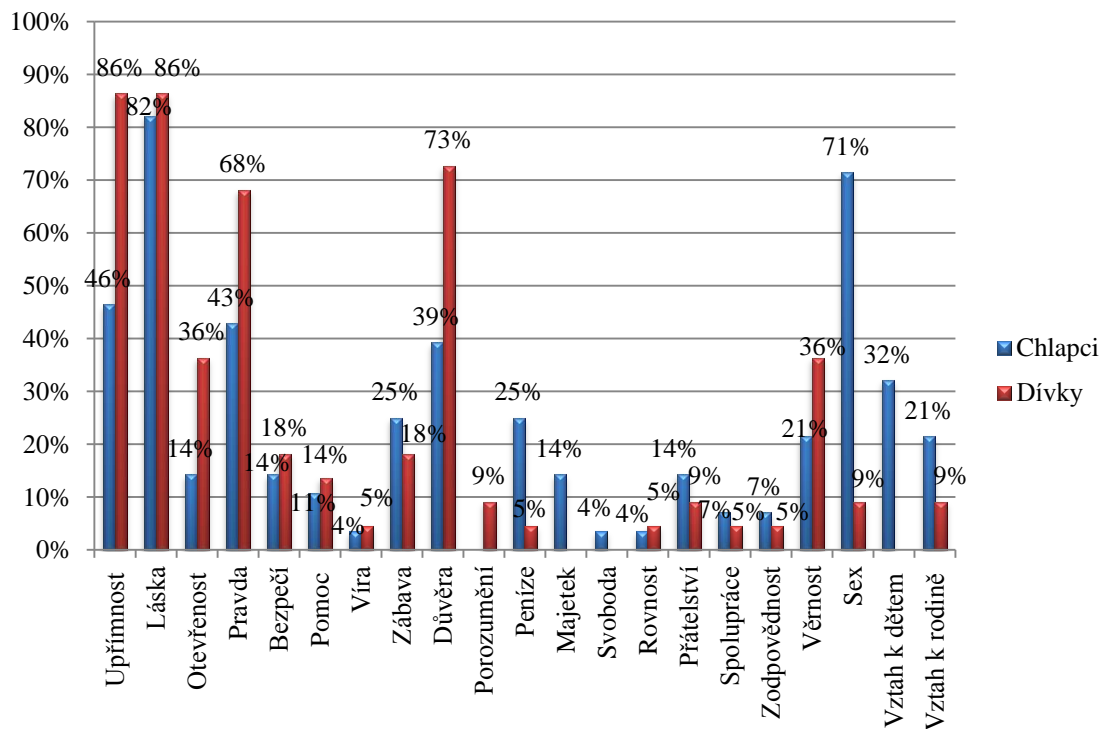
	CH		D
Nevyplněno	4	Nevyplněno	2
Nic to pro mě neznamená, není to důležité	2	Nic to pro mě neznamená, není to důležité	5
Je to pro mě důležité	5	Je to pro mě důležité	3
Nepodvádět, nekrást, říkat pravdu, nesvádět vinu na druhé	11	Nepodvádět, nekrást, říkat pravdu, nesvádět vinu na druhé	9
Věrnost, být důstojný	4	Nekrást, ale někdy lžu	2
Být jak učitel/učitelka	2	Znamená to pro mě být spravedlivá	1

Tabulka č. 12 - Otázka č. 5 (žáci) - hodnota důvěra podle pohlaví

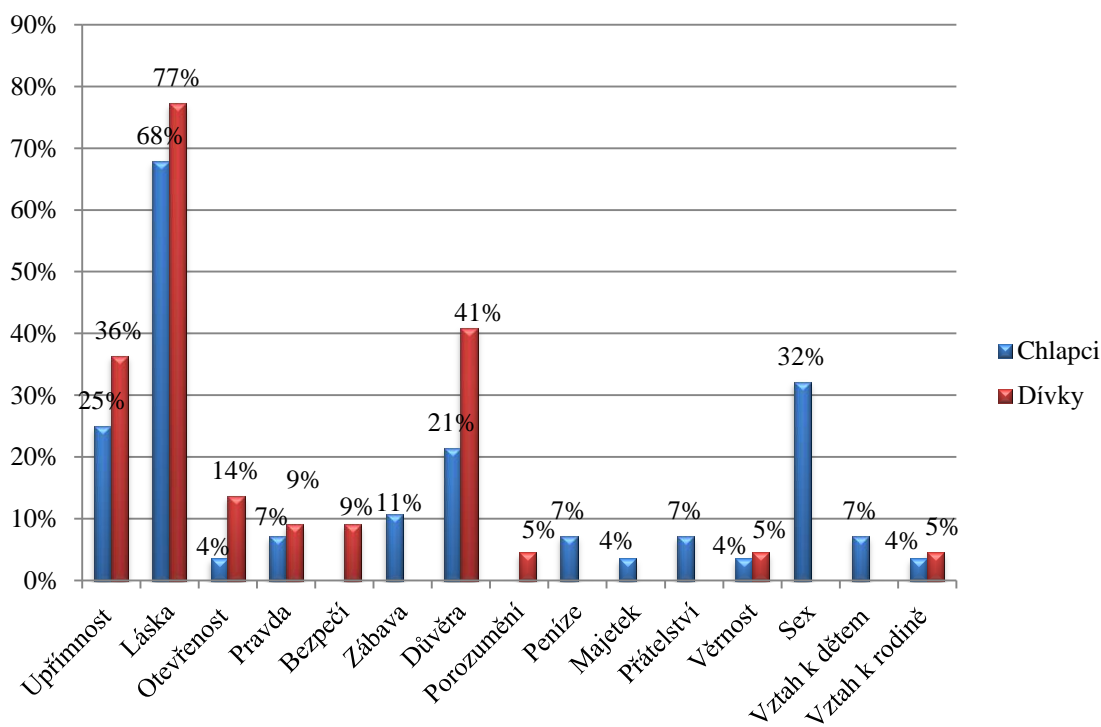
	CH		D
Nevyplněno	4	Je pro mě hodně důležitá, na důvěře mi záleží	6
Nevím	2	Může věřit přátelům, rodině	8
Je pro mě hodně důležitá	6	Můžu se někomu svěřit a udržet tajemství	4
Může věřit přátelům, rodině	7	Důvěřovat člověku je to, že nám nikdy nelže	3
Můžu se někomu svěřit a udržet tajemství	8	Všem nedůvěřuji, záleží jak komu	1
Všem nedůvěřuji, záleží jak komu	1		

Příloha č. 3 – Nejdůležitější a nejpodstatnější hodnoty v partnerském vztahu podle pohlaví u žáků (otázka č. 11 u žáků)

Graf č. 32 - Otázka č. 11 (žáci) – nejdůležitější hodnoty podle pohlaví

Graf č. 33 - Otázka č. 11 (žáci) - nejpodstatnější hodnoty podle pohlaví

Tabulka č. 15 – Otázka č. 11 (žáci) podle pohlaví

			Nejpodstatnější		
	Chlapci	Dívky	Chlapci	Dívky	
Upřímnost	13	19	Upřímnost	7	8
Láska	23	19	Láska	19	17
Otevřenost	4	8	Otevřenost	1	3
Pravda	12	15	Pravda	2	2
Bezpečí	4	4	Bezpečí	0	2
Pomoc	3	3	Pomoc	0	0
Víra	1	1	Víra	0	0
Zábava	7	4	Zábava	3	0
Důvěra	11	16	Důvěra	6	9
Porozumění	0	2	Porozumění	0	1
Peníze	7	1	Peníze	2	0
Majetek	4	0	Majetek	1	0
Svoboda	1	0	Svoboda	0	0
Rovnost	1	1	Rovnost	0	0
Přátelství	4	2	Přátelství	2	0
Spolupráce	2	1	Spolupráce	0	0
Zodpovědnost	2	1	Zodpovědnost	0	0
Samostatnost	0	0	Samostatnost	0	0
Věrnost	6	8	Věrnost	1	1
Sex	20	2	Sex	9	0
Vztah k dětem	9	0	Vztah k dětem	2	0
Vztah k rodině	6	2	Vztah k rodině	1	1

Příloha č. 4 – Představa žáků o vlastnostech partnera (otázka č. 9 u žáků)

Tabulka č. 16 – Otázka č. 9 (žáci) podle pohlaví

	Chlapci	Dívky
Hodný	71 % (20)	95 % (21)
Pěkný	75 % (21)	86 % (19)
Urážlivý	14 % (4)	23 % (5)
Nepoctivý	4 % (1)	0 % (0)
Vůdčí	4 % (1)	5 % (1)
Samostatný	4 % (1)	14 % (3)
Inteligentní	64 % (18)	73 % (16)
Zodpovědný	50 % (14)	64 % (14)
Pracovitý	46 % (13)	55 % (12)
Bohatý	32 % (9)	9 % (2)
Frajer	43 % (12)	41 % (9)
Romantický	68 % (19)	73 % (16)
Sportovec	14 % (4)	9 % (2)
Zábavný	57 % (16)	77 % (17)
Samotářský	0 % (0)	5 % (1)
Milovat mě	89 % (25)	91 % (20)
Umět vařit	54 % (15)	5 % (1)
Mít dobrý styl oblékání	71 % (20)	45 % (10)
Mít společné přátele	36 % (10)	23 % (5)
Mít dobrý vztah k rodině	18 % (5)	27 % (6)
Mít podobné názory, zájmy	14 % (4)	18 % (4)
Další odpověď	7 % (2)	5 % (2)
<i>Hlavně, aby mi nelhal</i>	(0)	(1)
<i>Aby byla dobrá</i>	(1)	(0)
<i>Aby hodně mluvila</i>	(1)	(0)

Tabulka č. 17 - Otázka č. 9 (žáci) podle pořadí

Pořadí	Vlastnost	Počet
1.	Milovat mě	45
2.	Hodný	41
3.	Pěkný	40
4.	Romantický	35
5.	Inteligentní	34
6.	Zábavný	33
7.	Mít dobrý styl oblékání	30
8.	Zodpovědný	28
9.	Pracovitý	25
10.	Frajer	21
11.	Umět vařit	16
12.	Mít společné přátele	15
13.	Mít dobrý vztah k rodině	11
14.	Bohatý	11
15.	Urážlivý	9
16.	Mít podobné názory, zájmy	8
17.	Sportovec	6
18.	Samostatný	4
19.	Vůdčí	2
20.	Samotářský	1
21.	Nepoctivý	1

Příloha č. 5 – Údaje o partnerských vztazích žáků

Tabulka č. 18 - Otázka č. 6 (žáci) dle ročníku

Třída	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
Ano	3	6	9	1
Ne	13	13	3	2

Tabulka č. 19 - Údaje o partnerských vztazích žáků, kteří uvedli, že měli pohlavní styk

Třída	Pohlaví	Věk žáka	Doba prvního pohlavního styku	Má/nemá partnera	S partnerem, se kterým měl pohlavní styk
7. třída	Chlapec	13 let	13 let (viděli se jednou)	Má (2 dny)	Ano je
7. třída	Chlapec	13 let	13 let	Nemá	Není
8. třída	Chlapec	15 let	15 let	Má (měsíc)	Není
8. třída	Dívka	16 let	15 let	Má (rok)	Ano je
8. třída	Chlapec	16 let	14 let	Nemá	Není
8. třída	Chlapec	15 let	13 let	Má (dva dny)	Není
8. třída	Chlapec	15 let	15 let	Má (2 měsíce)	Ano je
8. třída	Chlapec	15 let	14 let (viděli se jednou)	Má (rok)	Není
8. třída	Chlapec	15 let	14 let	Má (rok a půl)	Není
8. třída	Dívka	15 let	14 let	Nemá	Není
9. třída	Chlapec	15 let	14 let	Nemá	Není

Příloha č. 6 – Odpovědi žáků na modelové situace podle pohlaví (otázka č. 16 a č. 18)

Tabulka č. 20 – Otázka č. 16b (žáci) podle pohlaví

	Chlapci	Dívky
Nevím	10 % (1)	0 % (0)
Martina moc chtěla, tak se s ním milovala	30 % (3)	100 % (1)
Byla zamilována a chtěla sex	20 % (2)	0 % (0)
Protože se milují, její láska chtěla sex, takto pro něj udělala	20 % (2)	0 % (0)
Protože s ním měla sex	10 % (1)	0 % (0)
Je to její věc, ale skočila po tom po hlavě	10 % (1)	0 % (0)

Tabulka č. 21 - Otázka č. 16c (žáci) podle pohlaví

	Chlapci	Dívky
Nevím	6 % (1)	0 % (0)
Nebylo jí ještě 15 let, je pod zákonem	33 % (6)	5 % (1)
Ve 14 letech je moc brzo	0 % (0)	19 % (4)
Má málo roků, je moc mladá, je to brzo	39 % (7)	33 % (7)
Má na to čas, je mladá, měla ještě počkat	0 % (0)	19 % (4)
Říkala, že má na to čas, ještě nechtěla mít sex	11 % (2)	5 % (1)
Byli spolu jen jednou, dobře se neznali a jsou mladí	6 % (1)	19 % (4)
Neměla se s ním milovat bez lásky	6 % (1)	0 % (0)

Tabulka č. 22 - Otázka č. 18 (žáci) podle pohlaví

	Chlapci	Dívky
Nevím	14 % (4)	0 % (0)
Je to moc brzo, nechce to uspěchat, chce počkat	11 % (3)	23 % (5)
Není na to připravený	14 % (4)	23 % (5)
Je mladý, má málo roků	7 % (2)	32 % (7)
Má strach, stydí se	29 % (8)	5 % (1)
Nechce, aby otěhotněla, má ještě čas, chce si užívat	0 % (0)	9 % (2)
Třeba by si myslí, že není ta pravá	0 % (0)	5 % (1)
Může jí mít rád, a proto nespěchá	0 % (0)	5 % (1)
Může být nervózní, nechce se zklamat, neví, co bude potom	7 % (2)	0 % (0)
Žádné, myslím si, že by s ní měl mít sex, když ona chce sex, měl by chtít taky	18 % (5)	0 % (0)

Tabulka č. 23 - Otázka č. 19 (žáci) dle ročníku

Ročník	6. třída	7. třída	8. třída	9. třída
Ano	13	13	8	3
Ne	3	6	4	0

Příloha č. 7 – Dotazník pro žáky 6. až 9. ročníku základní školy

Milí žáci

Jmenuji se Jiří Daněk a jsem studentem sociální pedagogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chtěl bych vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku k mé diplomové práci, který se týká mezilidských a partnerských vztahů v sexuální výchově. Dotazník je zcela **anonymní** a informace budou použity pouze pro výzkumné účely v mé diplomové práci. **Dotazník vyplňujte prosím pravdivě.** Svoji odpověď zakroužkujte, u vytečkovaných řádků odpověď napište nebo se řiďte instrukcemi u otázky.

Děkuji vám za vyplnění dotazníku. *Jiří Daněk*

Číslo dotazníku

1) Jaké je tvoje pohlaví?

1. Chlapec 2. Dívka

2) Kolik ti je let?

.....

3) Do jaké třídy chodíš?

.....

4) Doma s rodiči se bavím o:

(*můžeš zakroužkovat více možností*).

1. Přátelství	2. Partnerském vztahu	3. Dospívání
4. Těhotenství	5. Rodičovství	6. Sexu
7. Antikoncepci	8. Menstruaci	9. Masturbaci
10. Prostituci	11. Pornografii	
12. Další, vypiš		
13. S rodiči se o těchto věcech nebavím		

5) Vlastními slovy krátce vysvětli, co pro tebe znamenají následující pojmy.

Přátelství

.....

Potom na stupních žebříku zakroužkuj 1 – 5, podle toho, jak je pro tebe hodnota důležitá.

(*1 = není vůbec důležité; 5 = je hodně důležité*)

Partnerský vztah

.....

Láska

.....

Věrnost

.....

Odpovědnost

.....

Sexuální život

.....

Zábava

.....

Rozumět si s rodiči

.....

Čestné (poctivé) jednání

.....

Důvěra

.....

6) Máš přítele/přítelkyni?

1. Ano 2. Ne

7) Pokud ano, jak dlouho spolu chodíte?

(pokud si v otázce č. 6 odpověděl ne, prosím neodpovídej).

.....

8) Pokud nemáš přítele/přítelkyni

(pokud si v otázce č. 6 odpověděl ano, prosím neodpovídej).

1. Chtěl bych

2. Nechci

3. Jiná odpověď

9) Můj přítel/přítelkyně by měl/a být:

(můžeš zakroužkovat více možností).

1. Hodný

2. Pěkný

3. Urážlivý

4. Nepoctivý

5. Vůdčí

6. Samostatný

7. Inteligentní

8. Zodpovědný

9. Pracovitý

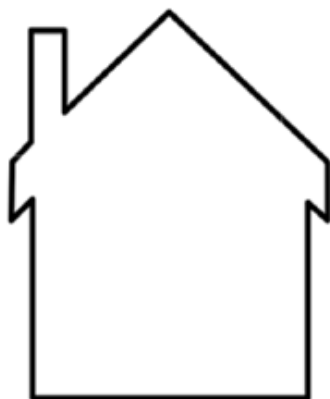
10. Bohatý 11. Frajer 12. Romantický
 13. Sportovec 14. Zábavný 15. Samotářský
 16. Milovat mě 17. Umět vařit 18. Mít dobrý styl oblékání
 19. Mít společné přátele 20. Mít dobrý vztah k rodině 21. Mít podobné názory, zájmy
 22. Další odpověď'

10) Kde se nejčastěji seznamuješ nebo ses seznámil/a s budoucí/m přítelkyní/přítelem?
(můžeš zakroužkovat více možností).

1. Ve škole 2. Venku 3. Na bazéně
 4. Facebook 5. Jiné sociální sítě a seznamky
 6. Jinde

11) Vyber hodnoty, které jsou pro váš vztah s přítelem/přítelkyní (i budoucí) nejdůležitější

(Z následujících hodnot vyber 5 a napiš je do domu, 2 nejpodstatnější zakroužkuj)

- Upřímnost** – je důležité, abychom si říkali vše pravdivě
Láska – je důležité, abychom se měli rádi
Otevřenost – je důležité, že si hodně povídáme a o všem
Pravda – je pro nás důležité, že si říkáme pravdu a nelžeme
Bezpečí – je důležité, abychom se cítili v bezpečí (dobře)
Pomoc – je důležité, že si navzájem pomáháme
Víra – je důležité náboženství (chození do kostela)
Zábava – je důležité, že spolu zažíváme legraci a smějeme se
Důvěra – je důležité, že si můžeme svěřit se svými problémy
Porozumění – partner mě pochopí
Peníze – je důležité, abychom měli peníze
Majetek – je důležité, abychom měli majetek a vybavení (TV, rádio, počítač a další věci)
Svoboda – můžu myslet nebo udělat, co bych chtěl/a
Rovnost – jsme si oba rovni (stejně důležití)
Přátelství – přítel/přítelkyně je pro mě zároveň i kamarád
Spolupráce – když něco řešíme, pracujeme na tom společně
Zodpovědnost – je důležité, že se chováme spravedlivě
Samostatnost – je důležité, že jsme každý samostatný
Věrnost – je důležité, abychom si byli věrní
Sex – je důležité, abychom spolu spali
Vztah k dětem – jednou budeme chtít děti
Vztah k rodině – máme svoji rodinu rádi

12) Měl/a jsi někdy pohlavní styk?

1. Ano, poprvé to bylo v letech 2. Ne

13) Pokud ne, z jakého důvodu?

(pokud si v otázce č. 12 odpověděl ano, prosím neodpovídej).

1. Čekám na tu pravou/pravého 2. Mám na to čas
 3. Nebyla příležitost 4. Nemám s kým
 5. Přítel/přítelkyně ještě nechce 6. Nemám na to ještě věk
 7. Jiná odpověď'

14) Byl tvůj první pohlavní styk s:

(pokud si v otázce č. 12 odpověděl ne, prosím neodpovídej).

1. Partnerem, se kterým jsem se viděl/a jen jednou
2. Kamarádem
3. Přítelem/přítečkyní, se kterou jsem chodil/a
4. Jiná odpověď

15) Jsi stále s partnerem, se kterým si měl/a první pohlavní styk?

(pokud si v otázce č. 12 odpověděl ne, prosím neodpovídej).

1. Ano
2. Ne

16) Přečti si příběh a odpověz na následující otázky

Alice (14 let) se moc líbí Martin (15 let), se kterým se seznámila na bazéně, teď si dopisují na sociální síti. Alice ještě s nikým nespala, protože si myslí, že na to má ještě čas. Jejich první rande bylo ale krásné a skončilo tím, že se spolu milovali.

16a) Zachovala se Alice správně?

1. Ano
2. Ne

16b) Proč myslíš, že ano?

.....

16c) Proč myslíš, že ne?

.....

17) Veronika (14 let) chodí asi měsíc s Martinem (14 let). Martin by se s Veronikou chtěl milovat, ale neví, jestli na to jsou připraveni.

Co myslíš, že by měli udělat?

1. Měli by se spolu milovat
2. Neměli by se spolu milovat
3. Měli by ještě počkat
4. Je to příliš brzo
5. Měli by se milovat, až spolu budou třeba půl roku
6. Jiná odpověď

18) Max (15 let) chodí asi půl roku s Julií (15 let). Julie by se ráda s Maxem milovala, ale Max chce se sexem počkat. Podle tvého názoru napiš, jaké důvody může mít Max, aby se sexem počkal?

.....

19) Viděl/a jsi někdy pornografický časopis nebo film?

1. Ano
2. Ne

20) Pokud ano, jak ses k němu dostal/a?

.....

**Děkuji za vyplnění
Přeji ti pěkný den**

Dotazník pro žáky 6. až 9. ročníku základní školy - podoba při rozdávání

Milí žáci!

Jmenuji se Jiří Daněk a jsem studentem sociální pedagogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chtěl bych vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku k mé diplomové práci, který se týká mezilidských a partnerských vztahů v sexuální výchově. Dotazník je zcela **anonymní** a informace budou použity pouze pro výzkumné účely v mé diplomové práci. **Dotazník vyplňujte prosím pravdivě.** Svoji odpověď zakroužkujte, u vyčerkovaných řádků odpověď napište nebo se řiďte instrukcemi u otázky. Děkuji vám za vyplnění dotazníku. *Jiří Daněk*

Číslo dotazníku

1) Jaké je tvoje pohlaví?

1. Chlapec 2. Dívka

2) Kolik ti je let?

3) Do jaké třídy chodíš?

4) Doma s rodiči se bavím o:

(můžeš zakroužkovat více možností).

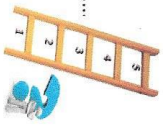
1. Přátelství	2. Partnerském vztahu	3. Dospívání
4. Těhotenství	5. Rodičovství	6. Sexu
7. Antikonceptci	8. Menstruaci	9. Masturbaci
10. Prostitutioni	11. Pornografii	
12. Další, vypiš		
13. S rodiči se o těchto věcech nebavím		

5) Vlastními slovy krátce vysvětlí, co pro tebe znamenají následující pojmy.

Přátelství

Potom na stupních žebříku zakroužkuj 1 – 5, podle toho, jak je pro tebe hodnota důležitá.
(1 = není vůbec důležité; 5 = je hodně důležité)

Partnerský vztah

Láska

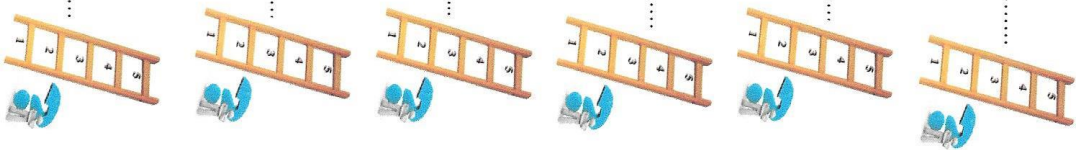
Věrnost

Odpovědnost

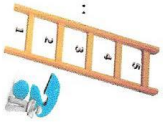
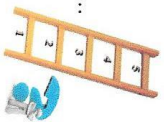
Sexuální život

Zábava

Rozumnět si s rodiči

Čestné (poctivé) jednání

Důvěra

6) **Máš přítele/přítelkyni?**

1. Ano
2. Ne

7) **Pokud ano, jak dlouho spolu chodíte?**

(pokud si v otázce č. 6 odpověděl ne, prosím neodpovídej).

8) **Pokud nemáš přítele/přítelkyni**

(pokud si v otázce č. 6 odpověděl ano, prosím neodpovídej).

1. Chtěl bych
2. Nechci
3. Jiná odpověď

9) **Můj přítel/přítelkyně by měl/a být:**

(můžeš zkroutkovat více možností).

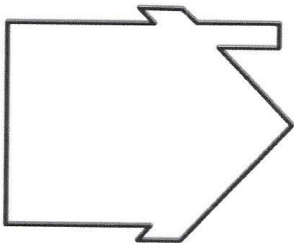
1. Hodný	2. Pěkný	3. Urážlivý
4. Nepoctivý	5. Vůdčí	6. Samostatný
7. Inteligentní	8. Zodpovědný	9. Pracovitý
10. Bohatý	11. Frajer	12. Romantický
13. Sportovec	14. Zábavný	15. Samotářský
16. Milovat mě	17. Umět vařit	18. Mít dobrý styl oblékání
19. Mít společné přátele	20. Mít dobrý vztah k rodině	21. Mít podobné názory, zájmy
22. Další odpověď		

10) **Kde se nejčastěji seznamuješ nebo ses seznámila s budoucím přítelem/přítelkyní?**

- (můžeš zkroutkovat více možností).*
1. Ve škole
2. Venku
3. Na bazéně
4. Facebook
5. Jiné sociální síť a seznamky
6. Jinde

11) **Vyber hodnoty, které jsou pro váš vztah s přítelem/přítelkyní (i budoucí) nejdůležitější**

(Z následujících hodnot vyber 5 a napiš je do domu, 2 nejpodstatnější zkroutkovaj)

- Uprímnost – je důležité, abychom si říkali vše pravdivě
- Láska – je důležité, abychom se měli rádi
- Otevřenost – je důležité, že si hodně povídáme a o všem
- Pravda – je pro nás důležité, že si říkáme pravdu a nelžeme
- Bezpečí – je důležité, abychom se cítili v bezpečí (dobře)
- Pomoc – je důležité, že si navzájem pomáháme
- Víra – je důležité náboženství (chůzení do kostela)
- Zábava – je důležité, že spolu zažíváme legraci a smějeme se
- Důvěra – je důležité, že si můžeme svěřit se svými problémy
- Porozumění – partner mě pochopí
- Peníze – je důležité, abychom měli peníze
- Majetek – je důležité, abychom měli majetek a vybavení (TV, rádio, počítač a další věci)
- Svoboda – můžu myslet nebo udělat, co bych chtěl/a
- Rovnost – jsme si oba rovni (stejně důležité)
- Přátelství – přítel/přítelkyně je pro mě zároveň i kamarád
- Spolupráce – když něco řešíme, pracujeme na tom společně
- Zodpovědnost – je důležité, že se chováme spravedlivě
- Samostatnost – je důležité, že jsme každý samostatný
- Věrnost – je důležité, abychom si byli věrni
- Sex – je důležité, abychom spolu spali
- Vztah k dětem – jednou budeme chtít děti
- Vztah k rodině – máme svoji rodinu rádi

12) **Měl/a jsi někdy pohlavní styk?**

1. Ano, poprvé to bylo v letech
2. Ne

13) **Pokud ne, z jakého důvodu?**

(pokud si v otázce č. 12 odpověděl ano, prosím neodpovídej).

1. Čekám na tu pravou/právěho
2. Mám na to čas
3. Nebyla příležitost
4. Nemám s kým
5. Přítel/přítelkyně ještě nechce
6. Nemám na to ještě věk
7. Jiná odpověď

14) **Byl tvůj první pohlavní styk s:**

(pokud si v otázce č. 12 odpověděl ne, prosím neodpovídej).

1. Partnerem, se kterým jsem se viděl/a jen jednou
2. Kamarádem
3. Přitelem/přítelkyní, se kterou jsem chodila
4. Jiná odpověď

15) Jsi stále s partnerem, se kterým si měla první pohlavní styk?
(pokud si v otázce č. 12 odpověděl ne, prosím neodpovídej).

1. Ano 2. Ne

16) Přechti si příběh a odpověz na následující otázky
Alice (14 let) se moc líbí Martin (15 let), se kterým se seznámila na bazéně, teď si
dopisují na sociální síti. Alice ještě s nikým nespala, protože si myslí, že na to má
ještě čas. Jejich první rande bylo ale krásné a skončilo tím, že se spolu milovali.

16a) Zachovala se Alice správně?

1. Ano 2. Ne

16b) Proč myslíš, že ano?

16c) Proč myslíš, že ne?

17) Veronika (14 let) chodí asi měsíc s Martinem (14 let). Martin by se
s Veronikou chtěl milovat, ale neví, jestli na to jsou připraveni.
Co myslíš, že by měli udělat?

1. Měli by se spolu milovat 2. Neměli by se spolu milovat
3. Měli by ještě počkat 4. Je to příliš brzo
5. Měli by se milovat, až spolu budou třeba půl roku
6. Jiná odpověď

18) Max (15 let) chodí asi půl roku s Julíí (15 let). Julie by se ráda s Maxem
milovala, ale Max chce se sexem počkat. Podle tvého názoru napíš, jaké důvody
může mít Max, aby se sexem počkal?

19) Viděl/a jsi někdy pornografický časopis nebo film?
1. Ano 2. Ne

20) Pokud ano, jak ses k němu dostal/a?

Děkuji za vyplnění

Přeji ti pěkný den

Příloha č. 8 – Dotazník pro rodiče žáků

Dobrý den

Jmenuji se Jiří Daněk a jsem studentem sociální pedagogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chtěl bych Vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku k mé diplomové práci, který se týká mezilidských a partnerských vztahů v sexuální výchově. Dotazník je zcela **anonymní** a informace budou použity pouze pro výzkumné účely v mé diplomové práci. **Dotazník vyplňujte prosím pravdivě.** Svoji odpověď zakroužkujte, u vytečkovaných řádků odpověď napište nebo se řiďte instrukcemi u otázky.

Děkuji vám za vyplnění dotazníku. *Jiří Daněk*

Matka/otec žáka/žákyně

Číslo dotazníku

1. Jaký je Váš věk?

.....

2. Váš současný rodinný stav

- 1) Svobodná/ý 2) Vdaná/ženatý
3) Rozvedená/ý 4) Vdova/vdovec

3. Kolik máte dětí?

.....

4. Co je pro Vás důležité?

*(Zakroužkujte na stupnici od 1 do 5, podle toho jak jsou pro vás jednotlivé hodnoty důležité).
(1=není vůbec důležité, 5=velmi důležité)*

Rodina

1 2 3 4 5

Partnerský vztah

1 2 3 4 5

Láska

1 2 3 4 5

Sexuální život

1 2 3 4 5

Vzdělání

1 2 3 4 5

Víra v Boha

1 2 3 4 5

Šťastné dětství dětí

1 2 3 4 5

5. Je pro Vás důležité vědět s kým Vaše dcera/syn chodí?

- 1) Je mi to jedno 2) Je to pro mě hodně důležité
3) Chci ho znát 4) Nemusím ho znát
5) Jiná odpověď

6. O čem doma s dětmi mluvíte?

(můžete zakroužkovat více možností)

- 1) Dospívání 2) Přátelství 3) Láska
- 4) Partnerský vztah 5) Pohlavní styk 6) Antikoncepce
- 7) Těhotenství 8) Rodičovství 9) Masturbaci
- 10) Menstruaci 11) Prostituci 12) Pornografii
- 13) Další, vypište
- 14) O těchto věcech se doma nebavíme

7. Je pro vás obtížné bavit se s dětmi o sexu a partnerství?

- 1) Ano 2. Ne

8. Pokud ano, můžete říct proč?

.....

9. Kdy je podle Vás vhodná doba pro zahájení pohlavního života vašich dětí?

- 1) 12 let a méně 2) 13 let 3) 14 let
- 4) 15 let 5) 16. let 6) 17 let a více

10) Se kterým z těchto témat přišlo dítě za Vámi?

(můžete zakroužkovat více možností)

- 1) Dospívání 2) Partnerský vztah 3) Přátelství
- 4) Láska 5) Pohlavní styk 6) Těhotenství
- 7) Antikoncepce 8) Rodičovství 9) Menstruace
- 10) Masturbace 11) Prostituci 12) Pornografii
- 13) Další, vypište
- 14) S těmito tématy za mnou dítě nepřišlo

11. Kdy jste zahájil/a svůj sexuální život?

- 1) 12 let a méně 2) 13 let 3) 14 let
- 4) 15 let 5) 16 let 6) 17 let a více

12. Kdy jste měl/a první dítě?

.....

13. Jaký počet sexuálních partnerů by podle Vašeho názoru měl mít člověk za svůj život?

- 1) 1 až 2 2) 3 až 4 3) 4 až 5
- 4) 5 až 6 5) 7 a více 6) Jiná odpověď

.....

**Děkuji za Váš čas
Přeji pěkný den**

Dotazník pro rodiče žáků - podoba při rozdávání

Dobrý den
Jmenuji se Jiří Daněk a jsem studentem sociální pedagogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chci Vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku k mé diplomové práci, který se týká mezilidských a partnerských vztahů v sexuální výchově. Dotazník je zcela anonymní a informace budou použity pouze pro výzkumné účely v mé diplomové práci. **Dotazník vyplňujte prosím pravdivě.** Svoji odpověď zakroužkujte, u vytečkovaných řádků odpověď napište nebo se řiďte instrukcemi u otázky.
Děkuji vám za vyplnění dotazníku. *Jiří Daněk*

Otec žáků/žákyň
Číslo dotazníku

1. Jaký je Váš věk?

.....

2. Váš současný rodinný stav

- 1) Svobodný 2) Ženatý
3) Rozvedený 4) Vdovec

3. Kolik máte dětí?

.....

4. Co je pro Vás důležité?

(Zakroužkujte na stupnici od 1 do 5, podle toho jak jsou pro vás jednotlivé hodnoty důležité. (1=není vůbec důležité, 5=velmi důležité)

Rodina	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	
Partnerský vztah	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	
Láska	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	
Sexuální život	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	
Vzdělání	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	
Věra v Boha	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	
Šťastné dětství dětí	1	2	3	4	5
1	2	3	4	5	

5. Je pro Vás důležité vědět s kým Váš dcera/syn chodí?

- 1) Je mi to jedno 2) Je to pro mě hodně důležité
3) Chci ho znát 4) Nemusím ho znát
5) Jiná odpověď'

6. O čem doma s dětmi mluvíte?

(můžete zakroužkovat více možností)

1) Dospívání	2) Přátelství	3) Láska
4) Partnerský vztah	5) Pohlavní styk	6) Antikoncepce
7) Těhotenství	8) Rodičovství	9) Masturbaci
10) Menstruaci	11) Prostituci	12) Pornografii
13) Další, napište		
14) O těchto věcech se doma nebavíme		

7. Je pro vás obtížné bavit se s dětmi o sexu a partnerskví?

- 1) Ano 2. Ne

8. Pokud ano, můžete říct proč?

.....

9. Kdy je podle Vás vhodná doba pro zahájení pohlavního života vašich dětí?

- 1) 12 let a méně 2) 13 let 3) 14 let
4) 15 let 5) 16 let 6) 17 let a více

10. Se kterým z těchto témat přišlo dítě za Vámi?

(můžete zakroužkovat více možností)

1) Dospívání	2) Partnerský vztah	3) Přátelství
4) Láska	5) Pohlavní styk	6) Těhotenství
7) Antikoncepce	8) Rodičovství	9) Menstruace
10) Masturbace	11) Prostituci	12) Pornografii
13) Další, napište		
14) S těmito tématy za mnou dítě nepřišlo		

11. Kdy jste zahájil svůj sexuální život?

- 1) 12 let a méně 2) 13 let 3) 14 let
4) 15 let 5) 16. let 6) 17 let a více

12. Kdy jste měl první dítě?

.....

13. Jaký počet sexuálních partnerů by podle Vašeho názoru měl mít člověk za svůj život?

- 1) 1 až 2 2) 3 až 4 3) 4 až 5
4) 5 až 6 5) 7 a více 6) Jiná odpověď'

Děkuji za Váš čas
Přeji Pěkný den

Dobrý den
Jmenuji se Jiří Daneš a jsem studentem sociální pedagogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. Chtěl bych Vás požádat o vyplnění krátkého dotazníku k mé diplomové práci, který se týká mezilidských a partnerských vztahů v sexuální výchově. Dotazník je zcela **anonymní** a informace budou použity pouze pro výzkumné účely v mé diplomové práci. **Dotazník vyplňujte prosím pravdivě.** Svoji odpověď zakroužkujte, u vyřešovaných řádků odpověď napište nebo se řiďte instrukcemi u otázek.
Děkuji vám za vyplnění dotazníku. *Jiří Daneš*

Milka žaka/žákyně
Číslo dotazníku

1. Jaký je Vaš věk?

.....

2. Vaš současný rodinný stav

- 1) Svobodná
- 2) Vdaná
- 3) Rozvedená
- 4) Vdova

3. Kolik máte dětí?

.....

4. Co je pro Vás důležité?

(Zakroužkujte na stupnici od 1 do 5, podle toho jak jsou pro vás jednotlivé hodnoty důležité). (1=není vůbec důležité, 5=velmi důležité)

- Rodina**
- 1 2 3 4 5
- Partnerský vztah**
- 1 2 3 4 5
- Láska**
- 1 2 3 4 5
- Sexuální život**
- 1 2 3 4 5
- Vzdělání**
- 1 2 3 4 5
- Víra v Boha**
- 1 2 3 4 5
- Šťastné dětství dětí**
- 1 2 3 4 5

5. Je pro Vás důležité vědět s kým Vaše dcera/syn chodí?

- 1) Je mi to jedno
- 2) Je to pro mě hodně důležité
- 3) Chci ho znát
- 4) Nemusím ho znát
- 5) Jiná odpověď

6. O čem doma s dětmi mluvíte?

(můžete zakroužkovat více možností)

- 1) Dospívání
- 2) Přátelství
- 3) Láska
- 4) Partnerský vztah
- 5) Pohlavní styk
- 6) Antikoncepce
- 7) Těhotenství
- 8) Rodičovství
- 9) Masturbaci
- 10) Menstruaci
- 11) Prostituci
- 12) Pornografii
- 13) Další, vypište
- 14) O těchto věcech se doma ne bavíme

7. Je pro vás obtížné bavit se s dětmi o sexu a partnerství?

- 1) Ano
- 2) Ne

8. Pokud ano, můžete říct proč?

.....

9. Kdy je podle Vás vhodná doba pro zahájení pohlavního života vašich dětí?

- 1) 12 let a méně
- 2) 13 let
- 3) 14 let
- 4) 15 let
- 5) 16. let
- 6) 17 let a více

10) Se kterým z těchto témat přišlo dítě za Vámi?

(můžete zakroužkovat více možností)

- 1) Dospívání
- 2) Partnerský vztah
- 3) Přátelství
- 4) Láska
- 5) Pohlavní styk
- 6) Těhotenství
- 7) Antikoncepce
- 8) Rodičovství
- 9) Menstruace
- 10) Masturbace
- 11) Prostituci
- 12) Pornografii
- 13) Další, vypište
- 14) S těmito tématy za mnou dítě nepřišlo

11. Kdy jste zahájila svůj sexuální život?

- 1) 12 let a méně
- 2) 13 let
- 3) 14 let
- 4) 15 let
- 5) 16 let
- 6) 17 let a více

12. Kdy jste měla první dítě?

.....

13. Jaký počet sexuálních partnerů by podle Vašeho názoru měl mít člověk za svůj život?

- 1) 1 až 2
- 2) 3 až 4
- 3) 4 až 5
- 4) 5 až 6
- 5) 7 a více
- 6) Jiná odpověď

Děkuji za Vaš čas
Přeji pěkný den

Příloha č. 9 - Tematické okruhy sexuální výchovy

ŠTĚRBOVÁ, D. 2012. *Sexuální výchova - multidisciplinární přístup: medicína, psychologie, pedagogika, právo, demografie*. 1. vyd. Ostrava: CAT Publishing, 235 s. ISBN 978-80-904290-5-5.

1. Člověk

- a) *Anatomie a fyziologie (terminologie, funkce pohlavních orgánů, změny pohlavních orgánů ve vývoji).*
- b) *Rozmnožování (úloha pohlavních orgánů, pohlavní buňky, početí, těhotenství, porod, pohlavní styk, antikoncepce, odpovědnost a pohlavní styk).*
- c) *Puberta (tělesné a duševní změny, biologická zralost a její projevy)*
- d) *Tělesný vzhled (rozdíly ve vzhledu těla, vlastnosti těla, zdraví, hodnota člověka a vzhled, tělesné postižení)*
- e) *Pohlaví, příslušnost a zaměření (pohlavní identita muž – žena, láska heterosexuální)*
- f) *Imunitní systém (ochrana proti infekcím, protilátkám, hygiena).*

2. Vztahy mezi lidmi

- a) *Rodina (členové rodiny, funkce, dítě v rodině, pravidla života, v rodině, výchova dítěte)*
- b) *Kamarádství a přátelství (funkce přátel, typy přátelství, základy přátelství, trvání přátelství).*
- c) *Láska (význam a smysl lásky, odpovědnost v lásce, typy lásky, lidská schopnost lásky).*
- d) *Známosti (chození spolu - co to znamená, volný čas, známosti a pohlavní soužití, hledání partnera, mimomanželské známosti).*
- e) *Manželství a trvalé soužití (život v manželství a trvalé soužití – smysl, nemanželské dvojice, rozvod, rozvod a dítě).*
- f) *Rodičovství (odpovědnost a funkce rodičů, zralost pro rodičovství, výchova dětí, starosti, péče o dítě, funkce domova, dítě mimo domov, manželství).*

3. Osobní dovednosti

- a) *Morální zásady (hodnotové systémy, řešení problémů, rozdílné zásady, funkce zásad pro soužití, vzory, zásady a stabilita vztahů, odpovědnost za sebe a partnera).*
- b) *Rozhodování (nutnost rozhodování, důsledky rozhodnutí, učit se správnému rozhodování, odpovědnost za rozhodování).*

c) *Komunikace (potřeba dorozumění, vyjadřovat se slovy, a jinak, obsah řeči a její význam, neshody, slovník, vulgarismy).*

d) *Asertivita (každý má svá práva, umět vyjádřit svůj pocit, přání, nutnost respektu rodičů, porušování práv dítěte, dovednosti asertivity).*

e) *Vyjednávání (dosahování cílů slušným způsobem, umět dávat a brát, nezastrašovat).*

f) *Hledání pomoci (členové rodiny dítěti pomáhají, dítě má umět vyhledat psychologa, policii, lékaře, linku pomoci).*

4. Sexuální chování

a) *Sexualita v průběhu života (základní informace o sexu, dotyky těla jsou příjemné, dítě se zabývá svými pocity, právo odmítnout dotyky, mazlení, dospělí lidé se mazlí, líbají, mají pohlavní styky).*

b) *Onanie (na vyšší stupeň).*

c) *Pohlavní zdrženlivost (na vyšší stupeň).*

d) *Pohlavní reaktivita (na vyšší stupeň).*

e) *Fantazie (na vyšší stupeň).*

f) *Sexuální dysfunkce (na vyšší stupeň).*

5. Sexuální zdraví

a) *Antikoncepce (chtěné a nechtěné děti, rodina má právo určit kolik bude chtít dětí, kondom, hormonální pilulka).*

b) *Potrat (na vyšší stupeň).*

c) *Pohlavně přenosné choroby, AIDS (přenos je bakteriemi a viry, virus HIV, proniknutí viru HIV do organismu, jak se HIV přenáší, zjištění nákazy HIV, děti a přenos HIV).*

d) *Zneužití dítěte (tělo dítěte patří dítěti, právo říct ne, kdo má právo dotýkání dítěte, dítě není nikdy vinno, komu se svěřovat, citové vydírání, zastrašování, ochrana a pomoc).*

e) *Plodnost – reprodukční zdraví (každý pečuje o své tělo, péče o pohlavní orgány, hygiena, cvičení a sport, škodlivost kouření a alkoholu, drogy).*

6. Sex a kultura

a) *sexualita a společnost (na vyšší stupeň).*

b) *Pohlavní role – gender role (člověk se rodí s mužským nebo ženským pohlavím, stává se mužem nebo ženou, většina lidí se se svým pohlavím ztotožní, ženská a mužská role se odlišují, lidé nejsou stejní ani ve svých rolích, povolání a gender role).*

c) *Sexualita a zákon (na vyšší stupeň).*

d) *Předsudky a diskriminace (různé názory, různé světonázorové orientace, lidé se mají tolerovat, každý má právo na svůj názor – nesmí škodit, vzájemné pochopení).*

e) *Sexualita a umění (na vyšší stupeň).*

f) *Sexualita a sdělovací prostředky (jen část je pravdivá, sexualita slouží obchodu, život bývá jiný, některé pořady, knihy, filmy atd. nejsou vhodné pro děti).*

Okruhy na druhém stupni základní školy obsahují tato témata.

1. Člověk

a) *Anatomie a fyziologie (příjemnost dotyku na těle, puberta, zrání pohlavních orgánů, objev semene a menstruace, rozmnožovací systém a pohlavní reaktivita).*

b) *Rozmnožování (přírozená antikoncepce, antikoncepce ostatní, umělý potrat, příznaky těhotenství, těhotenství, porod).*

c) *Puberta (pubertální změny u chlapců a dívek, ovulace, výron semene, dospívání a dozrávání, citlivost, romantismus, intelekt, hodnoty, kritika, konflikty, ovlivňování, odpovědnost, nejistota, reaktivita).*

d) *Tělesný vzhled (tělo roste a mění se, velikost pohlavního údu, tělesné rozměry ovlivňují druhé lidi).*

e) *Pohlavní příslušnost a zaměření (heterosexualita, homosexualita, chování k homosexuálům, spolupráce se sexuologem).*

f) *Imunitní systém (lymfocyty, mízní, lymfatický systém, vznik imunity, HIV a imunita, výživa, imunita v pubertě).*

2. Vztahy mezi lidmi

a) *Rodina (komunikace v rodině, funkce rodiny a význam rodiny pro dítě, individualita v rodině, zodpovědnost, nezávislost, láska, spolupráce, úcta, postižení v rodině)*

b) *Kamarádství a přátelství (nutnost přátelství, dovednosti pro udržení, ukončení, přátelství ve skupině, přátelství a láska).*

c) *Láska (první láska, zamilovanost a láska, sex bez lásky, odpovědnost v lásce a sexu).*

d) *Chození spolu, známosti (význam věku, jak se lidé scházejí, potřeba společných zážitků, známosti a sexuální sblížení, sexuální život lze odložit, nebezpečí poruchy sexuálního zdraví).*

e) *Manželství a trvalé soužití (rozhodnutí uzavřít manželství, různé zvyklosti v manželství, děti neovlivní rozpad manželství, dítě se může obrátit na poradnu).*

f) *Rodičovství (výchova šťastného dítěte, dobrý rodič, rodič a nezralost, rodičovství a práce).*

3. Osobní dovednosti

a) *Morální zásady – hodnotový systém (životní cíle, stabilita manželství a rodiny jako cíl, odpovědnost, nesobeckost, zásady v sexualitě, v práci, v manželství, pocity souladu s hodnotami, pocity viny).*

b) Rozhodování (vzájemné ovlivňování při rozhodování, alternativy, informace a rozhodování, poučení z chyb, rozhodování v sexu, rozhodování ve volbě, poradenství rodičů a odborníků).

c) Komunikace (umění naslouchat, srozumitelně hovořit, vyjadřování pocitů, možnosti řešení problémů, verbální a neverbální komunikace, otevřenost a sexualita).

d) Asertivita (pasivita, asertivita, agresivita, prosazení vlastního stanoviska, asertivní dovednosti a strategie v partnerství, odpovědnost, upřímnost).

e) Vyjednávání (jak dosahovat své záměry, schopnost kompromisu, řešení konfliktu, pozorování lidí, shoda).

f) Hledání pomoci (umění vyslechnout, pomoc lidí a institucí, problémy s alkoholem, kouřením, drogami, násilím na dětech, porada s dospělým, s odborníkem, poradny, linky důvěry).

4. Sexuální chování

a) Sexualita v průběhu života (sexuální pocity po celý život, pohlavní touha, psychosexuální zralost, podmínky pro reprodukci, pohlavní role a změny, sexualita a láska, zdravá sexualita).

b) Onanie, masturbace, ipsace (masturbace a dítě, není škodlivá, onanie a jiné činnosti).

c) Partnerské sexuální chování (mazlení, mimokoitální aktivity, intimní styk a odpovědnost, sdělování pocitů, projevy sexuality a zákon, postižení lidé a sexualita).

d) Pohlavní zdrženlivost (různorodost pohlavního života, nekoitální pohlavní aktivity, dítě není zralé pro pohlavní styk, riziko předčasného pohlavního styku, odmítnutí předčasného styku, správné rozhodování a dostatek informací, respektování odmítnutí, lásku lze projevit mnoha způsoby, schopnost zdrženlivosti).

e) Pohlavní reaktivita (naléhavost pudových potřeb, pocity při tělesném styku, vzrušivost, myšlenky, fantazie, orgasmus).

f) Sexuální fantazie a sexuální dysfunkce (až na vyšší stupeň).

5. Sexuální zdraví

a) Antikoncepce (dospívající není zralý pro mateřství a otcovství, pohlavní orgány nejsou připraveny pro rozmnožování, nezralé matky – nepřipravenost psychická, náboženství a antikoncepce, přirozená antikoncepce – nespolehlivost, vhodné metody antikoncepce).

b) Potrat (každý má právo se rozhodnout – před početím, umělým potratem – hrubý zákrok, zákonem povolen, poslední řešení krize, možnost donošení dítěte, umělý potrat není antikoncepce).

c) *Pohlavně přenosné choroby – AIDS (druhy pohlavně přenosných nemocí, nemoc AIDS projevy – způsob přenosu HIV, odpovědnost za svou nákazu, zjištění nákazy, kdy nákaza není možná, ochrana proti nákaze).*

d) *Zneužití dítěte (častost zneužívání, proč dítě nechce hovořit, znásilnění dívky – podmínky, provokace dívky, způsoby oznámení, prevence).*

e) *Plodnost (sledování prsou samovyšetřením, opatrnost při nebezpečí poranění pohlavních orgánů, prenatální péče před otěhotněním – nekouřit, nepít alkohol atd., zralost pro těhotenství).*

6. Sex a kultura

a) *sexualita a společnost (sexuální normy a tabu, křesťansko-židovská tradice v Evropě, zdroje informací, nepsané normy chování, tlak vrstevníků, nebezpečí urychlení sexuálních vztahů).*

b) *Pohlavní role (rozdíly v názorech na roli muže a ženy, role a pravidla, změna rolí a neschopnost dodržovat roli).*

c) *Sexualita a zákon (trestnost pohlavních styků – incest, nezletilost, s dětmi v péči, homosexualita není trestná, veřejné pohoršení, hrubá neúcta, ohrožování mravního vývoje, znásilnění, kuplířství, prostituce není trestná).*

d) *Předsudky a diskriminace (diskriminace neprávem pro pohlaví, sexuální orientace, uspořádání rodiny, snižování sebehodnocení, citové problémy diskriminovaných).*

e) *Sexualita a umění (prvky sexuality v hudbě, dramatu, výtvarném umění atd.).*

f) *Sexualita a sdělovací prostředky (zneužití sexuality pro obchod, je možné odmítnout urážlivé, rodiče mají právo regulovat své dítě).*